JURISTEN

NR 4 / 2021

WWW.JURISTEN.NO

Tema **Rettssikkerhet bak murene**

Advokat Maria Hessen Jacobsen og psykiater Randi Rosenqvist

Får Rettssikkerhetsprisen for sitt arbeid for innsatte

Kreftforeningen er en av de største bruker- og interesseorganisasjonene i Norge, med 115 200 medlemmer, 25 000 frivillige og 200 medarbeidere. Vårt formål er å arbeide for å forebygge og bekjempe kreft, samt bedre livskvaliteten for pasienter og pårørende. Inntektene våre får vi fra testamenter, gaver, medlemskontingenter og tippemidler. Vi har hovedkontor i Oslo og distriktskontorer i åtte byer.

Er du jurist og vil bidra til at kreftrammede får en bekymring mindre?

Kreftforeningens rettshjelp søker frivillige jurister/advokater til vårt rettshjelpstilbud i Kristiansand, Stavanger, Bergen, Trondheim, Bodø og Tromsø.

Kreftforeningens rettshjelp er et gratis tilbud til kreftpasienter og pårørende. Våre frivillige er til stede ved våre Vardesenter eller distriktskontor i Oslo, Kristiansand, Stavanger, Bergen, Trondheim, Bodø og Tromsø. Gjennom Kreftforeningens rettshjelp ønsker vi å gi juridisk veiledning, slik at de som rammes av kreft skal ha en bekymring mindre.

Som frivillig i Kreftforeningens rettshjelp får du mulighet til å bruke din fagkompetanse til å hjelpe kreftpasienter og pårørende med å få oppfylt sine rettigheter. Trygderett, pasientrettigheter, forsikrings- og erstatningsrett er de rettsområdene vi oftest får spørsmål innenfor.

Vi ser etter deg som har juridisk embetseksamen/master i rettsvitenskap og som ønsker å hjelpe kreftpasienter og pårørende.

For mer informasjon om Kreftforeningens rettshjelp se, www.kreftforeningen.no/tilbud/kreftforeningens-rettshjelp

Har du spørsmål om vervet eller ønsker å bli frivillig, send oss en e-post med CV og vitnemål til **rettigheter@kreftforeningen.no**. Eventuelt kan du melde din interesse ved å fylle ut skjemaet på vår nettside. Henvendelser vil bli vurdert fortløpende.

KREFTFORENINGEN

Foto: Ole Morten Wold

Innhold 4|21

8 **Maria Hessen Jacobsen**
Har mål om å avskaffe isolasjon i norske fengsler innen hun blir pensjonist.

14 **Randi Rosenqvist**
Vil bruke politikk som våpen for å gi helsehjelp til isolerte psykotiske drapsmenn.

20 **Livet etter soning**
Wayback arbeider for å hjelpe innsatte tilbake til samfunnet etter løslatelse.

24 **Sjefsjurist ved Ila**
Tonje Sandal mener det er en uholdbar situasjon for alvorlig psykisk syke innsatte.

30 **Fengselssjef**
Are Høidal har som mål å rehabilitere men advarer mot inngående budsjettkutt.

36 **Fengselshistorie**
Fra bøter og pisk til tukthus og fengsel.

42 **Norsk fengselsmuseum**
Pensjonert fengselsleder dokumenterer kriminalomsorgens tidligere tider.

46 **Sivilombudet**
Forebyggingsenhet avdekker brudd på menneskerettighetene.

48 **Å sitte isolert**
Innsatt forteller om sine erfaringer med å sitte i isolasjon.

58 **Stortingsvalget**
Politikere besvarer Juristens spørsmål om justispolitikk og arbeidsliv.

HØSTENS JUS-KURS

FYSISKE KURS – LIVESTREAM – WEBINARER – E-KURS

Vi håper å se deg, enten det er på våre årlige kurs, fordypningskurs, spesialkurs eller innføringskurs!

ABONNEMENT JUS DIGITAL

Velg blant over 110 digitale kurs.

- Alle e-kurs
- Alle webinarer
- Alle livestreamer av høstens årlige kurs

Nyhet: Opptak av vårens kurs!

KOMMENDE JUS-KURS

SEPTEMBER

Innføring i ekspropriasjonsrett (Oslo)		13. SEP – 14. SEP
Offentleglova	FYSISK OG LIVESTREAM	14. SEP
Webinar: Grindr-saken		14. SEP
Det årlige medie- og markedsrettskurset	FYSISK OG LIVESTREAM	15. SEP
Det årlige konkurranserettskurset	FYSISK OG LIVESTREAM	16. SEP
Det årlige kurset i menneske-rettigheter og folkerett	FYSISK OG LIVESTREAM	21. SEP
Hjemmelskrav, «myndighetsmisbruk» og krav til forsvarlighet – nye utviklingstrekk	FYSISK OG LIVESTREAM	21. SEP
Livestream: Profesjonell forhandling – den gode forhandler		23. SEP – 24. SEP
Webinar: Argumentasjon og prosedyreteknikk		27. SEP
Finansdagen	FYSISK OG LIVESTREAM	28. SEP

OKTOBER

Ankeforberedelse og prosedyre for Høyesterett i sivile saker (Oslo)		4. OKT
Fagdag MVA – avgiftskurs	FYSISK OG LIVESTREAM	11. OKT
Fagforum i arbeidsrett (Oslo)		12. OKT
Webinar: Oversikt over reglene om taushetsplikt		12. OKT
Sentrale arbeidsrettslige emner	FYSISK OG LIVESTREAM	13. OKT
Det årlige sivilprosesskurset	FYSISK OG LIVESTREAM	18. OKT
Det årlige familie- og arverettskurset	FYSISK OG LIVESTREAM	20. OKT
Ajourføring i shipping og offshore (Oslo)		20. OKT
Det årlige bolig- og eiendomsrettskurset	FYSISK OG LIVESTREAM	21. OKT
Det årlige selskapsrett- og transaksjonskurset	FYSISK OG LIVESTREAM	21. OKT
Det årlige kurset i compliance	FYSISK OG LIVESTREAM	21. OKT
Kontraktsforhandlinger – håndtering av kontraktsrisiko (Oslo)		21. OKT
Livestream: Ajourføringskurs i EU/EØS-rett		25. OKT
Det årlige personvernkurset	FYSISK OG LIVESTREAM	26. OKT
Det årlige kontraktsrettskurset	FYSISK OG LIVESTREAM	27. OKT
Det årlige plan- og bygningsrettskurset	FYSISK OG LIVESTREAM	28. OKT
Det årlige helserettskurset	FYSISK OG LIVESTREAM	28. OKT
Skatt og immaterielle eiendeler	FYSISK OG LIVESTREAM	28. OKT

NOVEMBER

Det årlige patent-, varemerke- og designrettskurset	FYSISK OG LIVESTREAM	2. NOV
Praktisk bistandsadvokatarbeid (Oslo)		2. NOV
Meklingsakademi i regi av Advokatforeningen og JUS (Moss)		3. NOV – 9. NOV
Barnerettsdagen	FYSISK OG LIVESTREAM	4. NOV
Sentrale selskapsrettslige emner (Oslo)		4. NOV - 5. NOV
EØS-rett i praksis	FYSISK OG E-KURS	9. NOV
Det årlige personskadeerstatningsrettskurset	FYSISK OG LIVESTREAM	11. NOV
Livestream: Grunnkurs i byggekontrakter og entrepriserett		15. NOV – 16. NOV
Webinar: Ugyldige vedtak og stadfestelse		16. NOV
Det årlige pensjonsrettskurset	FYSISK OG LIVESTREAM	17. NOV
Det årlige kurset for eiendomsmeglere	FYSISK OG LIVESTREAM	22. NOV – 23. NOV
Det årlige kurset i tvangsfullbyrdelse og inkasso	FYSISK OG LIVESTREAM	24. NOV
Profesjonell forhandling – vanskelige forhandlinger (Oslo)		25. NOV

DESEMBER

Det årlige kurset i fiskeri- og havbruksrett (Bergen)	1. DES
Innføring i offentlige anskaffelser (Oslo)	2. DES – 3. DES

JUS JURISTENES UTDANNINGSSENTER

Se kursoversikt og påmelding på jus.no

Rettssikkerhet i en lukket verden

Slipp fangene fri – det er vår het det i en film på 70-tallet, men ikke er det vår og ikke handler det om straffenivå i denne utgaven av Juristen. Det handler om det som skjer bak murene når samfunnet først har bestemt at noen skal fratas friheten. Bakgrunnen er at Rettssikkerhetsprisen i år tildeles advokat Maria Hessen Jacobsen og psykiater Randi Rosenqvist. De hedres for sin innsats for å ivareta rettssikkerheten til, og bedre soningsforholdene for, innsatte i norske fengsler.

Vi har snakket med de to prisvinnerne om deres årelange innsats for å ivareta rettighetene til innsatte – en gruppe som de fleste ikke vier særlig omtanke eller oppmerksomhet. Som juryen for prisen skriver i sin begrunnelse; dette er ikke et tema som snur velgergrupper eller får oppmerksomhet ved valg. Derfor er de innsatte avhengige av enkeltpersoner som taler deres sak. Et fengsel er en lukket verden og de som lever der er fullstendig prisgitt det rådende soningsregimet, påpeker juryen for Rettssikkerhetsprisen.

Randi Rosenqvist er opptatt av de alvorlig psykisk syke innsatte. I intervjuet lenger bak i denne utgaven sier hun, at etter hennes beregninger, har omtrent to av dem som hvert år dømmes til forvaring vist så alvorlige avvik og så store psykotiske symptomer at de burde vært funnet utilregnelige. Advokat Maria Hessen Jacobsen er på sin side spesielt opptatt av isolasjonsbruk og forteller at hun har satt et «hårete» mål for sin karriere: Innen hun blir pensjonist skal bruk av isolasjon i norske fengsler være avskaffet. Vi kan ikke la folk sitte innelåst 22 timer per døgn – folk blir psykotiske av det, mener hun. Besøk Sivilombudets forebyggingsenhet har gjennomført i fengsler har da også avdekket mangler i helseoppfølgning.

Les om både dette og mer i denne temautgaven om rettssikkerhet bak murene. Rettssikkerhetsprisen deles som vanlig ut under Rettssikkerhetskonferansen. I år foregår konferansen 6. oktober.

Ole-Martin Gangnes
redaktør

Redaktør
Ole-Martin Gangnes
omg@juristen.no

Journalist
Tore Letvik
tl@juristen.no

Journalist
Tuva Bønke Grønning
tbg@juristen.no

Annonseansvarlig
Randi Huth Rogne – Storybold
randi@storybold.no
Tlf.: +47 995 20 500

Design / layout
Inge Martinsen – 07 Media
inge.martinsen@07.no

Tips redaksjonen
redaksjonen@juristen.no
mob. 48 24 83 52
www.juristen.no

Følg oss!

Ved adresseendring
Logg inn med ditt medlemsnummer på *juristforbundet.no* for å endre.

Andre – send ny adresse til *medlem@juristforbundet.no*

Redaksjonen forbeholder seg retten til å redigere eller forkorte innlegg.

Juristen arbeider etter redaktørplakaten og er en del av

Fagpressen
OPPLAGSKONTROLLERT

Forsideillustrasjon
Eivind Senneset og Thomas Haugersveen

Grafisk produksjon
07 Media – 07.no

Innsendt stoff til neste nummer må være redaksjonen i hende innen 11. oktober 2021.

Redaksjonen avsluttet 31. august 2021.

Utgiver
JURISTFORBUNDET

MILJØMERKET TRYKKERI 07 MEDIA – 2041 0570

Rettssikkerhetsprisen til psykiater Randi Rosenqvist og advokat Maria Hessen Jacobsen

De to får prisen for sin innsats for å ivareta rettssikkerheten til, og bedre soningsforholdene for, innsatte i norske fengsler.

Advokat Maria Hessen Jacobsen og psykiater Randi Rosenqvist tildeles Rettssikkerhetsprisen for 2021.

– Årets prisvinnere har på hvert sitt vis gjort en årelang og iherdig innsats for å ivareta rettighetene til innsatte i norske fengsler. Begge har markert seg som klartenkte og prinsipielle samfunnsdebattanter, som uten å vike hever stemmen for personer som resten av samfunnet verken vier særlig omtanke eller oppmerksomhet, skriver juryen for prisen om de to.

– De som sitter inne, er ingen ressurssterk pressgruppe. De har sjelden mulighet til å ytre seg på en måte som får makten til å lytte. De færreste går i demonstrasjonstog for anstendige soningsforhold. Dette er heller ikke et tema som snur velgergrupper eller får oppmerksomhet ved valg. Derfor er de innsatte avhengige av enkeltpersoner som taler deres sak, heter det i juryens begrunnelse.

Det vises også til at koronapandemien har rammet de som soner lange fengsels- og forvaringsstraffer hardt.

– Et fengsel er en lukket verden. De som lever der, er fullstendig prisgitt det rådende soningsregimet. Under pandemien har strenge smitteverntiltak ytterligere forverret situasjonen gjennom økt isolasjon, redusert sosial kontakt og færre aktiviteter, sier juryen.

Endringer i rettspsykiatrien

Om rettspsykiater Randi Rosenqvist, som har levd et yrkesliv i grenselandet mellom psykiatri og juss, skriver juryen at hun gjennom sitt engasjement har endret rettsstatens behandling av alvorlig psykisk syke innsatte – og bidratt til store og viktige endringer i norsk rettspsykiatri.

– Hun har plassert rettspsykiatrien i befolkningens bevissthet ved å gi den en stemme og vise dens funksjon i rettsstaten, mener juryen.

Det vises også til at hun de siste årene har etablert et nytt spisskompetanseområde – fengselspsykiatri – gjennom sitt arbeid ved Ila fengsel og forvaringsanstalt,

Hun behandler og vurderer personer som begår de alvorligste kriminelle handlinger, dømmes til lange fengselsstraffer, og som i tillegg sliter med alvorlig psykisk sykdom. Hun står også bak innføring av såkalte «sikkerhetshjem» som alternativ for dem som i praksis soner en livsvarig dom.

Juryen har lagt vekt på at hun har plassert rettspsykiatrien inn i en rettssikkerhets-dimensjon og gitt økt innsikt i samvirket mellom jus og psykiatri.

– Rosenqvist er også kjent som en klar og tydelig kritiker av norske myndigheter, og har lagt seg ut med mer enn én justisminister gjennom sitt 40-årige engasjement, heter det i begrunnelsen.

Isolasjonsbruk

Den andre prisvinneren, Maria Hessen Jacobsen, er advokat og partner ved Eldens kontor i Bergen.

– Hun er blant dem som «kikker Kriminalomsorgen i kortene». Både i retten og i media har Jacobsen påtalt isolasjonsbruk og krenkende nakenvisitasjoner. Hun har synliggjort de menneskelige omkostningene ved økonomiske innsparinger, og har påpekt hvordan økt sikkerhetsfokus går på bekostning av de innsattes rettssikkerhet og fører til færre aktivitetstilbud, eskalering av voldshendelser og økende bruk av tvang og innlåsing, skriver juryen.

Det vises også til at hun har påpekt hvordan skjønnsmessige og vage lovhjemler fører til lite reell rettssikkerhet, og at isolasjon brukes som en straffereaksjon og til å opprettholde «ro og orden». På vegne av flere innsatte har hun stevnet staten ved Justisdepartementet for brudd på menneskerettigheter.

– At Jacobsen gjentatte ganger har påpekt svakhetene ved det norske soningsregimet i media, har hun bidratt til å gjøre disse problemstillingene offentlig kjent, og til at en ellers usynlig og marginalisert gruppe får nødvendig oppmerksomhet, mener juryen.

Juryen for Rettssikkerhetsprisen 2021 har bestått av førsteamanuensis Anine Kierulf, advokat og tidligere justisminister Anders Anundsen, politisk redaktør Eirin Eikefjord, lagdommer Susann Funderud Skogvang og advokat/leder av Advokatforeningen Jon Wessel-Aas.

Rettssikkerhetsprisen er opprettet av Norges Juristforbund og ble første gang utdelt i 2006. Prisen er i 2021 et stipend på kr 100 000,-. Prisen tildeles én eller flere personer, en institusjon eller en organisasjon som i løpet av foregående år eller over lengre tid har utmerket seg i sitt arbeid eller virke ved å styrke rettssikkerhet og likhet for loven innenfor sitt virkeområde.

Tidligere vinnere av Rettssikkerhetsprisen

- **2020** Den norske rettsstaten (representert ved stortingspresidenten, statsministeren, høyesterettsjustitiarius og generalsekretæren i Norsk Presseforbund)
- **2019** Tor-Aksel Busch
- **2018** Nils Asbjørn Engstad
- **2017** Jan E. Helgesen
- **2016** Stiftelsen Lovdata
- **2015** Fahkra Salimi og Mira-senteret
- **2014** Advokatforeningens aksjons- og prosedyregruppe i utlendingsrett
- **2013** Asbjørn Kjønstad
- **2012** Juridisk Rådgivning for Kvinner (JURK), Oslo, Juss-Buss, Oslo, Jushjelpa i Midt-Norge, Trondheim, Jussformidlingen i Bergen og Jusshjelpa i Nord-Norge, Tromsø.
- **2011** Tore Sandberg
- **2010** Carsten Smith
- **2009** Ada Sofie Austegard og Stine Sofies Stiftelse
- **2008** Gatejuristen (Cathrine Moksnes)
- **2007** Trygve Lange-Nielsen
- **2006** Anders Bratholm

– Absurd at isolasjon fremdeles brukes

Etter en konferanse om isolasjon satte i 2014 Maria Hessen Jacobsen det hun kaller et «hårete» mål for sin karriere: Innen hun blir pensjonist skal bruk av isolasjon i norske fengsler være avskaffet.

Tuve Bønke Grønning
Eivind Senneset

– Vi kan ikke la folk sitte innelåst 22 timer per døgn. Folk blir psykotiske av det, det er bare ikke greit. Og det uten at noen domstol har besluttet det eller at de har gjort noe galt inne i fengselet., Isolasjonsbruken må betraktelig ned, sier rettssikkerhetsprisvinneren bestemt.

Hessen Jacobsen forteller at det sterke engasjementet for innsattes rettigheter startet da hun som student jobbet i jussgruppen Wayback i fengsler rundt Bergen og så et stort udekket rettshjelpsbehov. Hun ble rettspolitisk engasjert i temaet og deltok på det hun kunne av konferanser, debatter og høringer.

– Det rettspolitiske arbeidet og det som foregår bak kulissene, det frivillige arbeidet, er jo vel så viktig som å prosedere i en domstol. Det gir nettverk, kunnskap, erfaring og fellesskap, sier hun.

Gjennom arbeidet i Wayback hørte hun jevnlig historier om isolasjon, og det var etter en Kromkonferanse i 2014 hvor temaet var nettopp isolasjon at Jacobsen satte seg målet om å gå isolasjonspraksisen til livs.

– Jo mer jeg lærte om hvor skadelig isolasjon er, jo mer absurd ble det for meg at vi fortsatt gjør dette mot mennesker i krise.

– Hvorfor mener du isolasjon er så skadelig?

– Vi er sosiale vesener og helsen vår forgår uten hverandre. Sånn er det. Det er lett å relatere seg til hvordan det vil gå hvis et barn vokser opp uten nødvendig menneskelig kontakt. Forskning viser at man blir engstelig, nedstemt og forvirret av isolasjon. Man reagerer sterkt, går i dyp krise og det kan påføre varige skader både psykisk og fysisk.

– Det er vanskelig å forstå at vi lar de som virkelig trenger tilhørighet og fellesskap, som kommer fra utenforskap, være alene og forgå på en slik måte.

Nakenvisitasjon

Hessen Jacobsen mener både bruk av isolasjon og nakenvisitering mangler et nødvendig kunnskapsbasert grunnlag.

– Det vi vet om tvangsinngrep i fengsel, og spesielt om isolasjon, gjør det absurd at vi bruker det. Det finnes intet legitimt formål per i dag som kan rettferdiggjøre skadene det påfører. Begge praksisene er et utslag om en styrende tanke om sikkerhet fremfor alt og en kriminalomsorg uten oppdatert lovgrunnlag, mener hun.

Advokaten mener hun har til gode å få en begrunnelse for nakenvisitering som bygger på kunnskap.

– Jeg har aldri fått tall på hvor omfattende innsmuglingen er og i hvilken grad dette tiltaket er effektivt. På den andre siden finnes det forskning som viser at nakenvisitering har liten effekt på innsmuglingen i fengsler. Å i tillegg be folk sette seg naken over et speil så anusåpningen synes har ingen funksjon, sier World Medical Association – ingen ting vil falle ut, sier hun.

> Jo mer jeg lærte om hvor skadelig isolasjon er, jo mer absurd ble det for meg at vi fortsatt gjør dette mot mennesker i krise

– Det er bare ydmykende, og det irriterer meg at ingen har tenkt en tanke om hvorfor vi gjør dette.

Etter en dom fra Gulating lagmannsrett hvor det ble slått fast at en innsatt i Bergen fengsel ble utsatt for menneskerettighetsbrudd da vedkommende blant annet ble tvunget til å kle seg naken nesten 200 ganger på halvannet år, har Kriminalomsorgsdirektoratet innført nye retningslinjer for visitasjon. All visitasjon uten klær må nå være basert på mistanke. Det skal videre brukes skannere, men ikke alle fengslene har slike apparater.

I november 2020 skrev TV2 om et varsel sendt fra de tillitsvalgte på høysikkerhetsavdelingen i Halden fengsel hvor de skriver om bekymring rundt skannerne. De skriver at de innsatte selv har gjort tester og mener skannerne ikke fanger opp det de skal.

«Dersom en domfelt ved innsettelse opptrer normalt, har vedkommende frikort til å gjemme hva den vil i anus» heter det i varselet, ifølge TV2.

Jacobsen og flere av hennes kollegaer i Elden representerer nå i rundt 130 klienter som skal ha blitt rutinemessig nakenvisitert.

Klientene forteller om praksisen tilbake til tidlig 2000-tall. Mange har måttet kle av seg hundrevis av ganger, blitt bedt om å sette seg naken på huk over et speil og hoste. Kvinner har blitt bedt om å fjerne brukte tamponger foran fengselsbetjentene.

Mange av hennes klienter som har opplevd nakenvisitasjon har også slitt med alvorlige psykiske problemer.

– Det er ikke gjort unntak for noen. Ikke for de som aldri har brukt narkotika, ikke for utviklingshemmede eller psykotiske, ikke for de i alvorlig krise på vei til behandling eller på vei til besøk til døende slektninger. Når det fulle omfanget begynte å demre for meg ble jeg helt overveldet.

– Retningslinjene ble endret etter dommen i Gulating, men selve loven er uendret – den sikrer fortsatt ikke mot nakenvisitering når som helst. Det har vært drevet veldig ulik praksis, noe som er en konsekvens av at det har fengslene fått makt til. Det finnes ikke tilstrekkelige skranker i regelverket som veileder. Det må Justisdepartementet ta tak i, mener Hessen Jacobsen.

Flere grunner til isolasjonsbruk

Hessen Jacobsen, som også sitter i Det nasjonale politiarresttilsynet, mener det økte fokuset på isolasjon og Advokatforeningens isolasjonsgruppe sin seier i «glattcelledommen» i 2014 har ført til en vesentlig

kultur- og regelendring og at det nå ikke er like mye oversitting i politiarresten som tidligere.

– Men i fengslene foregår det fortsatt i altfor massiv skala, sier hun.

Sivilombudsmannen påpekte også dette i sin særskilte melding til Stortinget i 2019.

– Vi har gjennom våre besøksrapporter gjentatte ganger pekt på risikoen for umenneskelig behandling, men Kriminalomsorgen har ikke fulgt opp våre rapporter når det gjelder isolasjon. Det er derfor på høy tid at politikerne tar tak i dette og behandler det i Stortinget slik at vi får isolasjonsbruken ned, sa daværende sivilombudsmann Aage Thor Falkanger.

Hessen Jacobsen mener det er en sammenblanding av årsaker til den høye isolasjonsbruken.

– Det er en blanding av budsjettkutt gjennom veldig mange år og et regelverk som ikke har gjennomgått noen menneskerettighetsrevisjon på 20 år. Dette kombinert med en kultur i fengslene og en tankegang om sikkerhet har gitt utstrakt isolasjonsbruk, mener hun.

– Isolasjon er et skandinavisk fenomen, og mange reagerer på dette når jeg forteller om det i andre land. Vi er nesten alene om å drive med dette.

Noe av det mest alvorlige hun ser er når psykisk syke utsettes for isolasjon.

– Og så vet man heller ikke på forhånd hvem som tåler det. Noen av mine klienter har tatt det på strak arm, mens andre kollapser helt. Voksne menn ligger på gulvet og gråter når de skal inn, forteller hun.

Hun peker på at ni av ti innsatte sliter med psykiske problemer.

Utviklingshemmede i fengsel

I tillegg er Hessen Jacobsen opptatt av en gruppe innsatte hun mener går under radaren: nesten ti prosent av innsatte er lettere psykisk utviklingshemmede, viser undersøkelser forsker Erik Søndenaa ved Kompetansesenteret for sikkerhet,-fengsel- og rettspsykiatri (SIFER) gjorde i 2017.

«Denne studien viste også at disse fangene hadde en vanskeligere soning enn sine medfanger, mottok ikke rehabilitering, hadde større helseutfordringer og hadde mer soningshistorikk» skrev Søndenaa i en kronikk på forskning.no i mars i år.

Forskeren skriver at han tror kommunene har så variabel praksis og lovforståelse at de nok vil streve med å bygge opp et alternativ til fengsel.

«Spesialfengsel eller forsterkede botiltak med lovhjemmel som gir adgang til større begrensninger eller tvang, kan være et alternativ. Et annet alternativ er at kriminalomsorgen utvikler en sterkere sosialfaglig profil som blir faset inn i saker der det er et habiliteringsbehov. Dette medfører at alle sektorene i strafferetten blir bevisstgjort slik at utviklingshemmede blir identifisert før de blir dømt, og at de blir håndtert av en kriminalomsorg som vet hvem som har utviklingshemming. Sånn er det ikke i dag.»

– De klarer ikke å følge spillereglene og blir straffet uforholdsmessig ofte. De mister muligheten til hjelp som andre får og som de trenger. Det trengs en bevisstgjøring hos politiet, hos oss advokater og hos domstolene for å fange opp disse menneskene, sier Hessen Jacobsen.

– Altfor mange blir fanget opp lenge etterpå av Gjenopptakelseskommisjonen.

En tredje gruppe hun er opptatt av, og som hun mener ikke får god nok og tilrettelagt oppfølging i fengslene, er de innsatte som defineres som særlig sårbare, som har diagnoser som ADHD, Asperger syndrom, Tourettes og autisme.

– De sliter med det samme. De får rett og slett ikke den tilretteleggingen de trenger i kriminalomsorgen. Kriminalomsorgen er ikke rustet til å ta vare på dem, kanskje snarere tvert imot. Både denne gruppen og de lettere psykisk utviklingshemmede er ofte gjengangere.

På kontoret har Maria Hessen Jacobsen en tavle viet kontorets «task force» for oppgaver knyttet til kriminalomsorgen.

Psykisk syke

Hessen Jacobsen forteller at hun ser mye psykiatri i fengslene, men understreker at de mest alvorlig syke sjelden er i stand til å be om advokat.

– De er prisgitt at systemet fungerer, og det gjør det ikke. Mange blir sendt på sykehus i kortere perioder, men kommer tilbake, går til grunne og hører rett og slett ikke hjemme i fengsel, men hos helsevesenet, mener hun.

– De som sendes på glattcelle eller legges i belter i fengsel er de som virkelig trenger advokat, men som er helt ute av stand til å be om det. En gjennomgang Bergens Tidende gjorde viser at de heller ikke klager. Klageadgangen er helt illusorisk, sier Hessen Jacobsen.

Advokaten forteller at de gangene hun møter de virkelig syke, er det som regel fordi familiemedlemmer har tatt kontakt med henne.

– Det er en gruppe jeg sjelden møter, men det gjør Randi Rosenqvist. Det er virkelig en ære å få denne prisen sammen med henne. Jeg har kjent til og sett opp til henne siden jeg var student, forteller Hessen Jacobsen.

– Hun er virkelig uredd, og jeg er ikke sikker på om hun har hatt den samme store gjengen i ryggen som meg. Hun er en stor inspirasjon.

Nå håper hun at de to mottar Rettssikkerhetsprisen kan bidra til å gi mer oppmerksomhet til sakene de jobber med å sende et signal om at de er viktige.

Hessen Jacobsen er opptatt av å påpeke at hun opplevde å komme inn i en god gjeng som allerede hadde «stått på barrikadene for innsattes rettigheter» lenge før hun selv tok jusutdannelsen.

– Sjefene mine, først Dyngeland og deretter Elden og Brosveet, har backet alt jeg har spurt om og tillatt en del risiko for firmaene fordi sakene er prinsipielt viktige.

Hun trekker frem blant annet Frode Sulland, Thomas Horn, Bendik Falch-Koslung, Peter Scharff Smith og Marte Rua.

– De to siste har stilt opp i kulissene i nesten alle sakene mine og gitt meg masse god sparring. Jeg opplever at aktørene som jobber med disse sakene deler fritt av kunnskap og erfaring og at vi heier på hverandre. Jeg er veldig heldig som har kommet inn i en så god gjeng, sier hun.

På spørsmål om hun opplever å få gehør når hun adresserer utfordringene i norske fengsler, svarer hun at hun opplever at både domstolene og kriminalomsorgen lytter til innvendingene, nå mer enn før.

– Jeg har prosedert på dette med isolasjon i fire-fem år i tingretten før en dommer omsider testet regimet mot menneskerettighetskonvensjonen og konstaterte krenkelse. Jeg tror jeg kan ha blitt oppfattet som masete, men så gikk det videre i en og to og tre saker, og plutselig hev Sulland med Borgarting seg på, og deretter fikk jeg medhold i Høyesterett. Slik fikk vi definert at innlåsing i mer enn 22 timer uten hjemmel gir rett på fradrag som fullstendig isolasjon. Dette fordi det er like skadelig.

– *Er du fornøyd med det?*

– Nei. Flere fengsler parerte med å sette fellesskap til 2 timer, altså ett minutt unna fradraget. Den grensa har jeg tenkt å pushe videre nedover, men det er et steg på veien.

Pandemien

Under koronapandemien har bruk av isolasjon i fengslene økt betraktelig. En gjennomgang VG gjorde av Kriminalomsorgens egne tall i januar 2021 viste at det til sammen ble gjennomført 6765 runder med isolasjon av innsatte i norske fengsler i 2020.

I april var blant annet 100 av 141 pågående utelukkelse fra fellesskapet knyttet til covid-19, viser avisas gjennomgang. Til sammen i 2020 ble det

gjennomført over 200.000 timer med full isolasjon på grunn av pandemien i norske fengsler.

– Det er for mange. Vi vet at det er skadelig. Delvis er det et spørsmål om å isolere folk som Kriminalomsorgen har vurdert at det er grunn til å isolere. Men det er viktig at ikke disse isoleres hele tiden. Så er det en annen gruppe som sitter isolert fordi det ikke er ressurser og plass til å være ut og delta i fellesskapet, sier sivilombudsmann Hanne Harlem til VG.

Hessen Jacobsen mener at selv om hele befolkningen opplevde en redusert frihet under pandemien, så er dette mer følbart innenfor murene, og at det er spesielt alvorlig med den økte bruken av isolasjon.

– Hans Petter Graver sa noe som jeg festet meg ved: den største trusselen mot rettstaten er når de som styrer definerer samfunnet som truet. Det gikk for fort i svingene. Vi utenfor fikk ikke reise på hytta, på shopping til England eller på kontoret, men det var lovhjemlet, vurdert og begrunnet. Det var ikke isolasjonsbruken i fengslene, sier hun.

– De tok seg ikke bryet med å lovhjemle over lengre perioder. Det mener jeg illustrerer prioriteringene til myndighetene, og det er ugreit.

Advokaten mener det ble innført langt mer inngripende tiltak enn det som var nødvendig.

– Og så synes jeg det er vanskelig å forstå at fengselspopulasjonen og fengselsbetjentene ikke ble prioritert og vaksinert tidligere. Med tanke på hvor sårbar fengselspopulasjonen er for et utbrudd og hvor inngripende smittevernstiltakene var så er det vanskelig å forstå at det ikke ble satt inn mer ressurser under pandemien.

– Vi trenger en kriminalomsorg som virker for de det gjelder, men også for oss utenfor, sier Maria Hessen Jacobsen.

Egen «task force»

Hvordan innsatte som har sittet mye i isolasjon klarer seg etter løslatelse sammenlignet med innsatte som ikke har sittet i isolasjon, vet man ikke så mye om, men Hessen Jacobsen peker på at det man vet om god tilbakeføringsmetodikk ofte handler om å skape fellesskap, nettverk og aktivitet.

– Dette er jo det helt motsatte av isolasjon. Vi ser at hjelpeorganisasjonene som fokuserer på disse tingene gjør at flere klarer seg i samfunnet igjen etter soning, og jeg tenker at å begynne på dette mens man sitter inne bør være hensiktsmessig.

På kontoret til Elden i Bergen har advokaten en tavle hvor hun sammen med resten av advokatfirmaets «task force» på innsattes rettigheter holder oversikt over hvilke problemstillinger de ser i kriminalomsorgen per i dag og hvordan de kan adressere det, enten rettslig eller rettspolitisk. De er i dag 7-8 personer i gruppa.

– Vi trenger en kriminalomsorg som virker for de det gjelder, men også for oss utenfor. Kanskje kan noen av tankene bak rusreformen smitte over på måten vi tenker på de menneskene som begår kriminalitet. Vi bør i alle fall slutte med å gi ekstra straff og utsette for inngrep som går forbi det å frihetsberøve noen, for det er det ingen god begrunnelse for, sier hun. Gi fengselsbetjentene flere kollegaer, gi dem midler, rom og tid til å drive rehabilitering fremfor oppbevaring.

Hun forteller at hun ofte bruker kvelder og helger på å skrive høringsuttalelser eller kronikker eller til å delta på konferanser og debatter. Noe av det hun trives aller best med ved siden av advokatrollen er imidlertid å snakke med jusstudenter.

– De blir smartere og smartere for hvert år. De er helt ferske og klare for å forandre verden. Jeg prøver da å formidle at det kan de med det verktøyet de er gitt med utdanningen. Det høres idealistisk og banalt ut, men det er sant.

Går til politikken for å sikre psykotiske drapsmenn nødvendig helsehjelp

Psykiater Randi Rosenqvist har prøvd det meste innen rekkevidden av sin profesjon for å sikre psykotiske forvaringsdømte den helsehjelp loven skulle gitt dem. Overfor Juristen røper rettssikkerhetsprisvinneren at hun nå ser seg nødt til å gå inn i politikken for å nå sine mål.

Tore Letvik

Thomas Haugersveen

Vi kommer inn i en romslig, velstelt kjellerleilighet på Røa i Oslo. Her henger bildene av tantebarna på veggen, side ved side med den innrammede utnevnelsen av henne til Kommandør av Den Kongelige Norske St. Olavs Orden, som hun fikk av kong Harald i 2017 for sitt «fremragende samfunnsgavnlige virke».

– Den er jeg fryktelig stolt av, sier den kjente psykiateren i et litt uvanlig ydmykt tonefall.

Rosenqvist er kjent for sin utrettelige innsats for å hjelpe utagerende og alvorlig psykisk syke forvaringsdømte ut av et liv i eneromscelle på Ila landsfengsel og forvaringsanstalt, og inn i psykiatrien med behandling og en sjanse til en bedre fremtid. For å klare dette går Randi Rosenqvist langt ut over den jobben hun kunne nøyd seg med å gjøre.

Noe vi raskt forstår da spør hva hennes oppgave har vært etter at hun ble ansatt som sakkyndig i kriminalomsorgen i 2009.

– Hovedoppgaven har bestått i å gjøre risikovurderinger av forvaringsdømte og jeg har hatt et lite psykologteam jobbet sammen med meg på Ila. Når innsatte kommer inn med en fersk forvaringsdom, gjøres en omfattende risikovurdering med to intensjoner.

– Det ene er å dokumentere et utgangspunkt ved innkomst, og det andre er å finne ut forbedringspotensialet, både for hva den innsatte kan jobbe med selv, og hvordan Ila kan legge til rette for en utvikling gjennom soningen slik at risikoen blir redusert ved prøveløslatelse. Og før en sak skal i retten prøver vi å dokumentere hvordan utviklingen har vært under forvaringen, fordi det er det sentrale i forhold til prøveløslatelse, sier Rosenqvist.

Farlige og psykotiske

Etter å ha utført disse oppgavene kunne hun reist hjem og slengt seg på sofaen i leiligheten på Røa, og ingen ville klandret henne for det. I stedet har hun jobbet under høytrykk for å få forvaringsdommene til mange psykotisk syke omgjort til dom på tvungent psykisk helsevern. De fleste oppgitt av alle andre. Psykotiske og mange urolige og utagerende. Noe som gjør at anstalten ofte må isolere dem av hensyn til andre innsatte, og eneromsplassere dem uten at de får den helsehjelp de har krav på etter norsk lov.

I deres liv har Rosenqvists brennende engasjement representert selve nerven i disse menneskenes rettssikkerhet.

> Det er et faktum at flere psykotiske forvaringsdømte sitter i årevis på Ila landsfengsel og forvaringsanstalt uten at de blir overført til psykiatrien for adekvat behandling

På spørsmål om hvorfor hun har engasjert seg ut over jobben hun kunne nøyd seg med å gjøre, svarer hun:

– Det viste seg å være ganske mange forvaringsdømte på Ila som har vært fryktelig syke. Jeg har brukt masse tid på å prøve å få psykotiske innsatte inn i sykehus, og det er riktig at dette egentlig ikke var min jobb da både psykiater og psykologer fra primærhelsetjenesten har hatt kontordager på Ila. Men det har ikke vært mulig å få lagt inn folk og jeg har derfor jobbet veldig mye med å få helsehjelp til forvaringsdømte som er forferdelig dårlige og har veldig dårlig fungering uten å være klassisk schizofrene. De har ofte hjerneskade og er veldig impulsive og aggressive.

– *Hvorfor nettopp deg? Hvorfor ditt brennende engasjement for dem, spør vi, og får en ettertenksom og nøktern respons.*

– Jeg har intet annet svar enn at dette er noe jeg må gjøre. Som et anstendig menneske.

– Fem prosent uten skyldevne

Rosenqvist har gått gjennom alle forvaringsdommer fra 2009 og frem til i dag for å se om tilregnelighetsspørsmålet har vært riktig vurdert av de rettspsykiatrisk sakkyndige.

Som rettspsykiatrisk sakkyndig og tidligere mangeårig leder av Rettsmedisinsk kommisjon har hun trygg kompetanse på området. Og hennes funn er i realiteten en aldri så liten bombe.

– Jeg fant at fem prosent av de som ble dømt til forvaring i stedet skulle vært dømt til tvungent psykisk helsevern på grunn av utilregnelighet. Etter mine beregninger har omtrent to av de som hvert år dømmes til forvaring vist så alvorlige avvik og store psykotiske symptomer at de burde vært funnet utilregnelige.

– De har ikke skyldevne, men har likevel blitt ansett for å være tilregnelige og blitt dømt til forvaring, sier psykiateren som gjennom nitid dokumentasjon og utrettelig innsats har bidratt til at mange forvaringsdømte har fått omgjort forvaringsstraff til dom på tvungent psykisk helsevern, og dermed fått disse menneskene ut av kriminalomsorgen og inn i psykiatrien.

– For noen blir forvaringsdommen opphevet etter ny vurdering i Gjenopptakelseskommisjonen, men det er en lang prosess og vanskelig mange år etter å påvise at vedkommende egentlig var utilregnelig på gjerningstidspunktet. For andre har det gått så lang tid at forvaringsdommen løper ut.

– Forvaringsdom skal jo bare videreføres når det er en risiko for nye voldshandlinger. Hvis man får fastslått at den domfelte oppfyller kriteriene for dom til tvungent psykisk helsevern i dag, så kan man få dom til tvunget psykisk helsevern for voldshandlinger begått i fengsel

I rettssaken hvor Anders Behring Breivik stevnet staten for brudd på menneskerettighetene vitnet Randi Rosenqvist om samtaler hun hadde hatt med ham. (Foto: Lise Åserud / NTB)

for eksempel. Og så blir han overført til psykiatrien. Og så lar man være å forlenge idømt forvaringsdom. Så da kommer han inn på riktig spor, sier hun.

Rosenqvist er ikke beroliget over utsiktene til å få mer korrekte vurderinger i tiden som kommer.

– Jeg syns at det er bekymringsfullt at så mange får feil dom, og med den nye utilregnelighetsregelen tror jeg det blir veldig mye synsing og enda mindre presist.

– *Men er det ikke retten som skal ta mer styring nå?*

– Jo, og retten består på landsbasis av 8000 legdommere, og kanskje 1000 jurister og de skal skjønne forskjellen på psykoser, paranoia og psykopati. Selv om rettspsykiateren naturligvis skal beskrive med så norske ord som mulig, så er det jo veldig mange som ikke har greie på hvordan det er å være helt gal. Og det er jo ganske mange, også politiske partier, som rett og slett bare mener at folk må ta seg sammen. Da skjønner de ikke hvor gale og syke det går an å bli.

To inn i psykiatrien hvert år

Rosenqvist har, gjennom sitt arbeid, klart å få plassert en del psykotiske forvaringsdømte i psykiatrien, men understreker at behovet er langt større.

– La oss si at jeg klarer å presse to av disse personene inn i psykiatrien hvert år. Og når de endelig kommer inn, er erfaringen at de blir bedre alle sammen. Jeg har ikke hatt én eneste en som jeg har fått inn i psykiatrien som ikke har profitert på det, sier hun og viser til flere eksempler.

En av disse var en mann som begikk drap i psykotisk tilstand.

– Å være eneromsplassert, eller isolert, gjennom flere år er jo forferdelig destruktivt, men det skjer, og vi har noen syke som trekker seg tilbake og ikke blir utagerende. Ved et tilfelle fant jeg en forvaringsdømt mann på Ila som jeg skulle gjøre en oppdatert risikovurdering av. Han hadde kommet inn der før jeg begynte på Ila, og det viste seg at han stor sett satt i et hjørne på cellen sin, og var verken utagerende eller voldelig. Han var stille og rolig, men turte ikke gå over dørstokker, sier Rosenqvist.

Da forvaringen gikk ut fikk hun ham inn i psykiatrien.

– Han ble vanlig tvangsinnlagt og psykiatrien tok vare på ham. Nå lever han i en psykiatribolig i en kommune og har det ganske bra. Omtrent en gang i året ringer han til helseavdelingen på Ila for å si at han har det bra. Han hadde sittet 8-9 år på Ila, og var syk hele tiden, men fikk antipsykotisk medikasjon så han var litt dempet, men fikk ikke noe rehabilitering før han kom over i psykiatrien. De fleste vil nok være enig i at det ikke er bra for en psykotisk drapsmann å sitte stille i et hjørne og være redd de som går forbi, men slik var det for ham.

– Fengselsvesenet oppdager de som er veldig bråkete. De som er stille og tilbaketrukket, og det er det jo en del schizofrene som er, de oppdages ikke så lett.

Behandling etter seks år

En annen forvaringsdømt på Ila brukte Rosenqvist og andre hjelpere seks år på å få overført til behandling i psykiatrien.

– Han ble da faktisk mye bedre, og har, ved hjelp av sin advokat Anita Hessen, saksøkt staten i en sivil rettssak fordi han ikke fikk adekvat helsehjelp. Saken kommer opp for Oslo tingrett i september, sier Rosenqvist som selv er å finne på saksøkers vitneliste.

Hun har få lovord å si om myndighetenes satsing på psykisk helse, og særlig helsetilbudet til alvorlig psykisk syke innsatte.

– Det er et faktum at flere psykotiske forvaringsdømte sitter i årevis på Ila landsfengsel og forvaringsanstalt uten at de blir overført til psykiatrien for adekvat behandling. Dette er konsekvensen av en systematisk nedbygging av psykiatrien de siste 30 årene, sier Rosenqvist.

Rettssikkerhetsprisvinneren er også bekymret over det nye lovforslaget til tvangsbegrensningsloven.

– Det består av en NOU på 825 sider som har vært ute til høring og nå ligger i departementet, der intensjonen er å lage en felles lov for all tvang i helsevesenet. Slik at det skal være samme regler for demente gamle damer som for aggressive psykotiske unge menn med stor grad av energi. Og jeg er ikke sikker på at det er veldig lurt selv om jeg skjønner intensjonen om at psykiatri og somatikk ikke skal behandles veldig forskjellig og slikt, sier Rosenqvist.

Hun lanserer imidlertid en ide om å fokusere mer på kvalitet i bruken av tvang.

– Tenk om noen hadde nedsatt et utvalg som skulle utrede det som burde få navnet «tvangskvalitetsloven»? Det hadde virkelig vært noe. Jeg mener vi er helt nødt til å yte omsorg og behandle folk som ikke er i stand til å ta ansvar for seg selv. Og når folk da ikke samtykker blir det definert som tvang i norsk lov, hvilket jeg synes er dumt for det gir helt andre assosiasjoner enn sånn som det var i psykiatrien frem til 2001 da het det «innleggelse uten eget samtykke». Noe som gir andre assosiasjoner enn tvangsinnleggelse, sier Rosenqvist som understreker at behandling uten eget samtykke av og til må gjøres fordi det ikke er alle som kan samtykke.

– Men når man behandler folk uten samtykke, om det er psykiatrisk eller somatisk, så må kvaliteten være god nok. Det å sperre folk inne i et stort sykehus og låste døren og håpe at det går, er jo ikke bra nok slik som vi nå ser i fengslene hvor de psykotiske sitter isolert i 23 timer i

døgnet. Det er helt skrekkelig, men det skjer.

Sikkerhetshjem

Selv om hun er pensjonist og ikke lenger ansatt i jobben på Ila, er hun fortsatt engasjert i oppgaver for fengselet. Hun har også flere andre gjøremål som holder henne opptatt, som å ta oppdrag som rettspsykiatrisk sakkyndig i rettssaker rundt om i landet.

Og nå kommer også politikken til å ta en del av hennes tid. Inn i politikken tar hun med seg sitt engasjement for å sikre helsehjelp til psykotiske i fengsler.

– Jeg meldte meg inn i partiet Sentrum i januar måned. Selv om jeg ikke tror Sentrum akkurat kommer i regjeringsposisjon med det første, så tenkte jeg at vi kan løfte en del saker og valgte Sentrum fordi jeg tenker at det er et parti som hvert fall foreløpig er anstendig som følge av at det til nå ikke har vært nødt til å inngå for mange kompromisser, sier Rosenqvist etterfulgt av en kort, tørr latter.

Rosenqvist står på andreplass på Sentrum Oslos liste, etter Geir Lippestad.

– Jeg har prøvd å påvirke politisk tidligere, men sett at det ikke har vært spesielt vellykket. Nå har jeg faktisk fått til at både Arbeiderpartiet og partiet Sentrum har tatt med i sitt program at man går inn for å bygge det jeg kaller sikkerhetshjem. Det vil bli permanente boliger for folk som ikke mestrer et autonomt liv på grunn av psykisk sykdom og som da blir aggressive, sier Rosenqvist som politisk vil jobbe for at hvert av landets helseforetak etablerer ett slikt boligkompleks.

– Dette skal være et boligkompleks hvor folk som trenger livslang omsorg kan få et kvalitativt godt liv. Med minst mulig tvang, men dog med tvangshjemler. Når jeg kaller det sikkerhetshjem så er de litt for å selge det inn. Da jeg tenker at det er noen som er dømt til tvunget, psykisk helsevern, noen som er dømt til tvungen omsorg, noen er dømt til forvaring som aldri kommer til å bli autonome personer, sier Rosenqvist.

Hun peker på at det – parallelt med nedbyggingen av psykiatrien – har vokst fram en kultur og forståelse av at man i stadig større grad skal legge vekt på at behandling, også i psykiatrien, skal skje på frivillig basis.

– Selv står jeg for det paternalistiske i denne omsorgen. Det er jo ikke politisk populært og de siste 30 årene har jo hele den norske politikken gått på mindre tvang og mer frivillighet – og jeg tenker at autonomi er blitt en så stor verdi i dette samfunnet. Autonomi har blitt mye viktigere enn å motta nødvendig omsorg, og jeg er uenig i dette.

> Selv står jeg for det paternalistiske i denne omsorgen. Det er jo ikke politisk populært og de siste 30 årene har jo hele den norske politikken gått på mindre tvang og mer frivillighet

– Jeg er jo klar over at for vellykkede, velutdannete, velfungerende personer, så er jo det å være autonome veldig verdifullt, men for de som ikke mestrer et autonomt liv forlanger vi da en autonomi som bare er destruktiv for dem.

– *Hva er årsaken til at de ikke mestrer et autonomt liv?*

– Hvis du er veldig psykotisk, så klarer du ikke å vurdere omverdenen rundt deg. Du klarer ikke å se ting i perspektiv. Ja, du klarer ikke å ta imot hjelpen. Hvis du er virkelig psykotisk, så kan du ikke samarbeide med noen som helst annet enn kanskje med folk med høy psykiatrisk kompetanse.

– Det var det vi opplevde på Gaustad etter at jeg startet regional sikkerhetsavdeling der i 1987. Da tok vi alle de utagerende psykotiske pasientene. Vi tok noen fra Reitgjerdet og vi tok noen fra andre sykehus, og alle fikk faktisk god behandling. Det var ingen som ble helt friske, men alle ble bedre. Og det tok lang tid. Men folk ble skrevet ut til boliger, bemannede boliger og egne boliger med oppfølging, slik at vi fikk til veldig mye. Men vi hadde da plass. Vi hadde personalet, vi hadde mulighet til en del tvangsmessig omsorg vil jeg kalle det, som nå er tvang som må begrenses fordi sikkerhetsavdelingene siden 1985 hele tiden har opplevd stadige innskrenkninger på hva psykiatriske avdelinger kan gjøre av grensesettende tiltak eller avgjørelser for pasienter som ikke er i stand til å samtykke selv, sier Rosenqvist.

Ikke psykiatrisk slum

For å sikre at alvorlig psykisk syke og psykotiske innsatte får behandling og ikke blir sittende isolert på Ila, mener rettsikkerhetsvinneren at sikkerhetshjem etableres som en permanent plassering i helsevesenet og ikke i kriminalomsorgen.

– De bør heller ikke etableres i regi av kommunene, fordi vi snakker om altfor tunge pasienter for den enkelte kommune. Hvert helseforetak bør ha et sikkerhetshjem med 6 til 8 boenheter. Jeg synes det er veldig leit at de psykiatriske sykehjemmene ble avviklet for 25 år siden, men tenker at disse boenhetene trenger spesialistkompetansen for at det skal bli konstruktive boliger og ikke psykiatrisk slum.

Om det å bli tildelt rettssikkerhetsprisen sier Rosenqvist at hun håper det bidrar til økt bevissthet rundt betydningen av å sikre helsehjelp for gruppen hun kjemper for.

– Dette er mennesker som er de mest utsatte av de utsatte, med den laveste status av alle statuser i samfunnet. For deres skyld er jeg glad for denne prisen og håper fokuset den gir vil kunne bidra til å hjelpe, sier hun.

Hjelper domfelte etter soning

Opplever lite interesse i samfunnet for innsattes rettigheter

Personer som skal sone i norske fengsler får altfor lite informasjon om egne rettigheter og vet ofte ikke hvordan man klager verken til Kriminalomsorgen eller fengselslegen, mener organisasjon som jobber med å hjelpe innsatte tilbake til samfunnet etter løslatelse.

Tuva Bønke Grønning

– Vi opplever at det er veldig få som jobber for innsattes rettigheter. Det er et smalt område, hvor det er en liten klubb som riktignok jobber veldig godt, mens i storsamfunnet er det veldig liten interesse for innsattes rettigheter.

Det mener Johan Lothe i organisasjonen Wayback, Stiftelsen Livet etter soning. Organisasjonen ble til i 2002 med god hjelp fra Kriminalomsorgen, Kirkens Bymisjon, Oslo fengsel og Tyrili, en ideell stiftelse som tilbyr behandling for personer med rusmiddelavhengighet.

Wayback rekrutterer medlemmer, eller brukere, gjennom informasjonsmøter i fengslene rundt om i landet. Mange innsatte sliter med stor gjeld, og stiftelsen arrangerer også gjeldskurs.

Selv kom Lothe inn i organisasjonen i 2013, 11 år etter at den ble startet. I dag er han daglig leder for avdelingen i Oslo. Wayback har også kontorer i Bergen, Kristiansand, Trondheim og Tromsø.

– Etter informasjonsmøtene sitter vi som regel igjen og snakker med folk. Da avtaler vi oppfølgingsbesøk og begynner å planlegge løslatelsen sammen, forteller han.

Lothe er opptatt av at flere instanser er med og anbefaler å etablere en ansvarsgruppe i forbindelse med løslatelse slik at det er en plan for hvem som kan hjelpe den innsatte når han eller hun kommer ut igjen.

– Men det er utfordrende å få med alle på slike møter. Det kan være DPS, en spesialkonsulent eller hvem det måtte være, men de sitter ofte langt fra fengslene og får ikke vært med på møter, sier han.

Når den innsatte skal ut i verden igjen står en representant fra Wayback og venter utenfor murene, tar de med til en leilighet, et hospits eller et annet sted og hjelper til med en rekke praktiske ting som å skaffe toalettartikler og bank-id.

- Man vet at det er en stor risiko for overdose med dødelig utfall de første 48 timene etter en løslatelse, så det er superviktig å stå ved porten og følge personen tett den første uka, sier Lothe.

Glassvegger og dopingtester

Lothe forteller at de gjennom jobben i Wayback får høre mange historier om livet i fengsel og kjenner til mange saker om brudd på rettigheter.

– Jeg tenker overordnet at det som mangler når det gjelder rettssikkerhet er klagemulighetene de innsatte har overfor fengselsledelsen, region og KDI hvor jeg opplever at prosenten på klager som blir tatt til følge er ekstremt lav. Det synes jeg er merkelig, sier han.

Johan Lothe. (Foto: Privat)

– Det er menneskelig å gjøre feil og da må man rette opp i de feilene, da må man også kunne se at forvaltningen gjør flere feil enn det som oppdages, og det er kritikkverdig.

Lothe er spesielt opptatt av det han mener er manglende informasjon til de som skal sone om hvilke rettigheter de har og hvordan de eventuelt klager.

– Både kriminalomsorgen og helse, som er to separate tjenester i fengslene, er dårlige på å gi de innsatte informasjon om hvilke rettigheter de har, klagemuligheter og lignende.

De ansatte i Wayback gir ofte råd om når det kan være lurt å klage, spesielt på manglende eller dårlig helsehjelp.

– I motsetning til klagene til Kriminalomsorgen, opplever vi at klager til fengselslegen oftere tas til følge. Helse blir nok sett mer i kortene, tror Lothe.

En gjenganger de i Wayback ofte får spørsmål om er hvilke rettigheter den innsatte har i forbindelse med glassveggen som noen ganger settes opp under besøk.

– Å slippe å ha den der er ikke en rettighet du har, men fengselet kan bestemme at du får slippe. Den kan også settes opp igjen som straff hvis du har gjort noe du ikke skal. Juridisk holder det mål, men mange opplever dette som frustrerende og forstår ikke helt hvordan det fungerer, forteller Lothe.

– Mange opplever at det er uklare grenser mellom hva som er en rettighet og et gode som kan tas vekk fra deg, sier Lothe, og fortsetter:

– Får du positiv dopingprøve så vil straffen ofte være at du havner på høyere sikkerhet, men når du i tillegg får satt opp glassveggen når du har besøk av pårørende er ikke dette en straff, men et tap av et gode.

Prøveløslatelse

En annen utfordring mange møter og hvor Wayback opplever at de innsatte ikke kjenner til rettigheter og rutiner er reglene rundt prøveløslatelse.

– Prøveløslatelse avgjøres mange steder lokalt, og så er det rådsmøtene som avgjør hva slags soning du skal få, hva slags permisjon du skal få og så videre. Noen steder sitter kun jurister sammen i disse møtene, mens andre steder er helse med også, forteller Lothe.

Han opplever imidlertid at det er litt tilfeldig hvem som er med, og at det er store variasjoner i hvordan disse møtene gjennomføres.

– Noen ganger er det det fengselshelsetjenesten og ikke spesialisthelsetjenesten som er med, det oppleves tilfeldig og ikke nødvendigvis avhengig av den innsattes helsetilstand, mener han.

> Vi når ikke inn til alle. Vi når ikke inn til de som isolerer seg, vi når ikke inn til de som trenger det mest

Lothe peker på at det i straffegjennomføringsloven står at det skal vurderes om enhver innsatt skal prøveløslates eller ikke, noe han mener betyr at den innsatte ikke skal måtte behøve å søke.

– Det er en vurdering kriminalomsorgen skal ta på seg, men det er likevel slik mange steder at vurderingen ikke blir gjort hvis du ikke søker.

– De innsatte vet ikke alltid dette, og de vet heller ikke hvordan de skal søke, og vi ser at mange trenger hjelp til søknadene.

Lothe forteller at få av de som klager på avgjørelser i forbindelse med prøveløslatelse får medhold.

– I retten kjemper man for hver minste måned i fratrekk på straffen, men får du en dom på ni år er det fengselsledelsen lokalt som avgjør om du skal løslates eller ikke etter seks år. Det finnes ankemuligheter, men det er ikke noen nøytral rettsinstans hvor du kan bringe det opp, mener han.

Når ikke alle

Lothe er også bekymret for at selv om mange får hjelp av organisasjoner som Wayback, Jussbuss og JURK, er det ofte de minst ressurssterke som ikke får den hjelpen de trenger.

– Vi når ikke inn til alle. Vi når ikke inn til de som isolerer seg, vi når ikke inn til de som trenger det mest. De som tør å løfte av en telefon, si fra at de vil ringe oss som en sosial telefon, så det ikke går på telefonkvota, de som er proffe på å sone og kan reglene – det er de vi hører fra, sier han.

– De som er proffe på å sone kan reglene, vet hva de skal gjøre og hvem de skal ringe til, mens en del andre faller utenfor.

Lothe mener informasjonsbrevene som går ut fra kriminalomsorgen når man skal inn og sone ikke er gode nok og ikke sier noe om hvilke rettigheter og muligheter du har som innsatt.

– De sier heller ikke noe om hvordan du kan få en forutsigbar soning, hvordan du kan planlegge de neste årene av livet ditt. Det burde være en tydeligere plan som skisserer et forløp hvor du får den utdanningen og arbeidstreningen du trenger, mener han.

For hvordan man har det i fengsel kan i mange tilfeller påvirke hvor godt man klarer seg etterpå. Jo mer du bordreder under soning, jo lettere blir det å bli løslatt, mener Lothe.

– Den følelsesmessige påkjenningen er nok like stor uansett, men det handler om å være forberedt på det praktiske livet etter soning. Det er ofte mye mer problematisk enn man ser for seg. Mange får sosial angst, og de som har vært inne lenger har gjerne ikke telefon, bank-id eller vet hvordan de skal betale for seg.

Foto: iStock / Getty Images Plus

Bytte bank?

Har du behov for rådgivning knyttet til finansiering av bolig eller sparing? Uansett hvilken livssituasjon du er i, får du svært gode betingelser i Handelsbanken som tilbyr skreddersydde løsninger som passer for deg.

Dine fordeler i Handelsbanken:

- Gode og konkurransedyktige betingelser
- En personlig rådgiver som du kan ringe direkte
- Din ektefelle/samboer får de samme gode betingelsene

Se alle fordelene på handelsbanken.no/juristforbundet

JURIST
FORBUNDET

Rettsikkerhet bak murene

– Uholdbar situasjon for alvorlig psykisk syke innsatte

– Vår erfaring er at alvorlig psykisk syke innsatte ofte ikke får den hjelpen de bør få, og at de som en følge av at de er frihetsberøvet ikke kommer inn til langtidsbehandling i psykiatrien. Dette mener jeg er en uholdbar situasjon.

Tore Letvik

Tonje Sandal er sjefsjurist, seniorrådgiver og leder for straffegjennomføringsseksjonen ved Ila fengsel og forvaringsanstalt. Hun fremhever en uholdbar situasjon for alvorlig psykisk syke i fengsel når Juristen spør henne hva myndighetene bør satse særlig på for å bedre rettssikkerheten for innsatte i fengslene.

I løpet av de siste årene har vi intervjuet Sandal flere ganger om forholdene på Ila, både før og under pandemien. I en reportasje i Juristen med tittelen: «Vokter av rettssikkerhet bak murene» i februar 2019 tok den erfarne juristen et kraftig oppgjør med konsekvensene det fikk for de forvaringsdømte at anstalten ikke ble tildelt ressursene som trengtes for å innfri kravene til individuell oppfølging av alle forvaringsdømte der. Ila skulle den gang ha midler til å gi 67 forvaringsdømte individuell oppfølging, men hadde 78 på forvaringsdom, og ble tvunget til å plassere flere på vanlige domsavdelinger uten tilstrekkelig oppfølging.

I intervjuet sa Sandal blant annet: «Forvaringsstraff forutsetter at den domfelte skal tilbys ulike tiltak for å kunne redusere sin farlighet. Hvis dette ikke skal være realiteten, bør det kanskje heller vurderes å innføres livstidsstraff. Hvis vi ikke kan oppfylle forutsetningene blir alt bare ord. Uten innhold.»

Fikk mer ressurser

Etter dette har det vært en utvikling når det gjelder tildeling av ressurser til oppfølging av forvaringsdømte, og Sandal svarer i dag følgende på spørsmål fra Juristen om hvordan situasjonen for denne gruppen av innsatte er i dag:

– Bevilgningene til Ila fengsel er økt som en følge av det økte antallet forvaringsdomfelte. Det er fortsatt flere som soner forvaringsstraff i Ila enn det det er bevilgninger til, men dette er en utfordring det fortsatt jobbes med. Ila har i dag ansvaret for litt over 100 forvaringsdomfelte.

Med 12 år som jurist i fengselet, fungerende fengselsleder i ferier og assisterende fengselsleder på Ila fra sommeren 2018 til våren i år og nå leder for straffegjennomføringsseksjonen, har Sandal solid og løpende erfaring med norsk kriminalomsorg.

– Hvilken betydning har det, etter ditt syn, for et samfunn å ivareta rettsikkerheten til personer som sitter i soningsanstalter etter å ha blitt dømt til forvaring eller fengselsstraff for alvorlige forbrytelser?

Tonje Sandal er sjefsjurist ved Ila fengsel. (Foto: Tore Letvik)

– Jeg mener det sier mye om et samfunn hvordan det behandler innsatte i fengsel. I Norge skal fengselsstraff innebære frihetsberøvelse, ikke innskrenkning av andre rettigheter. Et samfunn kan velge å behandle innsatte med respekt for deres rettigheter og med det formål å legge til rette for at domfelte kan endre livsførsel, eller kun sørge for at dører er låst og at det ikke skjer nye straffbare handlinger under soning.

– Jeg mener det er avgjørende at vi ivaretar innsattes rettigheter under soning og at vi tilbyr innsatte både muligheter for blant annet utdanning, annen kompetansetilførsel og behandling. I Norge er det et grunnleggende prinsipp at alle skal ha mulighet til å bli tilbakeført til samfunnet, og vi må tenke på hva som gir de beste forutsetninger for at en person skal kunne vende tilbake til et liv i frihet uten ny kriminalitet.

Kun frihetsberøvelse

– Mange som er dømt til streng straff har begått lovbrudd som samfunnet tar sterk avstand fra. Mange i samfunnet spør kanskje om det er riktig å bruke ressurser på å ivareta deres ve og vel under soningen. Hva er ditt syn på det?

– Jeg synes vi som samfunn skal være stolte av at grunntanken i Norge er at fengselsstraffen kun skal innebære frihetsberøvelse og at innsatte ikke skal fratas grunnleggende rettigheter. Jeg mener det er en selvfølge at vi skal jobbe for at innsatte tilføres ny kunnskap og kompetanse og at de får hjelp til ulike utfordringer. I Norge har vi ikke livstidsstraff, og kriminalomsorgen skal jobbe for at alle domfelte gis en mulighet til å returnere tilbake til samfunnet.

– For at dette skal kunne oppnås er det helt nødvendig under soning å forberede dem på dette, slik at de de senere er bedre rustet til ikke å begå nye alvorlige straffbare handlinger. Min erfaring er også at mange innsatte ikke har hatt en oppvekst eller støttepersoner som har gitt dem gode forutsetninger for å leve et lovlydig A4-liv.

– Hvilken betydning mener du det har for de innsatte på Ila at fengselet har tilknyttet psykiater/psykolog? Hvilket samarbeid er det i dag mellom de ansatte i denne yrkesgruppen og dere jurister?

– Psykologene i Ila fengsel jobber ikke som behandlere, men foretar risikovurderinger av de forvarings- ►

domfelte. Anstaltens psykologer er således ikke en del av helsevesenet, men en del av kriminalomsorgen.

– Psykologenes risikovurderinger er sentrale i anstaltens arbeid med de forvaringsdomfelte, både når det gjelder gjennomføring av straff, herunder hvilke tilbud den domfelte bør delta i til hvilken tid, men også i forbindelse med anstaltens vurdering av gjentakelsesfare. I sine risikovurderinger beskriver psykologene hva som er den domfeltes risikofaktorer og hvordan den domfelte eventuelt kan jobbe med disse, forteller Sandal.

Samarbeid psykolog-jurist

Sandal forteller videre at hun mener psykologenes risikovurderinger kan være nyttige for den domfelte under gjennomføringen av straffen, som støtte i den enkeltes endringsarbeid.

– Psykologene ønsker å ha dialog med den domfelte i forbindelse med arbeidet og de er opptatt av hvordan den domfelte selv oppfatter sin risiko og hva de trenger hjelp med. I forbindelse med utarbeidelsen av risikovurderingene samtaler psykologene med den domfelte, samt at de domfelte tilbys samtale i forbindelse med at vurderingen er ferdigstilt. Dette for at psykologene kan forklare sin vurdering til den domfelte og for at den domfelte kan stilles eventuelle spørsmål til vurderingen og psykologen, sier Sandal.

Psykolog og jurist er inne i flere av sakene som behandles på Ila.

– Psykologene og juristene på Ila samarbeider tett, særlig i saker om prøveløslatelse fra forvaring og saker om forlengelse av tidsrammen for forvaring. Det er juristene som på vegne av fengselet utarbeider fengselets vurdering i saken, og psykologenes risikovurdering utgjør en viktig del av vurderingsgrunnlaget. I disse sakene er det videre normalt ansvarlig jurist og ansvarlig psykolog som vitner i retten på vegne av fengselet.

Vanskelige valg

For et år siden intervjuet Juristen Tonje Sandal om situasjonen i fengselet under korona-pandemien. Hun fortalte da at førsteprioritet var å hindre smittespredning i fengselet.

– Hvordan har det gått siden den gang? Hvordan har det vært å ivareta hensynet til de innsatte når det gjelder bruk av isolasjon, begrenset besøk og kontakt det siste året?

– Hensynet til innsattes rettssikkerhet har vært førende for kriminalomsorgens håndtering av den pågående pandemien og dette har vist seg på alle nivåer i etaten, fra direktoratet til tjenestemennenes arbeid i avdelingene. I likhet med samfunnet for øvrig har de innsatte levd med strenge restriksjoner over lang tid, og de innsatte har nok vært særlig rammet når det for eksempel kommer til å ha fysisk kontakt med familie og venner, sier Sandal.

> I Norge har vi ikke livstidsstraff, og kriminalomsorgen skal jobbe for at alle domfelte gis en mulighet til å returnere tilbake til samfunnet

Hun forteller at både muligheter for besøk i fengselet og permisjoner fra fengselet har vært sterkt begrenset, og at dette har vært en ekstra belastning for mange innsatte.

– Manglende fysisk kontakt med omverdenen har blitt forsøkt kompensert med blant annet utvidet og gratis ringetid samt videobesøk. Det at pandemien nå er i en annen fase og at innsatte igjen kan få mer fysisk kontakt med venner og familie er viktig og vi jobber hele tiden for at de restriksjonene innsatte har måttet leve med kan lempes på, eventuelt hvordan de kan bøtes på.

Det har vært mange og vanskelige vurderinger hittil under pandemien, særlig når det kommer til innsattes muligheter for kontakt med familie og venner.

– På den ene siden har hensynet til smittevern veid tungt, mens hensynet til den domfeltes rett til kontakt med pårørende også veier tungt. Dette har vært vurderinger som ikke har vært gjort lettvint og de ansatte i fengselet har kjent tungt på ansvaret de har forvaltet.

Kontakt med nære

– Mener du de innsatte får gode nok muligheter til å holde kontakt med sine nærmeste? Hvilken betydning har det, i et rettsikkerhetsperspektiv, at de får slike muligheter?

– Uavhengig av om det er pandemi eller en normalsituasjon tenker jeg at det

for mange innsatte nok ville vært fint å ha enda større og flere muligheter til å holde kontakt med sine nærmeste. I fengsler med høyt sikkerhetsnivå, slik som Ila fengsel, er mulighetene for innsatte til å holde kontakt med sine nærmeste begrenset av sikkerhetsmessige grunner.

– Innsatte har for eksempel ikke tilgang til mobiltelefon eller åpent internett, noe som selvfølgelig påvirker muligheten for kontakt med omverdenen. Når det gjelder telefonsamtaler og besøk, kan dette også bli begrenset av kapasitetsmessige grunner, som for eksempel at det ikke er ledig kapasitet i besøksavdelingen på et gitt tidspunkt. Når det er sagt, har vi kontinuerlig fokus på at innsatte har rett til kontakt med sine nærmeste, og etableringen av videobesøk under pandemien viser at det er mulig å etablere nye kontaktformer.

– Hvordan ser du på mulighetene til å ivareta rettsikkerheten for de innsatte i tiden som kommer? Hva mener du det er viktig at myndighetene har fokus på, og velger å prioritere?

– Det er et veldig stort spørsmål og svaret vil kunne avhenge av hvilke områder man ser hen til. Vi vil også i fremtiden jobbe for at innsattes rettssikkerhet ivaretas, i små og store avgjørelser. Det er mange områder det er viktig å ha fokus på når det kommer til frihetsberøvelse,

men hvis jeg skal peke på noen vil jeg fremheve psykisk syke innsattes rettigheter og innhold i gjennomføring av straffer.

– Vår erfaring er at alvorlig psykisk syke innsatte ofte ikke får den hjelpen de bør få, og at de som en følge av at de er frihetsberøvet ikke kommer inn til langtidsbehandling i psykiatrien. Dette mener jeg er en uholdbar situasjon. Innsatte har like rettigheter som befolkningen for øvrig når det kommer til helsehjelp og vi kan ikke akseptere at alvorlig psykisk syke mennesker er i fengsel fremfor at de får behandling i psykiatrien. Selv om fengselsbetjenter gjør sitt beste for å ivareta denne gruppen innsatte, er de ikke helsepersonell og kan ikke gi denne gruppen innsatte det de behøver.

– Jeg er også opptatt av at kriminalomsorgen må ha budsjetter som muliggjør at innholdet i straffen er meningsfull, tilpasset og variert og at det er midler til å ha nok ansatte på jobb, både for å sikre innsattes og ansattes sikkerhet, men også fordi jeg mener det er av avgjørende betydning at innsatte har stabile og trygge ansatte som er til stede for dem når de trenger det.

– Randi Rosenqvist har spilt en utrolig viktig rolle for Ila og for psykisk syke innsatte, sier Tonje Sandal. (Foto: Tore Letvik)

Bjarkeid og Rosenqvist

I juni i år døde Knut Bjarkeid etter å ha vært direktør og leder for Ila fengsel og forvaringsanstalt siden 2001. Bjarkeid var ikke sjeldent ute offentlig med kritikk av manglende bevilgninger som førte til svekkede rettigheter for de innsatte, og Sandal roser sin tidligere sjef for hans mot:

– Knut Bjarkeid dedikerte sin karriere på Ila til å jobbe for innsattes rettigheter, og da spesielt psykisk syke innsattes rettigheter. Han var modig og brukte sin stemme selv om det nok også kostet. Det at han mottok Amnesty prisen for sitt arbeid tror jeg sier sitt om hvilken betydning hans arbeid hadde. Vi er flere i kriminalomsorgen som ønsker å fortsette hans arbeid.

En annen som har spilt en stor rolle innen rettspsykiatrien og kriminalomsorgen både før og etter dom, vurdering av gjentakelsesfare blant innsatte, og med et tydelig fokus på alvorlig psykiske innsattes rettigheter, er psykiater Randi Rosenqvist. Hun arbeidet tidligere, blant annet, som spesialrådgiver for Ila fengsel og forvaringsanstalt.

Tonje Sandal understreker Rosenqvists betydning for både anstalten og innsatte med psykiske lidelser.

– Randi Rosenqvist har spilt en utrolig viktig rolle for Ila og for psykisk syke innsatte. Hun har lært oss om psykiatriens verden, lært oss om hvilke muligheter vi som fengsel kan benytte oss av og hun har «tatt opp kampen» i enkeltsaker hvor hun har ment at en innsatt har trengt behandling.

– Uten Randi tror jeg situasjonen hadde vært helt annerledes for mange innsatte og Ila hadde nok ikke vært like gode på å håndtere situasjoner hvor vi har psykisk syke innsatte.

Ila fengsel og forvaringsanstalt har på grunn av teknisk rehabilitering midlertidig flyttet sin virksomhet og alle de forvaringsdomfelte til Romerike fengsel, Ullersmo avdelings lokaler. Rehabiliteringen er beregnet å ta mellom 18-24 måneder.

Ifølge informasjon fra kriminalomsorgen er flyttingen av de forvaringsdomfelte kun ment å innebære en geografisk endring, ikke en endring i innholdet i forvaringsstraffen. I perioden hvor rehabiliteringen på Ila pågår er fengselslederen for Romerike fengsel, Ole Jonny Rydland, også fengselsleder for Ila.

«Rettssikkerhet for individet og likhet for loven er grunnleggende forutsetninger for vår demokratiske rettsstat. Rettsstaten må kontinuerlig underbygges og utvikles»

Fra Juristforbundets prinsipprogram

Foto: iStock.com/porcorex

Rettssikkerhetskonferansen 2021

Fremmedkrigere, mediepåvirkning av straffesaker, barnebilder på nett, juristmangel i kommuner og Rettssikkerhetsprisen er blant temaene når Rettssikkerhetskonferansen er tilbake i Gamle Logen. Du velger selv om du vil følge konferansen i salen eller på skjerm.

Fremmedkrigere, krigsforbrytelser og folkerett

Innledning fra førsteamanuensis **Sofie Høgestøl** ved Universitetet i Oslo, kjent som fast kommentator under det amerikanske presidentvalget i NRK. Kommentarer fra advokat **Nils Christian Nordhus** og forsker/forfatter/kommentator **Asle Toje**, som også er nestleder i Nobelkomiteen.

Rettssikkerhet for innbyggerne i møte med kommunen

Nesten halvparten av norske kommuner mangler egen jurist. Det går på bekostning av innbyggernes rettssikkerhet, hevder leder av Juristforbundet – Kommune, **Benedicte Gram-Knutsen**. Vi møter også helse- og omsorgssjef **Anne Berit Vullum** i Sunndal kommune, som valgte å ansette en jurist for å sikre et lovmessig tjenestetilbud.

Rettssikkerhetsprisen 2020 til rettsstaten – bommet vi?

Førsteamanuensis **Anine Kierulf**, Det juridiske fakultet, Universitetet i Oslo, juryleder for Rettssikkerhetsprisen 2020 og professor **Hans Fredrik Marthinussen**, Det juridiske fakultet, Universitetet i Bergen, møtes til duell om spørsmålet under oppsyn av kommunikasjonsrådgiver **Vegard Valestrand**, Juristforbundet.

Har jeg lov til å legge ut bilder av barna mine på nett?

Advokat **Claude A. Lenth**, Advokatfirmaet Hjort DA, medlem av Juristforbundets fagutvalg for personvern, tar for seg et viktig spørsmål i vår verden av sosiale medier.

Påvirker mediene utfallet av straffesaker?

Spør Juristforbundets kommunikasjonsrådgiver **Vegard Valestrand**. Politisk redaktør **Frithjof Jacobsen** i Dagens Næringsliv, leder for etterretning og etterforskning **Grete Lien Metlid** ved Oslo politidistrikt og advokat **Marius Oscar Dietrichson**, leder av Advokatforeningens forsvarergruppe, svarer på spørsmålet.

Rettssikkerhetsprisen 2021

Utdeling av Rettssikkerhetsprisen til rettspsykiater **Randi Rosenqvist** og advokat **Maria Hessen Jacobsen** ved juryens leder. De får prisen for sitt arbeid for innsattes rettigheter og rettssikkerhet. Prisvinnerne holder det tradisjonelle Rettssikkerhetsforedraget.

Konferansier er advokat **Ida Andenæs**, Advokatfirmaet Elden DA.

Etter konferansen inviterer Juristforbundet deltakerne til baksnakk og et glass.

Forbehold om endringer i programmet.

Rettssikkerhetskonferansen

Onsdag 6. oktober 2021
kl. 12.30-15.15

Gamle Logen, Oslo og direkte strømming

Gjeldende smittevernregler i oktober vil bli ivaretatt.

Gratis adgang for medlemmer og ikke-medlemmer

Manglende oppmøte/avmelding etter frist belastes med kr 300.

Påmelding til fysisk eller digital konferanse

Påmelding innen 14. september på www.juristforbundet.no.

Oppdatert informasjon om Rettssikkerhetskonferansen på juristforbundet.no.

JURIST FORBUNDET
Rettssikkerhet

Påmelding innen **14. september** på **www.juristforbundet.no**

Har som mål å rehabilitere – men nå må han bruke sparekniven

Halden fengsel må kutte i aktivitet – rettsikkerhet for innsatte svekkes, sier fengselsleder. I 10 år har Halden fengsel vært en plakat for norsk kriminalomsorg. Soningsinnhold og rehabiliteringstiltak har vekt stor internasjonal interesse. Nå gjør sparekniven sitt. Fengselsleder Are Høidal roper et varsku.

Tore Letvik

Foto: Anders Johansson / Halden fengsel.

– Langvarige og vedvarende budsjettkutt i kriminalomsorgen gjør nå at også Halden fengsel må avvikle mange gode, rehabiliterende tiltak og aktiviteter for innsatte. Innholdet i soningsforholdene svekkes og jeg er lei meg for å si at den plakaten vi har vært for norsk kriminalomsorg i utlandet nå er i ferd med å falme, sier Høidal til Juristen.

Da Halden fengsel var ferdig bygget i 2010 deltok kong Harald V under åpningsseremonien og ble den første monarken som deltok under åpningen av et nytt fengsel her i landet. Det nyåpnede fengselet ble betegnet som Europas mest moderne, og har i årene etter høstet enorm internasjonal annerkjennelse for sin utforming og utradisjonelle sonings- og rehabiliteringsinnhold.

Mange av verdens største tv-kanaler, magasiner og aviser har besøkt fengselet og i flere av sine reportasjer omtalt det som et eksempel på hvordan human soningsgjennomføring bør og kan gjennomføres. I mai 2010 ble Halden fengsel omtalt som «verdens mest humane fengsel», av det amerikanske tidsskriftet Time. Og fengselets renomme viser seg å holde stand internasjonalt, enn så lenge.

– Vi får fortsatt mange henvendelser fra utlandet fra medier og institusjoner som ønsker å komme å se hvordan vi gjennomfører kriminalomsorg i Halden fengsel. Og jeg vil si at vi fortsatt holder bra standard. Men jeg ser en utvikling som bekymrer meg – en trend – som bygger ned den gode kvaliteten som norsk kriminalomsorg har hatt. Den har pågått i mange år, og har nå også rammet Halden fengsel, sier Høidal.

Ble «vekket» i Oslo

Tidligere i sin karriere var Høidal fengselsleder i Oslo fengsel. Han er utdannet jurist og jobbet i Oslo fengsel i 20 år, fra 1989 til 2008, i en tid hvor Norge blant annet fikk mye kritikk for isolasjon av innsatte i varetekt. Det vekket et sterkt engasjement i Høidal.

– Jeg har brent for dette med aktivitet og fellesskap for innsatte helt siden jeg var i Oslo fengsel, sier han.

Oslo fengsel er bygget som et celle-fengsel og har sterke bygningsmessige begrensninger i forhold til lokaler og arealer som kan brukes til fellesskap. Med Halden fengsel åpnet mulighetene seg bokstavelig talt. Både for Høidal og for innsatte som var heldige nok til å komme til et fengsel som ble utformet med tanke på fellesskap og rehabilitering. Til tider har det vært køer av innsatte som har søkt seg til Halden for å sone sin frihetsstraff der.

– Vi har hatt mulighet for å kunne gi gode tilbud både knyttet til aktivitet og skole. I Halden fengsel har vi gode muligheter til å sysselsette de som ønsker et meningsfylt og rehabiliterende soningsopphold, sier Høidal.

> Det fantes ikke nok bemanning, og da hadde vi intet annet valg enn å låse inn innsatte mer enn det som regelverket tillater

Blant annet har fengselet et eget musikkstudio hvor innsatte med musikkinteresse og talent har kunnet ta i bruk sin musikalske kreativitet til å lære å spille og å skape musikk. En fengselsbetjent jobbet på heltid med å utvikle og å stimulere de innsattes musikalske kreativitet i det populære studioet. Nedskjæringer i budsjettet satte en stopper for det.

– Vi hadde en stilling i studioet. Vi har musikklærere fra skolen som jobber der, så studioet er ikke helt nedlagt, men vår mann i studioet er borte. Dette er ett av flere positive tiltak som er rammet, sier Høidal.

Utetid

Plakaten som det skinte av, og som har vært med på å gi norsk kriminalomsorg internasjonal annerkjennelse, var imidlertid mer enn et musikkstudio. Ulike verksteder til snekring og håndverk gir sysselsetting i stor grad, og minimal bruk av isolasjon, mye fellesskap med mye såkalt utetid (ute av cellene, i fengselet, red.anm.) sørget for god ivaretakelse av de innsattes menneskerettigheter.

– I Halden har vi gode muligheter til å sysselsette de fleste innsatte, og vi har i alle år hatt ekstrabevilgninger da dette fengselet krever mer bemanning enn sammenlignbare fengsler på grunn av sin arkitektur, avstander mellom bygningene og tanken om dynamisk sikkerhet og miljøarbeid. Nå har vi fått et veldig kraftig budsjettkutt, fordi vi skal inn i samme budsjettfordelingsmodell som alle andre fengsler.

– Vi sliter mer og mer med ressurssituasjonen, noe som går utover bemanningen og oppdekkingen ved fravær. Situasjonen går nå utover det å kunne etterleve de forventningene og krav som gjelder for drift av et fengsel, i hvert fall for de avdelingene som ikke har så mye skole og aktivitetstilbud, sier Høidal som retter en pekefinger mot svekkelsen av de innsattes rettigheter, i kjølvannet av budsjettnedskjæringene.

– Utetid er et relativt nytt begrep, og innebærer at de innsatte skal kunne være ute av cella minimum åtte timer hver dag. Jeg var glad da jeg kom til Halden fengsel hvor det var praktisk mulig å holde alle aktivisert i et fengsel som er bygget for at innsatte skal være ute av cella nærmest hele dagen. Når vi nå ikke har ressurser til å dekke opp fravær når ansatte blir syke og knapt nok har bemanning til at innsatte får nok utetid så havner vi i en situasjon hvor vi må bryte reglene som regulerer dette, fordi jeg som fengselsleder ikke får penger til å sikre god nok bemanning, sier Høidal.

Are Høidal driver Norges mest moderne fengsel. (Foto: Tore Letvik)

Han minner om at straffen de innsatte er dømt til er frihetsberøvelse, og at de ikke skal fratas andre rettigheter i den tiden de soner straffen.

– De skal ha samme rett til helsetjenester, sosiale tjenester, skoletilbud, de skal kunne stemme, og de har rett til utetid og tid i fellesskap med andre, sier Høidal.

Han forteller videre at fengselsledere ved andre av landets fengsler beretter om ressurser som er så knappe at det går utover tilbudet til de innsatte.

– Man risikerer å måtte redusere de innsattes fellesskap som følge av budsjettkutt, sier Høidal som rett før sommerferien måtte ta den vanskelige avgjørelsen i eget fengsel.

– Det fantes ikke nok bemanning, og da hadde vi intet annet valg enn å låse inn innsatte mer enn det som regelverket tillater. Vi hadde rett og slett ikke nok folk, sier han.

Sinnemestring

En rekke programmer, eller kurs, gjennomføres i Halden fengsel for å bidra til å gi de innsatte bedre forutsetninger til å klare seg som lovlydige borgere etter soning. Blant disse var kurs i sinnemestring. Kurset er ett av flere som er fjernet på grunn av mannskapsmangel.

– Vi hadde mange programmer som retter seg mot lovbruddet den innsatte har begått, hvor fengselsbetjenter er programinstruktører. Kurs som sinnemestring, det å håndtere situasjonen som pappa i fengsel. Nærmere fire årsverk drev med dette. Nå er det stort sett avviklet. Vi har ett kurs igjen for de som har rusproblemer. Slike kutt av kurs og programmer skjer hos oss, men også mange andre steder i norsk kriminalomsorg, fordi vi ikke har råd til det lenger, sier Høidal.

Han prøver å opprettholde verkstedene, hvor mange av de innsatte er sysselsatt gjennom dagen.

– Vi prioriterer drift av disse, og også skolen som er en egen bevilgning. Men tiltak som gir ekstra kvalitet med tanke på soning og rehabilitering har vi ikke råd til, og det er et stort tap at vi ikke kan fortsette med det, sier Høidal.

– Nok ABE-kutt nå

Fengselslederen mener den såkalte ABE-reformen nå har kommet så langt at – det innen kriminalomsorgen – gjør at man ikke bare kutter til benet, men enda dypere.

– Jeg mener man må stoppe denne ostehøvelkutt-praksisen gjennom ABE-reformen som har pågått for alle statlige institusjoner siden 2014. De første årene gikk det greit, fordi det alltid er noe å gå på enhver organisasjon. I Halden fengsel har vi kuttet rundt 17 dagstillinger totalt, i tillegg til turnusansattes bemanningsplan. De er nå borte og representerer ganske mange millioner kroner i besparelser, noe som har vært mulig fordi man med tiden ser at man kanskje ikke trenger alle de man trengte for å starte opp fengse-

> Hvis vi skal få til en endring av en innsatt – så krever det at en betjent, eller en lærer eller en verksbetjent – har tid til å jobbe med den innsatte

let. Men nå mener jeg at det ikke er mer å gå på, sier Høidal.

Han forteller at han er fullstendig klar over at klage over mangel på ressurser til fengslene sjeldent vekker særlig sympati ute i befolkningen og blant den jevne politiker. Og særlig ikke før et valg.

– Da kommer gjerne sammenligningen med eldreomsorgen, sykehussektoren og andre ressurssvake sektorer. Men vi holder fast på slagordet om at «vi løslater naboen din». Et slagord som for øvrig er blitt adoptert av kriminalomsorgen i en rekke andre land i hele verden, sier Høidal.

Lederen for Halden fengsel, som i 2014 ble tildelt Kongens fortjenstmedalje for sitt brennende engasjement, peker på betydningen av at det satses på menneskelige ressurser i omsorgsyrker.

– I etater som jobber med mennesker, hvor produktet er folk, i fengslene har vi innsatte, i eldreomsorgen har du eldre, på sykehus har du syke mennesker, i skolene har du ungdommer som skal vokse opp – i alle bransjer og yrker hvor man jobber med mennesker så bør man være særdeles forsiktig med å kutte veldig mye i ressursene da det rammer veldig hardt det arbeidet som skjer i forholdet mellom én til én. Hvis vi skal få til en endring av en innsatt – så krever det at en betjent, eller en lærer eller en verksbetjent – har tid til å jobbe med den innsatte. Det er den én til én kontakten som er viktig. Sånn er det i eldreomsorgen – en varm hånd å holde i på et eldresenter.

– Det er mange sykepleiere som klager over at de har for lite tid – det må gå raskt og hurtig. I omsorgsyrker som jeg også jobber innen – det heter jo kriminalomsorg – så er det veldig viktig at det er ressurser på bunnlinjen slik at vi kan ivareta human soning og jobbe med endringsarbeid og rehabilitering. Det krever ressurser, folk, og tid.

GRATIS

Deltakelse og opphold i enkeltrom er gratis. Reiseutgifter dekkes etter billigste reisemåte.

Foto: Mats Grimsæth

Tillitsvalgtkonferansen 2021

Kurs for tillitsvalgte

Målgruppe: **Tillitsvalgte i alle sektorer**

Fra: **Torsdag 25. november 2021**
Til: **Fredag 26. november 2021**
Sted: **Farris Bad, Larvik**

Kursnummer: **2021650**
Påmeldingsfrist: **20. september 2021**

Velkommen til tillitsvalgtkonferanse for tillitsvalgte fra alle sektorer!

Konferansen er en påskjønnelse og en samlingsplass. Det blir varierte faglige temaer som praktisk styrearbeid og rettspolitiske workshops.

Vi ønsker å ha en fin arena for ideutveksling og nettverksbygging.

Temaer som allerede står på programmet

- Praktisk styrearbeid
- Innovasjon/gründervirksomhet
- Fra idé til virkelighet v/ Fridtjof Heyerdahl
- Rettspolitisk workshop
- Kulturelle innslag

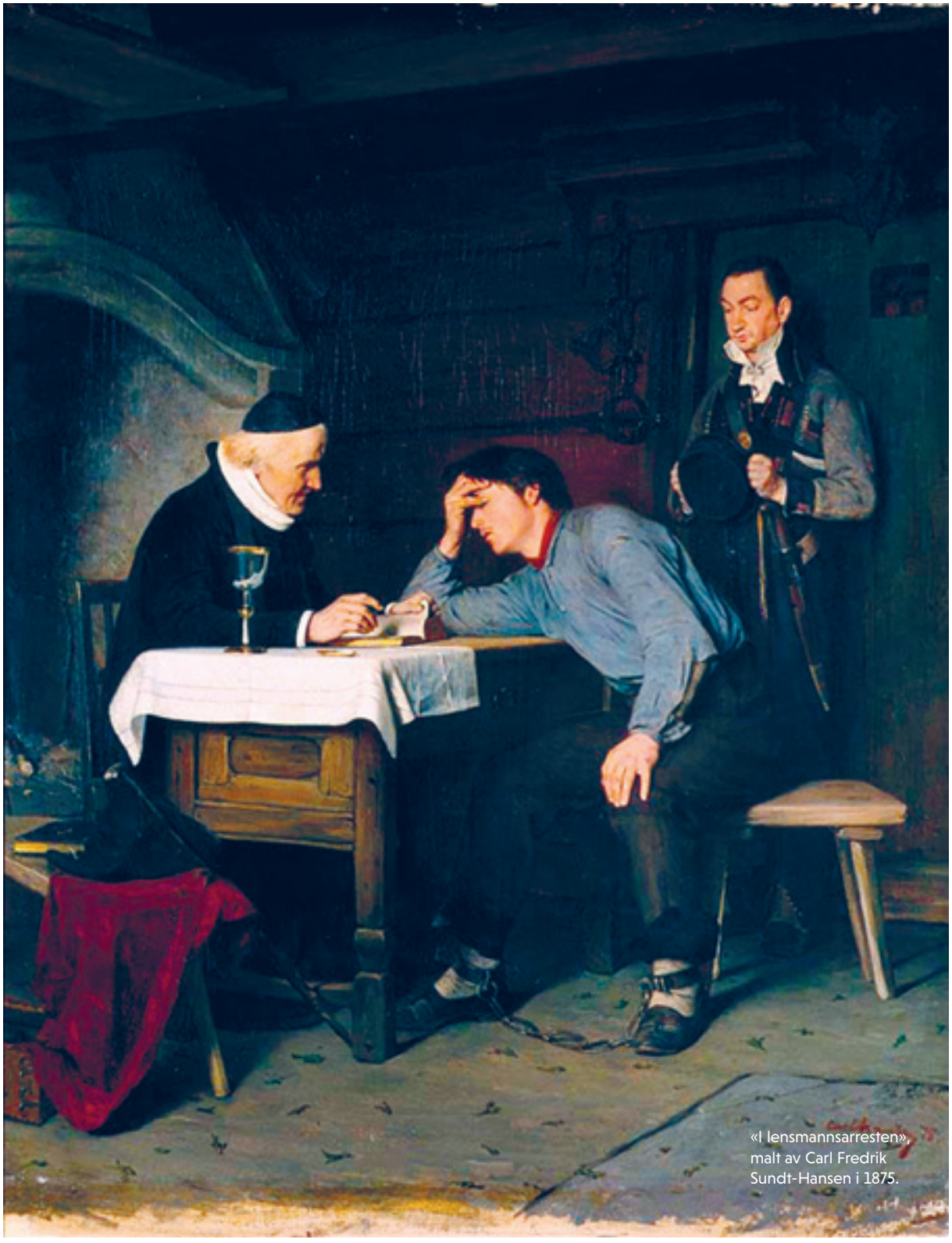
Ytterligere informasjon om programmet vil publiseres fortløpende.

Velkommen!

Påmelding: **www.juristforbundet.no/kurs** Spørsmål: **kursdeltager@juristforbundet.no**

Spørsmål kan også rettes per tlf 40 00 24 25. Eventuelt forfall må meldes snarest mulig og senest to uker før kursstart.

JURIST FORBUNDET

«I lensmannsarresten», malt av Carl Fredrik Sundt-Hansen i 1875.

Fra bøter og pisk til tukthus og fengsel

Først på 1600-tallet begynte man i Norge å sperre inne eller holde dømte forbrytere fanget, men motstanden i befolkningen var stor. Det var nemlig kostbart å skulle stå for mat til fangene, varme og vakthold, noe som ofte ble lensmannens oppgave.

Tuva Bønke Grønning

– Tidligere ble folk dømt til å betale en bot, til døden eller pisking, forteller Eva Furseth, konservator og formidlingsansvarlig ved Justismuseet i Trondheim.

En av museets utstillinger handler om nettopp straff gjennom Norgeshistorien; hva folk har blitt dømt for og hvordan straffene har blitt gjennomført.

– Det var et kollektivt statussamfunn frem til 1600-tallet. Var det en som drepte en annen på nabogården gikk familiene til den drepte og den som hadde drept sammen og ble enige om en bot. De skulle tross alt fortsette å leve sammen, så de kunne ikke være fiender, forteller hun.

Systemet fungerte også godt for å unngå at det ble tatt hevn. Bøtene var gjerne smertefulle i form av kyr eller landområder som måtte gis bort. Disputer som var vanskelige å løse ble tatt til tinget, som fant sted to ganger i året. Da reiste familiens overhode dit.

– Hadde man penger kunne man betale seg ut av mye. Et kongebrev fra 1563 forteller om soknepresten på Skjervøy som slo i hel en mann. Presten betalte stor bot til arvingene, og fikk fortsette som prest. Etter at reformasjonen setter seg, blir det igjen vanligere med dødsstraff – ikke lenger så enkelt å kjøpe seg fri med bøter for alvorlige forhold.

Konservatoren forteller at det fantes fangehull hvor dømte ble oppbevart i kortere perioder, men da i påvente av straffen, som kunne være bot, døden, pisking eller forvisning fra amtet eller landet.

Fengsel og straffearbeid

Men det var altså først med bydannelsene på 1600-tallet at man begynte å sperre fanger inne. Norge var i union med Danmark, og dette var en utvikling man kunne se over hele Europa.

Etter den svenske okkupasjonen av Trøndelag som opphørte i 1659 og samtidig med at eneveldet ble innført satte man i gang større festningsarbeider i Norge. Med festningsarbeidene tok man i bruk fanger som slavearbeidere på anleggene.

– Slavene arbeidet hardt, ble gjerne straffet på legemet om de brøt reglementet. Både kvinner og menn kunne dømmes til straffarbeid på fiskerleier langs hele kysten. Kvinner, og menn som sonet mildere straffer, kom på tukthuset og drev med arbeid som veving.

– Men å sperre folk inne var faktisk ganske vanskelig. Tenk så dyrt det var med jern og hvor mye jern som skulle til for å lage en god lenke.

En fange i Botsfengselet i Oslo i 1904. (Foto: Anders Beer Wilse / Oslo Museum)

Utenfor byene, der det ikke var slaverier og tukthus, falt ansvaret for å ta vare på fangene, bekoste mat, sørge for varme og vakthold ofte på lensmennene. Det var dyrt og utfordrende, og mange av de innsatte rømte eller forsøkte å rømme.

– Mange var farlige i rømningsforsøket. Vi kjenner flere eksempler på at vokteren ble drept. Lensmannen delegerte ofte ansvaret til en under seg, som igjen ga ansvaret til unggutter som ikke fullt ut forstod hvor farlig det var, forteller Furseth.

– Flere av disse guttene ble drept. Den innsatte fikk tak i en vedkubbe eller annet og slo for å få tak i nøklene. I september 1772 ble omstreiferen Knut O. Uggen arrestert i Flesberg i Buskerud fylke. Han var 16 år gammel, kunne ikke lese, og var ikke konfirmert, forteller Furseth.

Han var arrestert for flere innbrudd, og ble lenket fast i bryggerhuset på lensmannsgården. Da fangevokteren sovnet, lirket Knut til seg en vedøks. Med noen raske hugg slo han i hel mannen og rømte. Han ble tatt etter kort tid.

Knut ble dømt til døden. Han anket helt til høyesterett, men dødsdommen ble stående. I flere lignende tilfeller hadde kongen benådet den dødsdømte, men ikke denne gangen.

– Den tiden var folk dypt religiøse, det å dø før man var konfirmert var en katastrofe. Derfor lærte presten ham opp. Det tok sin tid, Knut rakk å bli 18 år før han ble konfirmert, og deretter halshugget av skarpretter F. Lædel. Det vesle han eide ble solgt for å dekke utgifter til rettssaken og fengselsopphold, sier Furseth.

Kvinner på tukthusene

Mot slutten av 1600-tallet kom imidlertid festningsarbeidet som et alternativ til tukthus, og mange av de innsatte ble militært ansvar. Festningsarbeid var en form for straffearbeid som ble utført på festningene. Fredriksten, Fredrikstad, Akershus, Bergenhus, Kongsvinger og Vardøhus ble brukt som straffeanstalter med egne bygninger hvor fangene holdt til.

Fangene kommer under militær disiplin, må jobbe og får lenke på beina, gjerne på 30-40 kilo så de ikke kan rømme så lett.

– De finner ut at fangene må jobbe, og at det blir for mye spetakkel hvis de bare holdes innesperret uten å ha noe å gjøre. Det ble smuglet inn alkohol og ble fort uro, forteller Furseth.

Det var utelukkende menn i slaveriene, mens kvinnene som ble dømt havnet på tukthusene.

– Og det skulle ikke mye til. Levde du et litt løssluppent liv og fikk en klage mot deg kunne du havne på tukthuset, særlig hvis du ble gravid uten å være gift, forteller Furseth.

På tukthusene måtte kvinnene jobbe, med for eksempel veving og spinning av produkter som ble solgt.

Vanntårnet var et lite skap som fangene ble presset inn i før det ble helt iskaldt vann over dem fra et hull i toppen. (Foto: Justismuseet)

Eva Furseth er konservator ved Justismuseet i Trondheim.

Det var forholdsvis mange kvinner i fengsel sammenlignet med i dag ettersom de ble straffen for ting som i dag ikke lenger er ulovlig.

– Selv om det var mye mer kriminalitet på 1600, 1700 og 1800-tallet, og da tenker jeg på drap, vold og tyveri, så hadde omtrent 80 prosent av de som satt i fengsel og ble straffet ikke blitt straffet i dag. «Løsaktig oppførsel», barn utenfor ekteskap, utroskap og banning var typiske ting man ble dømt for.

– Og det var egentlig ikke så rart. Barn utenfor ekteskap som ingen tok ansvar for kunne virkelig skade et lite bygdesamfunn. Det handlet ikke bare om religion, men om en kontrollfaktor. I dag trenger vi ikke bry oss med religion og sedelighet på den måten i Norge, men vi er gjennomregulert på alle andre måter, mener Furseth.

Dødsstraff

I Christian den femtes norske lov av 1687 står det at utroskap skal dømmes med pisking, mens to som er gift på hver sin kant og rømmer sammen skal dømmes til døden. Homofili gir dødsstraff i loven, men Furseth forteller at hun fortsatt ikke har funnet eksempler på at noen faktisk ble henrettet for dette.

– Det vi derimot finer flere eksempler på er at folk ble dømt til døden for sodomi, og da gjerne fordi de skal ha hatt sex med en hest.

– Når jeg kikker nærmere på disse sakene tror jeg nok at en del av de kan være justismord, mener konservatoren.

– Det kan være en nabo som har oppdaget det sammen med et annet vitne og melder fra om det. Leter man litt viser det seg i mange av tilfellene at det ligger en nabokonflikt i bakgrunnen.

Synet på dyrene var også annerledes på den tiden, og også hestene ble i slike tilfeller dømt til døden og drept med øks, før de ble brent.

– Kunne tyne fangene i større grad

Allerede da man begynte med innesperring ble forholdene til fangene til en viss grad kontrollert. Ble en fange funnet død eller skadet med mystiske spor på kroppen, lå fangevokteren tynt an. Det er likevel mange eksempler på at fangene ble behandlet hardt og mer brutalt enn det som var lov.

– Det var veldig harde straffereglement i fengslene. Hvis den innsatte var urolig, obsternasig eller viste dårlig oppførsel kunne de miste goder eller straffes, forteller Furseth.

De kunne for eksempel få det de kalte «hardt sengeleie», som gikk ut på at de ble lenket til en dør som ble lagt på bakken og som de måtte sove på. Å bli plassert 3–6 dager i en isolasjonscelle uten lys og med dårligere mat ble også brukt.

– Pisk og vanntårn var også vanlige straffemetoder. Vanntårnet var et

Munkholmen ble på 1600- og 1700-tallet brukt som statsfengsel. (Foto: Justismuseet)

bittelite rom som fangene ble presset inn i før det ble helt iskaldt vann over dem fra et hull i toppen. Man straffet med smarte og offentlighet, det motsatte av i dag, sier Furseth, som forteller at de kjenner til eksempler på at fanger døde etter å ha blitt straffet i vanntårnet.

– Det var også mye psykiatri i fengslene, og vann har ikke lange tider blitt brukt som et middel for å roe ned.

De brutale straffemetodene inne i fengslene fortsetter langt oppover på 1800-tallet, og straffearbeid ble gjort helt frem til 1950-tallet.

– De kunne tyne fangene i mye større grad enn det som er lov i dag, og det var også forventet. Vi ser at mange som ble dømt til straffearbeid ikke ble særlig gamle. Arbeidet var for hardt, helsa var for dårlig og det var ikke nok næring i maten.

På tukthusene var situasjonen noe annerledes. De fleste som havnet der bodde i utgangspunktet på gata, og på tukthusene fikk de mat, seng og varme. Til tross for stigmaet og at det var vanskelig å bli anerkjent i samfunnet etterpå, levde i mange tilfeller de som ofte var innom tukthusene lenger enn de hjemløse som ikke var det.

Matutdeling i Botsfengselet i Oslo i 1904.
(Foto: Anders Beer Wilse / Oslo Museum)

Pisking som straff

Furseth ved Justismuseet forteller at pisking ble brukt som straff oppover til 1800-tallet, men at det er usikkert akkurat når det ble slutt på det.

Straffen gikk ut av lovverket på slutten av 1700-tallet, med unntak av grove forbrytelser.

Hun forteller om Ole Høiland (1797-1848), som i januar 1835 var den første som klarte å bryte seg inn i Norges Bank. Han fikk med seg 64 000 spesidaler – omtrent 12 millioner kroner etter dagens verdi. Da han ble tatt ble han straffet med både kakstrykning (piskestraff) og fengsel. Piskestraffen ble anket helt til høyesterett, men ble stående, og straffen gjennomført.

– Det er noe med hva som er lov og hva som er praksis – det er ikke alltid samsvar mellom de to. Det ser ut som det er litt baskere enn loven skulle tilsi, men ikke alltid, sier hun.

– Det var, og et kanskje også i dag, et ekstremt sårbart system, mener Furseth:

– De som sitter inne er prisgitt så mange ulike faktorer – de andre fangene, vokterne – de er veldig sårbare der inne. Selv om det på et vis har vært kontrollinstanser fra fengselshistorien begynnelse, hvor uegnede voktere ble luket bort for eksempel, må det ha vært skremmende å være på en institusjon som fengsel.

Hun forteller at myndighetene allerede da de begynte å sperre fanger inne var opptatt av om de var «sinnssyke» eller ikke.

– Helt tilbake til slutten av 900-tallet var det andre lover for de som «ikke tenker som oss», som de kalte det. Samfunnet hadde allerede da en oppfattelse av at det var uverdig å straffe mennesker som ikke forstod hva de gjorde.

I Frostatingsloven finner man en tidlig versjon av straffrihet for drap: «Om ein far vert så galen at han drep son sin, eller sonen far sin, eller bror sin, då skal han fara or landet i utlegd og aldri komma att i landet. (…)»

– Men det skulle mye til. Det skulle være tydelig sinnssykdom. Og drepte du for eksempel noen ble du kanskje ikke straffet her i Norge, men du ble landsforvist.

Furseth peker på at det gjennom historien ofte er de fattige og de som havner i uheldige livssituasjoner som havner i fengsel.

– Man skal ikke glemme det aspektet. De fleste oppførte seg fint, og det skal man la seg imponere over. Det er sørgelig å se hva mange ble straffet for.

Straffe-Reglement i Trondhjems Tugthuus

Approberet at Stiftsdirectionen 31te Juli 1832

1. Naar en Fange viser Dovenskab, Uvillige eller Gjengstridighet i at forrette det Arbeide han tilholdes, og som det skjønnes han maa kunne have Evner og Kræfter til at forrette, da er Overinspecteuren berettiget til, enten i nedenstaaende Følge, eller efter Omstændighederne alternativ, at anvende følgende Tvangs- og Straffemidler:
   a. En med Fangens Kræfter og Evner passende forøget og forhøiet Arbeidstaxt for den efterfølgende Uge, under foranstaltet Tilsyn, af Fangen selv, og uden Hjælp, forretter, hva foreskrevet vorder.
   b. Renovation af Latrinerne m.m, uden derfor at nyde den i Arbeidsregulativet bestemte Godtgjørelse.
   c. Suspensjon i den daglige Bespiisning, imod at anvise en tilstrækkelig Portion Meelsuppe og Brød, fra 1 til 3 Dage.
   d. Anvendelse av den i Instruxen, § 3, i Forbindelse med den kongelige norske Regjerings Justisdepertements Resolution at 7ende April 1831, ommeldte corporlige Afstraffelse, nemlig indtil 15 Slag av Riis, eller, af enkelte tilfælde, at Tamp, samt 24 Timers eensomt Fængsel.
2. Naar foranførte Straffemidler vise sig uvirksomme, anvendes eensomt Fængsel på Vand og Brød, dog ei for længre Tid, end 3 Dage.
3. Naar en Fange foregiver Sygdom, indlægges han straks paa vedkommende Sygestue, og gives ham der Intet, uden suppe og Brød, indtil Lægen, hvis Forskrifter i dette Tilfælde i Et og Alt befølges, anderledes forordner.
4. Kommer Lægen til Overbeviisning om, at Sygdommen var et blot Påfund i en eller anden Hensikt, afgiver han derom Erklæring til Overinspecteuren, som har at tilkjende indtil 3 Dages eensomt Fængsel på Vand og Brød.
5. Gjentages fremdeles der her omhandlede Forseelser, eller ere de af den Beskaffenhed, at de ei skjønnes forsonede med de her bestemte Straffe skjer Anmeldelse om det Paserede til Commissionen, til Sagens videre Afgjørelse.
6. Overinspecteuren holder Protocol over de Straffe som victeres og exeveres.
7. Af visse Bestemmelser foranstaltes Exemplarer trykte og opslagne til Bekjendtgjørelse i samtlige Fængsels-Localer.

Dokumenterer kriminalomsorgens tidligere tider

Massive håndjern, halsjern og fotjern med og uten påmonterte jernkuler. Dette møtte mange straffedømte som kom inn i fengslene for 200 år siden i det som i dag benevnes som kriminalomsorgen. Rettssikkerhet for innsatte, slik vi kjenner den i dag, fantes ikke.

Tore Letvik

For å få en smakebit fra en fordums soningstid i norske fengsler er turen verdt å ta til Norsk Fengselsmuseum som ligger i den gamle ærverdige festningen på Kongsvinger. Vi tok turen og møtte Svein Arne Tvedt, som er museumsvakt og omviser der, og en ildsjel bak innsamlingen av gjenstandene i utstillingen. Han har selv et langt liv bak seg innen fengselsvesenet og kriminalomsorgen fra han gikk Fengselsskolen på begynnelsen av 70-tallet til han senere ble inspektør, og til han gikk av som fengselsleder ved Kongsvinger fengsel.

– Tenk deg fangene som ble påsatt denne. De ville ikke engang klare å gå på do uten at noen forbarmet seg over dem, sier Tvedt og «kler» på seg to flere kilo tunge massive håndjern som sitter på hver sin side av en lang jernstang.

– En fange som fikk denne på seg var – for å si det mildt – prisgitt sin fangevokters nåde, og ble nødt til å gjøre sitt fornødne i klærne dersom han ikke fikk hjelp, sier Tvedt, som har samlet inn, og fått tilsendt, det meste av gjenstandene på museet.

Inspirasjonen til å begynne å samle fikk Tvedt mens han var inspektør og senere underdirektør på Oslo kretsfengsel, avdeling B, populært kalt Bayern. Direktør i fengselet da var Are Høidal, som i dag er fengselsleder i Halden fengsel, og som vi intervjuer i en annen artikkel i denne utgaven av Juristen.

– I kjelleren i Oslo kretsfengsel fant jeg store deler av tyskernes jødearkiv i en stor hall full av papirer og dokumenter som ville gått til grunne av mugg og råte dersom ingen tok vare på det. Da jeg kontaktet Riksarkivet kom de og hentet det, sier Tvedt som også fant at kjelleren på botsfengselet skjulte gjenstander som var blitt brukt i fengselsvesenet opp gjennom historien.

Da det i kriminalomsorgen ble kjent at han samlet fikk han tips om gjenstander i andre fengsler og tilsendt gjenstander og strafferedskaper i et monn som gjorde at det gikk an å samle på museum. Gjenstander som gapestokk, tvangstrøye og ulike grufulle redskaper for å pasifisere innsatte på en enkel og effektiv måte, gjerne ved å skru redskapene de fikk påmontert fast i veggen. Som halsjernet, som ble skrudd fast rundt halsen og ganske enkelt festet i fengselsveggen, slik at fangen måtte stå

– En fange som fikk denne på seg var – for å si det mildt – prisgitt sin fangevokters nåde, sier Svein Arne Tvedt. (Foto: Tore Letvik)

rett opp og ned, gjerne også påmontert fotjern.

Beroligende påskeegg

Tvedts lange erfaring innen kriminalomsorgen fra 1970 til 2017, da han gikk av med pensjon, representerer en tidsepoke hvor fengselsvesenet har vært under stor utvikling. Vi spør ham om han har noen synspunkter på hvordan utviklingen i rettssikkerheten har vært bak murene i den tiden han har vært tidsvitne.

– Jeg vil si at rettssikkerheten har blitt gradvis bedre. På flere områder. I begynnelsen av min tid som fengselsansatt var det for eksempel fengselsbetjentene som delte ut medisiner etter behov til innsatte. På betjentrommet hadde vi noen glass med stesolid og andre beroligende piller. En av pillene var gule og formet som et påskeegg. Når vi fikk inn en som vi visste ville bli urolig av abstinenser etter å ha gått lenge på fylla, så tok vi noen av pillene i lommen og ruslet inn til ham og sa at nå skal du få påskeegg. Så fikk han to til frokost, to til middag, og to til kveld. Etter to dager med samme medisinering så gikk vi ned til en pille tre ganger om dagen og så fjernet vi det helt. På den måten fikk han ingen abstinenser og klarte seg egentlig veldig bra uten at vi trengte å håndtere en urolig innsatt, sier Tvedt som i løpet av sin karriere også engasjerte seg i fagforeningen Norsk Fengsels- og Friomsorgsforbund (NFF).

– Medisinhåndteringen var jo ikke som den skulle være og vi streiket mot at vi på eget forgodtbefinnende skulle dele ut tabletter. Vi ville ikke fortsette slik, og etter streiken ble det fremskritt ved at vi fikk en sykesøster som skulle begynne å fordele medisinene. Deretter utviklet deg seg videre til at vi fikk en skikkelig helseavdeling som tok seg av de innsattes helse og medisinering, sier Tvedt som forteller at de innsattes mulighet til å få undervisning lå langt nede i begynnelsen på 1970-tallet.

– Det jeg har sett i historiske dokumenter viser at det var nesten ►

> Når vi fikk inn en som vi visste ville bli urolig av abstinenser etter å ha gått lenge på fylla, så tok vi noen av pillene i lommen og ruslet inn til ham og sa at nå skal du få påskeegg

Slike tvangstrøyer var i bruk frem til 1950-tallet. (Foto: Tore Letvik)

bedre skolegang på fengselet i Oslo på 1850-tallet enn det var i 1970, for den gangen var det faktisk ansatt lærere på botsfengselet for å drive undervisning, sier Tvedt.

Han trekker fram Philadelphia-modellen i fengselssystemet som en avgjørende reform for rettsikkerheten og behandlingen av innsatte i Norge.

– Vi har kommet til himmelen

På slutten av 1830-tallet fikk Norge helt nye prinsipper for fangebehandling etter Philadelphia-systemet fra USA, som gikk ut på at fangebehandlingen ikke lenger skulle være gjengjeldelse og hevn, men en satsing på fangenes fremtidige utvikling og rehabilitering.

– I en del av de papirene jeg har lest, blant annet gjennom brev som innsatte i fengslene skrev til sine kjære i den perioden da Philadelphia-modellen ble innført, kommer det klart til uttrykk hvilken betydning endringen hadde for dem. I brevene fortalte de at det var som å komme til himmelen. Vi må huske hvordan disse folkene ble behandlet tidligere når de var på slaveriet, hvor du kunne få pisk og gikk med lenker, og på tukthuset hvor du ble slått. Så kom de til et nytt sted hvor de fikk sitt eget rom, egen seng og med mulighet til å lære noe. Så det var jo nesten som å komme til et himmelrike for dem, sier Tvedt.

I mer moderne tid peker han på at rettssikkerheten har økt for mange kriminelle gjennom bedre rettsprosesser, og trekker fram løsgjengerloven som et skrekkens eksempel på hva som fant sted i «nyere» tid. Løsgjengerloven var en lov som ble innført i 1900, delvis avviklet i 1995 og endelig avviklet i 2005. Den rettet seg mot løsgjengere, som opprinnelig ble omtalt som «omstreifere», «fanter», «landstrykere» og «lediggjengere/ørkesløse», og mot tiggere og personer som bedrev drukkenskap.

Tvedt hadde tidlig i sin karriere tjeneste i forbindelse med retten, og forteller:

– For at folk skulle dømmes etter løsgjengerloven så holdt det om vedkommende ble spurt i retten: holder du deg til politiforklaringen? Personen

Opstad arbeidsleir i Rogaland. (Foto: Norsk Luftfoto A/S)

svarte ja, og dermed ble det to år på Opstad. Det var nærmest automatikk i at man etter bot nummer tre fikk to år på Opstad. Nå er dette personer som får en langt bedre og mer rettssikker behandling, sier Tvedt som også peker å at behandlingen av innsattes klager nå får en helt annen skjebne enn i tidligere tider.

– Før kunne det bli delt ut standardsvar som egentlig ikke sa noe konkret dersom en innsatt klaget. I dag blir klagene tatt mer seriøst og behandles individuelt, slik at innsatte som klager vet at de blir tatt på alvor, og at man prøver å gjøre noe for å forbedre situasjonen når det er grunn for det, sier Tvedt hvis engasjement skjer helt på frivillig og ubetalt basis.

Underholdende omvisning

Under Juristens besøk i museet, må Tvedt avbryte intervjuet for å gi en gruppe besøkende omvisning. Gjennom en god halvtime deler han sine kunnskaper om fengselshistorien, forteller om de ulike grufulle redskapenes tidligere anvendelse. Og klarer å gjøre det med et glimt i øyet, og skal vi tro reaksjonen fra besøkerne – med tydelig underholdningsverdi – der de får en detaljert innføring i datidens bruk av gapestokk, halsjern, tvangstrøye og annet – i utgangspunktet – skremmende utstyr som ble brukt litt tilbake i tid, og med ispedd konkrete historier fra den tids «kriminalomsorg».

Norsk fengselsmuseum er faglig tilknyttet Justismuseet i Trondheim, og mottok inntil i fjor statlig støtte til drift gjennom en husleieavtale Kriminalomsorgen hadde med Forsvarsbygg. Etter husleieavtalen ble sagt opp så det stygt ut for videre drift av museet som er det eneste av sitt slag i Norge, og som tidligere holdt til i to bygninger på Kongsvinger festning. I krutthuset var det bygget opp autentiske fengselsceller, og med resten av utstillingen i det såkalte Laboratoriebygget. Med trusselen om nedleggelse liggende over hodet etter ti års drift mobiliserte ildsjeler i den private medlemsorganisasjonen Foreningen Byen Vår, i Kongsvinger, og klarte å redde midler til drift av fengselsmuseet i tolvte time.

Svein Arne Tvedt mener det burde vært en statlig og nasjonal oppgave å sikre fengselshistorien for kommende generasjoner gjennom støtte til museet. Han er full av ros overfor foreningen Byen Vår og foreningens leder, Uno Arnesen, for at museets drift er reddet. Etter å ha vært stengt en stund åpnet museet ny utstilling i mai måned i Laboratoriebygget og har fra september bare åpent i helgene.

Sivilombudets forebyggingsenhet avslører brudd på menneskerettighetene

Bruk av beltelegging i sikkerhetssenger og inngripende bruk av isolasjon er blant funn Sivilombudet har gjort etter at ombudet i 2014 fikk som oppgave av Stortinget å besøke steder for frihetsberøvelse for å forebygge tortur og umenneskelig behandling av mennesker som er fratatt friheten.

Tore Letvik

Ombudet opprettet en egen forebyggingsenhet som arbeider spesielt med dette og hvor besøk til steder for frihetsberøvelse er en sentral del av arbeidet.

Beltelegging i en sikkerhetsseng regnes som det mest inngripende tvangsmiddelet norske fengsler kan bruke overfor enkeltinnsatte. Etter en undersøkelse Sivilombudet gjorde av beltelegginger i fengslene i perioden 2013-2018 fant ombudet grunn til å anbefale overfor Stortinget å avskaffe beltesenger i sin helhet.

I temarapporten som ble overrakt Stortinget ble det avdekket at bruk av belter i fengslene innebærer en høy risiko for brudd på forbudet mot tortur og umenneskelig behandling, nedfelt i FNs torturkonvensjon og i artikkel 3 i Den europeiske menneskerettighetskonvensjon. Etter at temarapporten var ferdig før sommeren 2020 uttalte sivilombud Hanne Harlem:

– Mennesker som er så sterkt selvskadende at de beltelegges, har først og fremst behov for helsehjelp og bør i større grad overføres til spesialisthelsetjenesten. Det er derfor også viktig at helsemyndighetene ser nærmere på våre funn.

– Å bli lagt i belter medfører en betydelig risiko for både fysiske og psykiske skader. Vi ser at mange av de som beltelegges først har blitt plassert i isolasjon på en sikkerhetscelle og vi er bekymret for at selvskadingen også kan være et uttrykk for traumer av isolasjon.

De samlede funnene gjorde at Sivilombudet anbefaler at beltesengene fjernes fra norske fengsler. Da Den europeiske torturforebyggingskomiteen (CPT) besøkte Norge i 2018 konstaterte også komiteen at sikkerhetssengene burde fjernes fra norske fengsler.

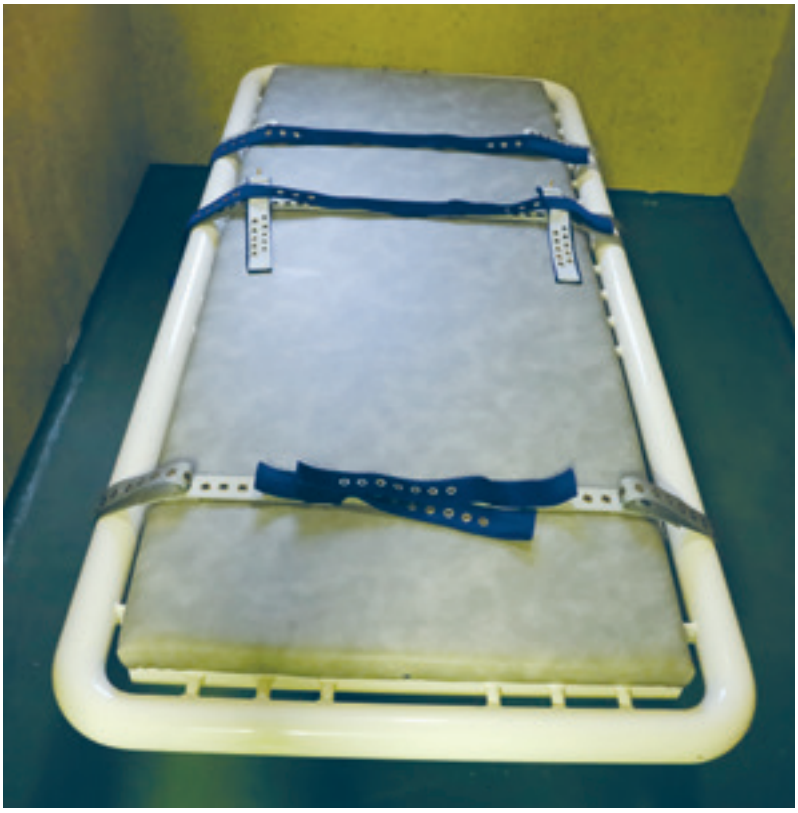
– Vår anbefaling om å fjerne beltesengene i fengslene, bygger på at tiltaket innebærer en stor risiko for brudd på forbudet mot tortur og umenneskelig behandling, understreker Hanne Harlem.

Mangler i helseoppfølgning

Ifølge Sivilombudet gjorde de i undersøkelsen funn som viser at, til tross for at det er mennesker med store psykiske lidelser eller i akutte livskriser som beltelegges, og til tross for faren for helseskader, så gjennomføres beltelegginen av betjenter og ikke av helsepersonell.

Innsatte som beltelegges får også underveis langt dårligere helseoppfølgning enn pasienter som beltelegges i psykisk helsevern. I mange tilfeller gikk det lang tid før den innsatte som var lagt i belter ble tilsett av helsepersonell. Dette står i kontrast til reglene i psykisk helsevern. Til tross for at beltelegging er det mest inngripende tiltaket som kan iverksettes overfor en innsatt, manglet det vedtak i ca. 10 prosent av tilfellene. Et stort antall av de 82 vedtakene manglet begrunnelse for at tiltaket er strengt nødvendig, uttalte Sivilombudet etter undersøkelsen.

Temarapporten viste videre at kvinnelige innsatte har langt høyre risiko enn menn for å bli beltelagt i fengsel. Kvinnelige innsatte ble beltelagt 5,5 ganger oftere enn mannlige innsatte.

En sikkerhetsseng på Ullersmo. (Foto: Kriminalomsorgen)

> Vi er bekymret for at selvskadingen også kan være et uttrykk for traumer av isolasjon

– Vi vet ikke sikkert årsaken til disse tallene, men det gir oss en grunn til uro for at kvinnelige innsatte har store psykisk helseutfordringer som de ikke får tilstrekkelig helsehjelp for, sier Hanne Harlem.

Hun peker videre på at mange kvinnelige innsatte har vært utsatt for overgrep og ulike former for seksuell utnyttelse og at dette er forhold som klart gir risiko for å øke den krenkede opplevelsen ved å bli beltelagt.

Sivilombudet kan besøke alle steder der noen er eller kan være fratatt friheten. Dette inkluderer blant annet politiarrester, fengsler, psykisk helseverninstitusjoner, utlendingsinternat og barneverninstitusjoner. I etterkant av et besøk utarbeides en rapport som beskriver funn og risikofaktorer som er avdekket. Rapporten inneholder anbefalinger for å minske risikoen for at mennesker som er fratatt friheten skal bli utsatt for tortur og umenneskelig behandling.

Erkjente brudd

I mai i fjor, etter et pågående søksmål mot Norge for brudd på EMK art. 3, den såkalte torturparagrafen, erkjente Staten brudd på torturbestemmelsen. Dette skjedde ved at Staten inngikk et rettsforlik med en kvinne som, under hennes fem opphold på Bredtveit fengsel i perioden 2013-2015 ble lagt i sikkerhetsseng uten at nødvendigheten av det ble fortløpende konkret vurdert.

De lengste oppholdene var henholdsvis på 38,5 timer og 42 timer sammenhengende. Hun ble rutinemessig fratatt klær ved bruk av sikkerhetscelle og sikkerhetsseng, og i rettsforliket, som ble offentliggjort i en artikkel i Advokatbladet, heter det følgende: «Bruk av bekken skjedde på en måte som var mer ydmykende enn nødvendig». Kvinnen lå i en lengre periode uten klær på sikkerhetssengen, selv om hun ga uttrykk for at hun frøs. EMKs artikkel 3 lyder som følger: «Ingen må bli utsatt for tortur eller for umenneskelig eller nedverdigende behandling eller straff».

I forliket heter det følgende: «Disse forholdene utgjør samlet «nedverdigende handling» i konvensjonens forstand».

Til Advokatbladet sa prosessfullmektig og leder av Advokatforeningens isolasjonsgruppe, Bendik Falch-Koslung blant annet dette etter at rettsforliket var et faktum:

– Det er ganske historisk og jeg tror aldri at staten har erkjent brudd på artikkel tre, hvert fall ikke i en rettsmekling. Klienten gråt av glede, og var lettet over å bli både trodd og hørt.

Som en følge av forliket fikk kvinnen dekket sine saksomkostninger og utbetalt 150.000 kroner fra staten i kompensasjon for ikke-økonomisk skade. Hun sa seg også villig til å bistå i forbindelse med statens arbeid for å forebygge og forhindre at noe liknende skjer igjen, og ble invitert til å holde innlegg på Kriminalomsorgens neste årlige isolasjonsseminar.

I 2017 ble Advokatforeningens isolasjonsgruppe opprettet med det formål å prøve lovligheten av isolasjon for retten. Gruppen er en videreføring av Advokatforeningens glattcelleprosjekt, som førte til den såkalte «glattcelledommen» i Oslo tingrett i juni 2014. Den slo fast at isolasjon av arrestanter ikke er lovlig uten en konkret vurdering av om det faktisk er behov for isolasjon.

Mina Hadjian og Martine Rand driver radiokanalen RøverRadion, som lages av og med innsatte i norske fengsler. Nå har de kommet med boken Røverhistorier, som består av sanne historier fra norske fengsler fortalt fra forbryterens perspektiv.

I dette utdraget fra boka forteller en innsatt om sine erfaringer med, og meninger om, å sitte i isolasjon.

Fantasivenner på cella

Jeg sitter isolert 23 timer i døgnet. Det gjør meg ikke til en god nabo når jeg kommer ut.

Jeg heter Marius, og jeg er isolert fra samfunnet.

Ja, jeg har brutt loven, og soner min straff i fengsel for å ha gjort det. Straffen i Norge er frihetsberøvelse. De norske verdiene er å rehabilitere, ikke å hevne.

Men isolasjonen føles som en hevn i stedet for straff. Rehabiliteringen er borte etter budsjettkutt fra regjeringa.

Å havne her under disse omstendighetene, unner jeg ingen. Jeg sitter 23 timer hver dag på en celle som er sju kvadratmeter. Det gjør noe med deg.

På det verste kan jeg tilbringe 27 timer i strekk her. Tårene renner, og alt fokus forsvinner. Savnet etter barn, familie, nettverk. Savnet etter å føle seg verdt noe.

Jeg sitter i niende avdeling, som er inntaksavdeling i Oslo fengsel. Her kan man ikke få det tilbudet som de har ellers i fengselet. Men folk blir sittende her i flere måneder. Jeg har sittet her en måned nå, men det er en annen her som har sittet fire måneder. Uten at han har blitt dømt til visse restriksjoner som isolasjon, brev- og besøkskontroll.

Jeg har sittet inne i snart to år. På grunn av en episode i et annet fengsel ble jeg sendt til Oslo fengsel. Jeg har sju uker igjen av soningen. Jeg avslutter min dom på to år med full isolasjon fordi fengselet ikke har nok penger, tilbud og folk på jobb.

I august ble det kjent at en innsatt ble løslatt fra varetekt på grunn av ulovlig isolasjon over to måneder. Selv om politiet mente at faren for gjentakelse var stor, slo Borgarting lagmannsrett fast at mannen har vært utsatt for alvorlige krenkelser av sine rettigheter etter både Den europeiske menneskerettighetskonvensjon og Grunnloven.

FNs torturkomité har i flere år kritisert bruken av isolasjon i norske fengsler. De advarer mot at bruken av isolasjon øker. Også norske fageksperter går ut og krever stans av systematisk ulovlig isolasjon umiddelbart.

Jeg mener at selvmord i fengsel i stor grad forårsakes av isolasjon. Du er fratatt friheten, du er helt alene. Da kommer de mørke tankene. Så får du tabletter for å sove, mot angsten. Du får ikke mange positive impulser i hverdagen av å være alene på en celle på sju kvadratmeter.

I begynnelsen av isolasjonen kan du snu døgnet, fordi du ikke får sove.

Du sitter i senga time etter time og bare venter på at betjentene skal lukke opp celledøra di. Cella di består av en pult, en hylle, et klesskap, en seng, en vask, et toalett, en TV og et mini-kjøleskap. Du spiser, går på do, sover og ser på TV i samme rom. Det kan være blodflekker eller avføring fra tidligere innsatte. Det er ikke gjort noe med cellene på 30 år. Utenom å bytte til flatskjerm.

Alle sanser skjerpes under isolasjon. Du ser støv på gulvet som du må tørke bort, tunfiskboksen står vendt feil vei.

Du begynner å ha samtaler med TV-en. Etter hvert prater du med deg selv. Du hører ting, som nøkler som klirrer eller stemmer som prater utenfor døra di.

Du blir så smått gal. Mange begynner med sovemedisin eller antipsykotiske medisiner.

Isolasjonen har skadet meg. Jeg har nå fått en rutine på å vaske gulvet etter hvert måltid fordi jeg mener gjestene mine søler for mye. Jeg har jo ingen gjester.

Mange av oss velger også å isolere oss, utenom isolasjonen. Det vil si at når man får den daglige timen med lufting, eller et mindre fellesskap, velger man å ikke gå ut av cella. Du holder deg på cella. Der er det trygt, for der har du dine rutiner.

Isolasjonen bryter deg ned psykisk. Du må spørre om alt. Fra å dusje, ringe, lufte, mat, vaske.

Du starter dagen din med de isolerte rutinene dine. Du føler deg med tiden hjelpeløs, maktesløs, udugelig og skamfull.

Alt dette skal du takle alene på cella, som er mørk fordi du ikke ser noen grunn til å ha på lyset. Mørket på cella blir din nye hverdag.

Dette er vår overgang til hverdagen utenfor murene.

Noen kan hevde at dette er dobbel straff. Men det verste med alt dette er at vi mennesker er så tilpasningsdyktige. Og ingen skal bli vant til en slik isolert hverdag. Når man som menneske blir så brutt ned, hvem skal da bygge deg opp igjen?

92 prosent av innsatte i norske fengsler viser tegn på at de har en psykisk lidelse, ifølge en norsk undersøkelse fra i 2014.

Det kommer folk fra hele verden for å se og lære av vårt «perfekte» fengselssystem i Norge. Det finnes riktignok mange fine fengsler som Bastøy, Halden og Eidsberg, der mulighetene er mange og resultatene er gode. Men det er mange norske fengsler som ikke er slike «modellfengsler». Denne siden ved kriminalomsorgen ser man sjelden. Det de ikke ser, er vi som er gjemt bort her i mørket.

De ser ikke han som dunker hodet i veggen. De ser ikke han som kutter seg opp. De ser ikke han med alle fantasivennene.

Jeg har hatt mange teselskaper med fantasivenner på cella. Alt er et resultat av isolasjon over lengre tid. Du blir 100 prosent avhengig av dem som jobber i fengselet.

Så skal du ut i den store verden, helt alene. Mennesker er ikke skapt for å være isolert over lengre tid.

Regjeringens nedskjæringer i kriminalomsorgen gjør at vi blir mer isolert. Omsorgen forsvinner helt. Da forsvinner alle tilbud her inne. De ansatte blir mer opptatt av å låse dører og å isolere mennesker enn å jobbe med dem. Denne sirkelen vil øke kriminaliteten, og gjøre folk mer sinte på systemet. Økt isolasjon skaper økt kriminalitet.

Konsekvensene av budsjettkutt er redusert skoletilbud, og færre rehabiliterende programmer, som Alternativ til vold, sinnemestring og pappaprogram. Helsetilbudet har færre ansatte, og er åpent færre dager. Psykologer er det umulig å få kontakt med. Men det største tapet her er tapet av ansatte som skal jobbe med mennesker. De som skal skape kontakt, bygge nettverk, og bli et bindeledd videre i livet etter soning. Med alt fra kontakten med Nav, skaffe bolig og jobb. Nå er jobben deres å låse døra vår.

Hvordan skal vi da klare å skape en krimfri hverdag og komme tilbake til et normalt samfunn?

Hvordan skaper man gode naboer, og gode ressurser for samfunnet når du sitter isolert 23 timer innelåst på cella?

Inkluderingsdugnaden og hull i CV-en

Det har blitt lettere for statlige virksomheter å inkludere personer med hull i CV-en i arbeidslivet. Ferske tall viser at det har vært en økning i ansettelser av denne målgruppen.

Av Thea Willas Bure, advokat i Juristforbundet

Regjeringen tok i 2018 initiativ til en inkluderingsdugnad for å få virksomheter til å føre en mer inkluderende rekrutteringspraksis. Dugnaden gjelder både privat og offentlig sektor, men staten har fått tydeligere føringer for å legge til rette for at flere med hull i CV-en og funksjonsnedsettelser ansettes i de statlige virksomhetene.

Statlige arbeidsplasser skal ifølge satsningen gå foran, og ha som mål at minst 5 % av alle nyansatte i staten skal være i denne målgruppen. Formålet er å hindre at personer i arbeidsfør alder faller utenfor arbeidslivet, og satsningen ble gjennomført ved å innføre en ny bestemmelse i forskrift til statsansatteloven (FOR-2019-12-13-1750). Dette viser hvordan lovgivning anvendes for å fremme politiske formål.

Bestemmelsen innebærer at søkere med hull i CV-en skal behandles på samme måte som søkere med funksjonsnedsettelse behandles i dag. I praksis betyr dette blant annet at minst én kvalifisert søker med hull i CV-en skal innkalles til intervju og at søkere med hull i CV-en kan ansettes dersom han eller hun er tilnærmet like godt kvalifisert som den best kvalifiserte søkeren.

Ferske tall viser at 333 personer fra målgruppen ble ansatt i staten i 2020. I 2019 var tallet 279. Dette er imidlertid en prosentvis nedgang fra 2,2 % til 2,0 %, og det har sammenheng med at det var flere ansettelser i 2020 enn i 2019.

Inkluderingsdugnaden

Inkluderingsdugnaden er et felles samfunnsoppdrag for å inkludere flere av de som er i arbeidsfør alder i jobb. Dugnaden involverer blant annet NAV, partene i arbeidslivet, arbeidsgivere, utdannings- og helseinstanser, og de som står på utsiden av arbeidslivet. Målgruppen for inkluderingsdugnaden er særlig unge under 30 år som har behov for å komme seg i jobb. Dette kan for eksempel være unge med nedsatt arbeidsevne, de som ikke har fullført videregående opplæring, flyktninger og unge med nedsatt funksjonsevne.

Viktigheten av arbeidet er stadig aktuelt. Andelen uføre under 29 år har økt i mange tiår, og i et SSB-notat fra 2008 står det at «den årlige tilgangen av unge uføre er blitt tredoblet i de siste 30 årene». Oppdaterte tall viser at siden 2013 har antall unge uføre doblet seg, fra 10 000 til 20 000.

Årsaken til dette er sammensatt. Befolkningsvekst og kortere varighet på midlertidige helseytelser er forhold som har bidratt til veksten i unge uføre. Medisinsk utvikling har ført til at barn født med alvorlige funksjonshemninger lever lenger, og over halvparten av de unge uføre er personer som har alvorlige misdannelser eller alvorlige psykiske diagnoser. Det har blant annet vært en stor økning i antallet som blir uføretrygdet på grunn av autisme og

Aspergers syndrom før de er 20 år, ifølge analyser fra Nav.

Definisjon på hull i CV-en

Legaldefinisjon på hull i CV-en ble med virkning fra 2020 inntatt i forskrift til statsansatteloven § 4a. Med hull i CV-en menes en person som på søknadstidspunktet har fravær fra arbeid, utdanning eller opplæring i til sammen to av de siste fem årene. I fraværsperioden må søkeren enten ha vært aktivt arbeidssøkende uten å ha kommet i arbeid, eller fraværet må skyldes rus, soning eller sykdom, herunder psykisk sykdom. En person som på søknadstidspunktet har en fast stilling eller midlertidig ansettelse av varighet på mer enn ett år, faller utenfor den definerte gruppen. Er man i et slikt arbeidsforhold, vil man ikke omfattes av bestemmelsen. Årsaken til dette er at hensikten med bestemmelsen er å ivareta personer som står utenfor arbeidslivet.

Hva kan gjøres om man har hull i CV-en

Vi vet at arbeidsgivere og de som rekrutterer legger merke til såkalte hull i CV-en. Den som skal ansette vil ha mest mulig informasjon om søkeren. Uforklarlige hull i CV-en kan skape usikkerhet hos arbeidsgiver og føre til at man havner i neibunken. Hull i CV-en er noe en arbeidsgiver høyst sannsynlig vil være opptatt av i søknadsprosessen. Relevant i denne sammenhengen er at arbeidsgiver i henhold til arbeidsmiljøloven § 9-3 på intervju, og i prosessen for øvrig, må være oppmerksom på at de ikke har anledning til å «*be om at søkerne skal gi andre helseopplysninger enn dem som er nødvendige for å utføre de arbeidsoppgaver som knytter seg til stillingen*».

Uansett hva som er årsaken til fraværet fra arbeidslivet, bør man tenke ut hvordan og når man skal fortelle en mulig arbeidsgiver om hullet i CV-en. Det er en fordel å forberede seg godt og på forhånd tenke igjennom hvordan man skal presentere sin CV-historie. Når det gjelder hull i CV-en kan det være klokt å sette ord på hva man har lært og hvordan dette kan ha overføringsverdi til den aktuelle jobben. For eksempel hvordan dette har gitt motivasjon, eller hvordan det har bidratt til personlig utvikling. Dette viser evne til refleksjon og selvinnsikt.

Det man selv tror er negativt på CV-en, er ikke nødvendigvis det for en arbeidsgiver. Et hull i CV-en kan noen arbeidsgivere se på som god livserfaring. Man bør derfor ta eierskap til sin historie og snu hullet i CV-en til noe positivt for arbeidsgiver. Jo tryggere man er på seg selv og sin historie, jo tryggere blir arbeidsgiver på at alt er i orden.

Som medlem i Juristforbundet har du mulighet til å be om karriererådgivning hos vår karriererådgiver. Informasjon om dette finner du på våre nettsider.

Må arbeidsgiver foreta en sjekk av referanser før ansettelse?

De fleste ansettelsesprosesser innebærer innhenting av referanser etter at intervju er gjennomført.

Av Andreas Holmsen-Ringstad, advokat i Juristforbundet

Formålet er å danne seg et så godt bilde av jobbsøkeren som mulig, herunder avdekke om vedkommende er personlig egnet for stillingen, samt kontrollsjekke opplysninger jobbsøkeren har kommet med om egne faglige kvalifikasjoner. Som oftest sjekkes referansene til et begrenset utvalg jobbsøkere – de som står nærmest til å få jobbtilbudet. Noen arbeidsgivere nøyer seg med å sjekke referansene til den kandidaten de ser for seg å ansette. Det er også enkelte arbeidsgivere som rett og slett ikke gjennomfører en referansesjekk i det hele tatt. Det kan være frustrerende for jobbsøkere som mener de er godt kvalifiserte for stillingen og som vet at de har gode referanser.

Hvor fritt står egentlig arbeidsgiver til å bestemme dette?

Har du som jobbsøker krav på at arbeidsgiver sjekker referansene dine før de bestemmer seg?

Privat sektor

Plikten til å sjekke referanser vil avhenge av i hvilken sektor stillingen utlyses. I privat sektor står arbeidsgiver fritt. Det finnes ingen formelle krav til hvordan ansettelser ►

skal foregå. Svaret her er at arbeidsgiver i utgangspunktet kan velge selv om de vil sjekke referanser eller ikke. Det eneste arbeidsgiver må forholde seg til ved ansettelser, er forbudene mot diskriminering, samt regler om fortrinnsrett, jf. arbeidsmiljøloven og likestillings- og diskrimineringsloven.

Offentlig sektor

I offentlig sektor er det derimot ikke fritt frem for arbeidsgiver. Kvalifikasjonsprinsippet setter begrensninger for arbeidsgivers styringsrett i ansettelsesprosesser. Av kvalifikasjonsprinsippet følger at den best kvalifiserte søkeren skal ansettes. Selv om kvalifikasjonsprinsippet kun er nedfelt i statsansatteloven, gjelder prinsippet som ulovfestet rett ved ansettelser i hele offentlig sektor, se blant annet Rt. 2014-402 avsnitt 54.

Ved vurderingen av hvem som er best kvalifisert, skal det legges vekt på utdanning, erfaring og personlig egnethet, sammenholdt med kvalifikasjonskravene som er fastsatt i utlysningen. I forarbeidene til statsansatteloven, herunder Prop.94 L (2016-2017), presiseres det at personlig egnethet er «*subjektive forhold hos søkeren som det er saklig å legge vekt på for eksempel samarbeidsegenskaper, lederegenskaper, resultatorientering mv.*». Slike subjektive forhold kan det være vanskelig å få fullstendig klarhet i uten å sjekke referanser.

En avgjørelse om tilsetting er et enkeltvedtak, jf. forvaltningsloven § 2 bokstav b).a. Det innebærer blant annet at utredningsplikten i forvaltningsloven § 17 kommer til anvendelse.

I SOM-2018-212 kom Sivilombudet frem til at et universitet hadde brutt utredningsplikten i forvaltningsloven § 17 som følge av at det ikke var innhentet referanser på en jobbsøker. Klageren ble på bakgrunn av et speedintervju ansett som ikke

personlig egnet for stillingen som var utlyst, selv om han hadde bedre faglige kvalifikasjoner enn personen som ble ansatt. Sivilombudet kom frem til at universitetet ikke hadde oppfylt utredningsplikten. I de tilfeller der en faglig sterk søker ikke anses for å være personlig egnet for stillingen, konkluderer Sivilombudet med at dette må dokumenteres gjennom en grundig saksbehandling. For å sikre at grunnlaget for beslutningen er forsvarlig, må det blant annet innhentes referanser som kan bekrefte eller avkrefte personlige egenskaper. Dette gjør seg særlig gjeldende der vedkommende søker er langt bedre faglig kvalifisert enn søkeren som ellers vil bli ansatt.

Rettsvirkninger

Brudd på utredningsplikten vil kunne medføre at arbeidsgivers beslutning anses for å være i strid med kvalifikasjonsprinsippet. Arbeidsgivere i offentlig sektor bør derfor som hovedregel sjekke referansene til de best kvalifiserte søkerne. Hvor grensen for brudd på kvalifikasjonsprinsippet går, vil måtte bero på en konkret vurdering, der det blant annet vil være av betydning hvorvidt utredningsplikten er oppfylt.

Selv om det skulle foreligge brudd på kvalifikasjonsprinsippet, vil det sjelden føre til at den jobbsøkeren som er forbigått får den aktuelle stillingen. Vedkommende som har fått stillingen er beskyttet av sitt stillingsvern. Det kan imidlertid tenkes at vilkårene for erstatning mot arbeidsgiver er oppfylt. Videre vil det være mulig å klage til Sivilombudet på saksbehandlingen. Hensikten med en klage vil derfor først og fremst være å bidra til mer forsvarlige prosesser i fremtiden.

Medlemmer i Juristforbundet har rett til rådgivning og bistand i forbindelse med spørsmål om forbigåelse i en ansettelsesprosess.

Foto: iStock.com/jacoblund

Bruk medlemsfordelene dine

Som medlem i Juristforbundet har du tilgang til mange gode medlemsfordeler.

- Juridisk bistand i saker som angår arbeidsforhold
- Lønnskalkulator
- Karriererådgivning
- Kurs og arrangement
- Juristen, både i postkassen og på nett
- Gode betingelser hos Juristforbundet Forsikring og Handelsbanken
- Medlemsrabatter
- Rabatt på kurs hos Juristenes Utdanningssenter (JUS)
- Tryg Legehjelp inkludert i medlemskapet

juristforbundet.no/medlemskap

JURIST
FORBUNDET

Juristdagen er tilbake med rekordoppmøte

Rasmus Asbjørnsen i Haavind og daglig leder i Rettssenteret, Cathrine Moksness deltar i Juristdagen. Foto: Hoan Ngoc Nguyen)

Juristdagen har i år et særskilt fokus på de mest sårbare og utsatte: barn og unge.

Etter fjorårets korona-avlysning er Juristdagen tilbake - Juristdagen 2021 arrangeres lørdag 18. september.

Juristforbundet er arrangør av dagen der frivillige advokater og jurister står på stands over hele landet for å besvare henvendelser og spørsmål om juss. Enkle spørsmål besvares på stedet, men like ofte får publikum råd om hvordan de bør gå frem videre og hvor de kan henvende seg.

– Det er dessverre forskjell på å ha rett og få rett. Langt fra alle vet hvor de kan få hjelp til juridiske spørsmål eller har råd til å søke tradisjonell juridisk bistand, sier president i Juristforbundet, Håvard Holm.

Juristdagen har i år et særskilt fokus på de mest sårbare og utsatte: barn og unge. I år er det ekstra viktig at jusstudenter, jurister og advokater tar samfunnsansvar, fordi pandemien særlig har rammet barn og unge, sier Juristforbundet om årets Juristdag.

Det blir særlig vektlagt i Oslo, der det nye Rettssenteret tar Juristdagen ut i alle bydeler i hovedstaden. Med 15 pop up-stands i samtlige bydeler blir det satt et skikkelig fokus på årets tema: barn og unge, sier en stolt daglig leder i Rettssenteret, Cathrine Moksness.

– Oppfordrer alle til å delta

Også Rettssenteret har et førstefokus på barn og unge. Som første del av planen om å hjelpe utsatte og sårbare grupper, gir senteret nå gratis rettshjelp til barn og unge opp til fylte 25 år i Oslo, forteller hun.

– I Oslo spesielt står mange barn og ungdommer uten tilstrekkelig rettsikkerhet. Slik skal det ikke være. Derfor er vi ekstra engasjert i årets Juristdag, sier Moksness.

Juristforbundets president, Håvard Holm, sier:

– Langt fra alle vet hvor de kan få hjelp til juridiske spørsmål eller har råd til å søke tradisjonell juridisk bistand. Mange vet ikke hvilke rettigheter de har. Dette bekymrer oss sterkt, sier Holm.

Cathrine Moksness forteller at hun har gode frivillige med på laget.

– Uten våre frivillige, og samarbeidspartnerne Advokatfirmaet Haavind, HELP og CF, hadde vi aldri klart å nå ut til alle bydeler i Oslo. Jo flere som deltar, jo flere barn og unge vil vi nå. Jeg oppfordrer alle til å delta på den den store dugnaden som Juristdagen er.

Hun viser til at Haavind har støttet henne i oppstarten av tiltaket med markedsføring og rekruttering, og senteret skal nå i gang med å yte gratis rettshjelp. Styreleder Rasmus Asbjørnsen er også partner i Haavind.

En del av firmaets bidrag vil være at advokatene i Haavind tar pro bono-saker for barn og ungdom som oppsøker Rettssenteret for å få hjelp.

– Dette er et viktig initiativ som vi i Haavind støtter med glede. I år er det kanskje ekstra viktig at jusstudenter, jurister og advokater tar samfunnsansvar, og deltar i dugnaden, fordi pandemien har gitt spesielle utfordringer for sårbare grupper blant barn og ungdom, sier Rasmus Asbjørnsen.

– Et samfunnsgode

Også HELP deltar i dagen.

– Det er naturlig for HELP å delta på Juristdagen fordi saker som berører unges rettigheter er blant våre 150 advokaters viktigste fagfelt, som nettmobbing og foreldrekonflikter, sier Johan Dolven, CEO i HELP.

– På Juristdagen synliggjør vi at juridisk ekspertise er et samfunnsgode som alle har nytte av, ikke bare de med god råd.

Cathrine Moksness gleder seg til å bidra

– Jeg synes det er gledelig at det i år er det rekordmange deltar på Juristdagen, en landsomfattende rettshjelpsdugnad, og ikke minst at min hjemby Halden er med for første gang i år. Helen Sæter, tidligere leder av Gjenopptakelseskommisjonen, skal stå på stand i Halden sammen med kollegaer, som trekker frem at rettssikkerhet er en forutsetning for demokrati og likeverd mellom mennesker. Barn og unge fortjener samfunnets oppmerksomhet og vern.

– Juridisk ekspertise er et samfunnsgode som alle har nytte av, ikke bare de med god råd, sier Johan Dolven, CEO i HELP (Foto: HELP)

Moksness sier hun oppfordrer alle til å bli med på rettshjelpsdugnaden som Juristdagen er der de bor.

– Har du lyst til å bidra eller å få Juristdagen til din hjemby, så ta kontakt med Juristforbundet.

Juristdagen har de siste årene etablert seg som et populært tiltak. Siden oppstarten i 2006 har jurister på stand besvart nærmere 25 000 henvendelser om en rekke juridiske temaer som opptar folk.

«Totalt sett får vi flest privatrettslige spørsmål. Men en skal også merke seg at vi får mange spørsmål om rettshjelpsordninger, forskjellen på en jurist og en advokat og spørsmål om hva Juristforbundet er og hvordan det er å studere jus» skriver arrangør Juristforbundet.

I skrivende stund er disse byene med på Juristdagen:

- Alta
- Arendal
- Asker
- Bergen
- Bodø
- Fredrikstad
- Gjøvik
- Hamar
- Halden
- Harstad
- Hol
- Karmøy
- Kautokeino
- Kongsberg
- Lillestrøm
- Molde
- Nesodden
- Oslo
- Overhalla
- Sandefjord
- Sogndal
- Sortland
- Stjørdal
- Tromsø
- Trondheim
- Tønsberg
- Verdal

– Langt fra alle vet hvor de kan få hjelp til juridiske spørsmål eller har råd til å søke tradisjonell juridisk bistand. Mange vet ikke hvilke rettigheter de har. Dette bekymrer oss sterkt, sier Håvard Holm, president i Juristforbundet (Foto: Thomas Haugersveen)

Retten til å søke «egen» stilling i statlig sektor

Av Yasmine Halnes,
rådgiver (jurist) i Juristforbundet

Ved jevne mellomrom får vi spørsmål knyttet til å søke på utlyste stillinger i egen virksomhet, med de samme arbeidsoppgavene og stillingsinstruksene, men med høyere lønnsramme eller tittel. Mange arbeidsgivere ønsker ikke interne søkere med tilsvarende stillinger, under henvisning til at dette blir å anse som søknad motivert av høyere lønn, og at lønnskrav skal behandles i lønnsforhandlinger. Arbeidsgiver har kanskje også et behov for å styrke grunnbemanningen med en ny person utenifra. Vi skal i denne artikkelen se nærmere på retten til å søke sin egen stilling.

Kvalifikasjonsprinsippet

I offentlig sektor gjelder kvalifikasjonsprinsippet. Dette var tidligere et ulovfestet prinsipp. Det ble lovfestet da vi fikk ny lov om statens ansatte, jf. § 3. Prinsippet skal sikre at den best kvalifiserte søkeren ansettes eller utnevnes i ledig stilling eller embete. I vurderingen «skal det legges vekt på utdanning, erfaring og personlig egnethet, sammenholdt med kvalifikasjonskravene som er fastsatt i utlysningen.». Kvalifikasjonsprinsippet gjelder også i kommunal sektor, selv om det ikke der er lovregulert.

Med kvalifikasjonsprinsippet som utgangspunktet følger det at enhver kan søke på ledig stilling i virksomheten, uavhengig av om en allerede er ansatt der. I denne sammenheng er ikke arbeidsgivers intensjon eller ønske relevant. Det er uten betydning om utlysningen er intern eller ekstern, om arbeidstaker er fast eller midlertidig ansatt, eller er deltidsansatt. Arbeidstakers motivasjon for å søke stillingen er normalt heller ikke av betydning. Det kan imidlertid være forhold som spiller inn for å vurdere om arbeidstaker er reell søker, jf. en uttalelse fra Sivilombudsmannen (nå sivilombudet) i sak 2010/816 og brev fra FAD (nå KMD) av 1. desember 2009. *I denne vurderingen må en sondre mellom de tilfellene hvor søknaden er motivert av høyere stillingskode eller om den er motivert av høyere lønn.*

Når søknaden er motivert av høyere stillingskode

Sivilombudsammen behandlet i sak 2012/1580 spørsmålet om en ansatt rådgiver som søkte på en stilling utlyst med samme arbeidsoppgaver som hun allerede hadde i samme virksomhet, skulle anses som en reell søker. Stillingen var utlyst med to alternative stillingskoder; 1434 rådgiver/1364 seniorrådgiver. Arbeidsgiveren anså arbeidstakerens søknad som et lønnskrav og vurderte derfor ikke søknaden å være reell. Sivilombudsmannen viste til at arbeidstakeren hadde presisert at søknaden gjaldt stillingen som seniorrådgiver, og at det slik sett var en søknad på en stilling med høyere kompetansekrav og stillingskode. Arbeidsgiver fikk i denne saken ikke medhold i sine påstander om at arbeidstaker ikke var reell søker.

Muligheten for opprykk i stillingskode, er en viktig karriereutvikling som arbeidstakere bør benytte seg av, også ved en utlysning. Det foreligger ingen begrensninger i retten til å bli betraktet som en reell søker der en ansatt søker på en stilling på samme arbeidsplass som man er tilsatt i dag, men med en annen stillingskode. I slike tilfeller skal man bli behandlet på lik linje som andre søkere jf. SOM-2012-1580.

Når søknaden kun er motivert av høyere lønn

Som nevnt over, er det gitt signaler fra sivilombudsmannen og FAD (nå KMD) om at en arbeidstaker ikke alltid skal betraktes som en reell søker. Dette kommer blant annet til uttrykk i sak 2010/816, hvor sivilombudsmannen har uttalt at det: «ikke er opplagt at internt ansatt som søker på en stilling som er helt identisk med sin egen skal få sin søknad realitetsbehandlet på lik linje med eksterne søkere.»

Sak 2010/816 omhandlet en arbeidstaker ansatt i stilling som politibetjent 1 som søkte på stilling som politibetjent 2 på samme arbeidssted. Flertallet i det lokale ansettelsesrådet kom til at søknaden ikke var reell i det den vesentlige forskjellen på de to stillingene var lønnsplasseringen. Et mindretall klaget saken inn for det sentrale ansettelsesrådet. Det sentrale ansettelsesrådet innhentet i denne forbindelse en uttalelse fra FAD hvor det fremgår at: «Dersom en søker allerede har en stilling som er tilsvarende den kunngjorte stillingen, bortsett fra lønnen, vil dette i realiteten være en søknad om høyere avlønning, og ikke en søknad om ny stilling. I et slikt tilfelle skal søknaden ikke behandles som en tilsettingssak. (…) Dersom søknaden gjelder en stilling med en annen stillingskode, må vedkommende behandles som reell søker.».

Med henvisning til dette brevet, ga det sentrale ansettelsesrådet arbeidstakeren i sak 2010/816 medhold i at hun var å anse som en reell søker. Hun hadde søkt på en annen stillingskode og søknaden var dermed ikke å anse som et lønnskrav. Det lokale ansetteleserådet fastholdt sin opprinnelige vurdering, og arbeidstakeren ble likevel ikke tilsatt. Sivilombudsmannen kom til at det var det sentrale ansettelsesrådet som hadde tilsettingsmyndighet i saken, og arbeidsgiveren ble derfor bedt om å vurdere stillingsopprykk samt økonomisk kompensasjon for arbeidstakeren.

Involvere de tillitsvalgte

En arbeidsgiver kan oppleve det som utfordrende at allerede ansatte arbeidstakere søker på utlyste stillinger. Her vil en god dialog med de tillitsvalgte i forkant av en utlysning kunne avdekke eventuell intern interesse for stillingen. Arbeidsgiver kan i slike tilfeller opplyse i utlysningsteksten at annen stilling kan bli ledig ved intern tilsetting, og slik sett unngå merarbeid og ekstrautgifter med en ny utlysning. Ut ifra prinsippet om god ledelse, er det viktig for virksomheten å ta tak i engasjement og motivasjon hos arbeidstakerne, og være positiv til at vedkommende får muligheter til å utvikle seg. Dette igjen bidrar til lojale og stabile arbeidstakere.

Mulighetene for lønns- og stillingsopprykk er begrenset i statlig sektor

Det er begrensede muligheter for endring av tittel og lønn i statlig sektor. Både arbeidsgivere og arbeidstakere bør være bevisste på dette, og benytte de mulighetene som er hjemlet i lov og avtaleverk. For de aller fleste vil eventuelle opprykk finne sted ved de årlige forhandlingene etter Hovedtariffavtalen (HTA) 2.5.1. Under de årlige forhandlingene kan arbeidsgiver og de tillitsvalgte ha blitt enige om særskilte prioriteringer for enkelte grupper/stillinger, og arbeidstakere som faller utenfor den prioriterte gruppen kan bli hengende bak når det gjelder lønn og stillingskode. Som et utgangspunkt bør imidlertid endring av titler være en prioritet ved de årlige lønnsforhandlingene.

Ofte er det først ved overgang til en annen arbeidsgiver at arbeidstaker får en fornyet vurdering av sin kunnskap og erfaring og får uttelling for dette opp mot dagens lønnsnivå. I et slikt perspektiv kan en intern søknad motivert av lønn ses på som et engasjement og en vilje til å bli værende i virksomheten. Samtidig kan en slik søknad være et effektivt signal til arbeidsgiver om hvilken erfaring og kompetanse som allerede er i virksomheten.

Det foreligger ingen saker fra sivilombudsmannen der høyere lønn har vært det eneste grunnlaget for en intern søknad. I uttalelsene fra sivilombudsmannen og FAD som vist over, er det gitt uttrykk for at en søknad utelukkende motivert av høyere lønn ikke skal anses som en reell søknad. Uttalelsene har imidlertid ikke rettskrafts virkning, og rettstilstanden her er derfor etter vår oppfatning noe uklar. Flere hensyn taler for at arbeidstakere også bør kunne søke på sin egen stilling der søknaden er motivert av høyere lønn.

10 spørsmål om justispolitikk og arbeidsliv

Foran valget har vi stilt alle partiene på Stortinget 10 spørsmål om justispolitikk og arbeidsliv. Disse har svart på Juristens henvendelse – og dette svarer de.

Peter Frølich, Høyre

Hva er ditt partis syn på domstolsreformen og den nye domstolstrukturen? Skal domstolene utvikles med reformen som utgangspunkt eller skal noe endres eller justeres?

Høyre v/justispolitisk talsperson Peter Frølich: Vi støtter domstolsreformen hundre prosent. Vi lukker aldri døren for justeringer, men en reversering er totalt utelukket. Det ville være vanvittig ressursbruk, og underminere det gode arbeidet som er gjort fra domstolenes side.

Arbeiderpartiet: Vi var og er imot regjeringens strukturreform i domstolene og vil ha en desentralisert modell. Sterk sentralisering tapper distriktene for juridisk kompetanse. Vi mener også at endringer i domstolstrukturen skal avgjøres av Stortinget. Vi ønsker å gjeninnføre rettskretsene og de selvstendige domstolene vi hadde før domstolsreformen. Vi vil legge til rette for bedre samarbeid mellom domstoler og utrede hvordan mindre domstoler kan styrkes for å gjøre dem mindre sårbare. For å sikre mer fleksibilitet, deling av kompetanse og jevnere fordeling av saker, ønsker vi å se på rammeverk og lovverk på nytt. Mindre rettskretser hevder dette gjøres allerede i dag, men hvis lovendringer kreves vil vi klargjøre eller utrede dette.

Senterpartiet v/ justispolitikk talsperson Jenny Klinge: Senterpartiet vil reversere domstolstruktur slik at hvert rettssted får tilbake sin rettskrets som den var før domstolsreformen.

Fremskrittspartiet: Domstolreformen er en nødvendig reform som styrker rettssikkerheten til folk flest. Fremskrittspartiet ønsker å bidra i videreutviklingen av norske domstoler med reformen som utgangspunkt.

Sosialistisk Venstreparti: SV stemte imot regjeringens strukturreform i domstolene. Vi ønsker å modernisere og videreutvikle domstolene, samtidig som vi ønsker desentraliserte domstoler nært der folk bor. Det er rødgrønn enighet om å gjøre reverseringer om vi kommer til makta.

Venstre v/stortingsrepresentant Solveig Schytz: Venstre støttet domstolsreformen, og mener den bør ligge til grunn for utviklingen av domstolene. Reformen gir større fleksibilitet, muligheten for å bygge sterke fagmiljøer samtidig som rettsstedene beholdes.

Kristelig Folkeparti v/ justispolitisk talsperson Geir Sigbjørn Toskedal: To viktige hensyn som må balanseres mot hverandre er nærheten mellom innbyggerne og domstolene på den ene siden og at domstolene er store nok til å ivareta et sterkt og kompetent fagmiljø. I tråd med at reiseavstandene har blitt kortere og jussen har blitt mer

internasjonalisert og krevende har KrF støttet de sentraliserende grepene som er gjort ved domstolreformen. Det vil fortsatt være behov for justeringer, men domstolreformen ligger fast som utgangspunktet for utviklingen videre.

I debatten om styrking av politiet; hva betyr det for påtalemyndigheten i politiet? Bør den også styrkes?

H: Påtalemyndigheten er styrket, men havner i skyggen av politiet. Som politiker merker man fort at selv titalls ekstra millioner til påtalejurister ikke stjeler noen overskrifter. Uavhengig av dette: Vi er tindrende klare på at påtalemyndigheten skal styrkes ytterligere.

Ap: Ja. Vi har foreslått et eget påtaleløft i våre alternative statsbudsjett. Arbeiderpartiet mener det mest prekære er å styrke den samlede politikraften lokalt, gjennomføre etterforskingsløftet og sørge for et eget påtaleløft. I budsjettet for 2021 foreslo vi 61 mill. kroner til et eget påtaleløft for å fjerne køer i straffesakskjeden. Dette ville gitt et samlet påtaleløft på 100 mill. kroner for 2021.

Sp: Selvsagt må også påtalemyndigheten styrkes. Senterpartiet har lagt inn 100 mill. kroner i alternativt statsbudsjett for å styrke påtalemyndigheten.

Frp: En effektiv påtale er avgjørende for rettsikkerheten og utgjør selve hjertet i straffesakskjeden. FrP ønsker å styrke politiet, herunder påtalemyndigheten, videre i årene fremover.

SV: Vi ønsker å styrke hele straffesakskjeden, herunder også påtalemyndigheten i politiet, for å sikre at kriminalitet og rehabilitering håndteres raskt og med god kvalitet.

Lene Vågslid er justispolitisk talsperson for Arbeiderpartiet

V: Påtalemyndigheten har for lite kapasitet, særlig i kjølvannet av koronakrisen. Venstre vil videreføre styrkingen av påtalemyndigheten.

KrF: Påtalemyndigheten må styrkes i takt med den øvrige styrkingen av politiet. Siden påtalemyndigheten leder etterforskningen, avgjør tiltalespørsmålet og aktorerer saken i retten er det helt avgjørende for rettssikkerheten til borgerne at både påtalemyndigheten i politiet og statsadvokatene både har tilstrekkelige ressurser til å gjøre jobben, og også har lønns- og arbeidsvilkår som sikrer rekruttering for fremtiden.

Politijuristene har tatt til orde for at påtalemyndigheten i politiet bør være en egen budsjettpost på politibudsjettet for å synliggjøre påtale. Hva mener ditt parti om det?

H: Vi har vedtatt at påtalemyndigheten skal synliggjøres på budsjettet. Dette er viktig for å kunne debattere – og forbedre – rammevilkårene for påtalemyndigheten.

AP: Vi var en pådriver for å få dette inn allerede i forrige statsbudsjett. Videre har vi særlig understreket dette i våre merknader for årets budsjett, at bevilgningen til påtalemyndigheten i politidistriktene må synliggjøres i en egen post og en samlet justiskomite stilte seg bak dette i en uttalelse i forbindelse med budsjettet for 2020. Vi er skuffet over at regjeringen ikke har levert på dette i årets budsjett.

Sp: Vi støttet egen budsjettpost i politibudsjettet sammen med en enstemmig justiskomite

FrP: Vi ønsker at påtalemyndigheten i politiet skal gis en egen budsjettpost i statsbudsjettet.

SV: Vi støtter dette. Situasjonen for påtale i politiet er svært kritisk i flere politidistrikter. Politijuristene har varslet om behovet for en kraftig styrking av påtale for å få ned de store straffesaksrestansene, uten at regjeringen har tatt grep. Å lage en egen post i statsbudsjettet vil være både nyttig og hensiktsmessig, og gi Stortinget bedre oversikt over regjeringens prioriteringer.

V: Det kan være en mulighet, Venstre er åpen for en slik løsning.

KrF: Det er en god ide. Vi har ikke konkludert ennå i det konkrete spørsmålet, men ser på det sammen med andre tiltak som kan sikre at påtalemyndigheten i politiet får tilstrekkelige ressurser.

I kjølvannet av den såkalte skilledebatten i politiet (om forholdet mellom politi og påtalemyndighet) er det blitt etterlyst en større utredning om påtalemyndighetens rolle i politiet. Bør en slik utredning komme?

H: Det er delte meninger om et slikt skille både på Stortinget og i Høyre. Det er reformtretthet i justissektoren, men jeg mener personlig at en utredning er nødvendig.

Ap: Vi mener det er en styrke at politi og påtale er integrert sammen. Vi har ikke noe ønske eller politikk for å skulle skille politi og påtale. Det vi mener er det viktigste er å sørge for et eget påtaleløft og en egen budsjettpost for påtale i politiet.

Sp: Ja

FrP: Vi er positive til en slik utredning.

SV: Vi har ikke tatt stilling til om vi ønsker å skille politi og påtalemyndighet. Men vi er svært opptatt av å finne løsninger som bedrer situasjonen for politijuristene i politiet. Vi er derfor ikke mot at fordeler og ulemper ved et skilt skille utredes.

V: Ja, Venstre er positiv til å utrede dette.

KrF: Ja. KrF mener det finnes gode argumenter både for dagens ordning med "det to-sporede system", men ser samtidig de prinsipielle fordelene med et skille mellom politi og påtalemyndighet. Det er absolutt et behov for en grundig utredning av dette.

Proposisjonen om ny advokatlov er fremlagt. Som en konsekvens av at man ønsker å åpne rettsrådsmonopolet foreslås det å lovbeskytte bruk av tittelen «jurist» og at kun personer som har juridisk embetseksamen eller mastergrad i rettsvitenskap, kan benytte tittelen. Bør juristtittelen lovbeskyttes?

H: Ja. Når monopolet – heldigvis – forsvinner, er det samtidig nødvendig at de med formell kompetanse skilles tydelig ut som jurister. Dette er et lovforslag vi har jobbet med lenge, og jeg er alt i alt strålende fornøyd med forslaget til ny advokatlov.

Jenny Klinge, Senterpartiet

Ap: Selv om vi ikke har startet behandlingen av proposisjonen på Stortinget enda, fordi regjeringen la den frem for sent, er vi tydelige på at en lovbeskyttelse av «jurist»-tittelen er noe Arbeiderpartiet vil støtte. Dette er viktig fordi brukere av forskjellige tjenester skal være trygge på at det er råd med tilstrekkelig kompetanse de får, når de snakker med en jurist, mens det dermed også blir tydelig at den juridiske kompetansen ikke er den samme når andre disipliner gir råd.

Sp: Ja

Frp: Ja

SV: Det er gode argumenter for å beskytte juristtittelen. For SV er det blant annet viktig å unngå at useriøse og uskikkede aktører gir juridiske råd. Dette har imidlertid SV ikke tatt stilling til, og vi vil se nærmere på dette når advokatloven behandles i Stortinget.

V: Ja. Venstre vil gjøre "jurist" til en beskyttet tittel forbeholdt personer med master i rettsvitenskap.

KrF: Ja, bakgrunnen for at regjeringen har lagt frem forslaget er blant annet hensynet til forbrukerens rettssikkerhet. Det er viktig at det er klart for forbrukerne hvilken kompetanse den som påberoper seg jurist-tittelen innehar.

I Stortingsmelding om styring av universitets- og høyskolesektoren, foreslås det å åpne for at flere læresteder kan utdanne jurister. Bør jusutdanningen spres på flere læresteder? Og i den sammenheng; bør jusutdanningen spesialiseres mer?

H: Dette er regjeringens politikk, og den har mange gode grunner for seg. Jeg skal innrømme at jeg er personlig usikker på dette med spredt jusutdanning. Jeg tror tanken om en jussutdanning «på hvert nes» vil møte store praktiske utfordringer. Men så lenge kvalitetskravene er høye, så bør det nok være mulig å gjennomføre.

Ap: Mer konkurranse på utdanningsmarkedet, som regjeringen argumenterer for, er ikke Arbeiderpartiets politikk, og i partiprogrammet tar vi heller til orde for mer nasjonal overordnet styring med studietilbudet. Ap mener samtidig at det ikke er noen klare prinsipielle grunner til å beholde et «gradsmonopol» innenfor noen 5-årige integrerte profesjonsutdanninger, som juss og psykologi, men ikke andre, som lærerutdanning eller sivilingeniør. Vi tror ikke det blir automatisk utdannet flere jurister av å oppheve gradsforskriften, men endringen åpner for at flere kan søke NOKUT om å få utdanne jurister om de oppfyller faglige krav. Ap mener forslaget må følges av konkrete planer om opptrapping av nye studieplasser og styrking av de aktuelle fagmiljøene for å sikre en kapasitetsutvidelse som både er i tråd med arbeidslivets kompetansebehov, og sikrer god kvalitet på utdannings- og forskingsmiljøene.

Sp: Dette er ikke et tema som er drøftet i Stortinget enda. Vi må komme tilbake til dette i en sammenheng der argumenter for og mot blir presentert.

Frp: Ja. Fremskrittspartiet ønsker konkurranse velkommen i juristutdanningen, og syntes det er gledelig at flere universiteter og høyskoler ønsker å tilby mastergrad i rettsvitenskap fremover. Jusutdanningen må være i takt med samfunnsutviklingen. FrP ønsker større grad av spesialisering velkommen.

SV: Vi var imot endringen regjeringen gjorde våren 2021 hvor gradsmonopolet for jusstudier oppheves. Vi deler bekymringen til de høringsinstansene som mener at det føre til uhensiktsmessig konkurranse mellom utdanningsinstitusjoner og spre et fagmiljø som allerede er presset for tynt utover. SV mener vi må ha en politikk som bygger på samarbeid, arbeidsdeling og konsentrasjon i sektoren, ikke ren konkurranse mellom ulike studiesteder. Slik sikres opptak til sentrale yrker for å dekke framtidas behov, hindre overetablering og at man utnytter ressursene i sektoren mest mulig effektivt. Når det gjelder spesialisering er SV for en tillitsreform i utdanningssektoren. Hvis det er gode argumenter for at den skal spesialiseres vil SV lytte til de som arbeider med fagfeltet for en hensiktsmessig utvikling av fagfeltet og profesjonsutdanningen.

V: Venstre stilte seg bak endringene i gradsforskriften og er positiv til etablering av jusstudium ved flere universiteter. Jusstudiet er et av få gjenværende generaliststudium, og med dagens domstolstruktur vil det fortsatt være etterspørsel etter jurister med et bredt kompetansefelt. Samtidig vil flere muligheter for spesialisering være nyttig for det praktiske rettslivet og i så måte bidra til å fylle et behov i arbeidsmarkedet.

KrF: Det viktigste i diskusjonen om læresteder er at fagmiljøene er tilstrekkelig akademisk sterke til at kvaliteten på utdanningen blir svært god. Dersom andre læresteder enn

Per-Willy Amundsen er justispolitisk talsperson for Fremskrittspartiet

de etablerte kan godtgjøre at de møter denne standarden bør det åpnes for det. Vi har ikke konkludert ennå i spørsmålet om jusutdanningen bør spesialiseres, men det er gode hensyn for å videreføre generalistutdanningen som i dag, med dagens muligheter for noe spesialisering gjennom valgfag og valg av tema for masteroppgaven.

Rettshjelpsutvalget foreslo å utvide ordningen for fri rettshjelp slik at den favner flere. Er ditt parti enig i dette? Hvordan skal det i så fall skje?

H: Vi er enige om å oppdatere rettshjelpsreglene. Arbeidet har tatt lang tid, men vi ønsker å legge frem en ny, moderne ordning i nær fremtid.

Ap: Vi vil gjøre noe med rettshjelpsordningen vi har i dag. Modellen som er foreslått av retthjelpsutvalget ligner på mange måter den vår tidligere justisminister Knut Storberget foreslo. Ap vil gå grundig inn i utvalgets forslag før vi konkluderer, men vi ønsker en ny rettshjelpsmodell. Arbeiderpartiet mener det også er flere tiltak vi kan gjøre samtidig. Vi vil redusere den økonomiske risikoen det innebærer å få avgjort en sak av domstolene, å øke bruken av både rettsmekling og utenrettslig mekling, redusere tidsbruken i domstolene og gjøre det enklere for domstolene å redusere urimelige salærkrav. Vi vil også etablere Nærtjenestesentre, slik at rettshjelp og juridisk rådgivning blir mer tilgjengelig der folk faktisk bor.

Sp: Vi vil utvide fri rettshjelpsordningen til å gjelde flere saksområder og prisjustere inntektsgrensa for ordningen.

Frp: Vi har foreløpig ikke tatt stilling til hvordan vi ønsker å innrette ordningen for fri rettshjelp fremover.

SV: Å utvide ordningen for fri rettshjelp er en viktig sak for SV. Det viktigste grepet er å øke inntektsgrensen for fri rettshjelp ved å knytte den opp mot 5G i folketrygden. Dette vil gi langt flere tilgang til rettshjelp, fra dagens 9 % av befolkningen opp mot 25 % av befolkningen. Vi vil vurdere å innføre gradering av inntektsgrensen. Vi ønsker også at fri rettshjelp tilbys på flere rettsområder, deriblant statsborgerskapssaker, utvisningssaker, sosial dumping, mobbing, varsling, arbeidsrett, gjeldsrett, husleierett, voldsoffererstatning, likestillings- og diskrimineringsrett, identitetstyveri, tvangssalg av bolig og i saker om isolasjon og tvangsinngrep under straffegjennomføring.

V: Ja. Venstre vil øke bevilgningene til lavterskel rettshjelp, øke salærsatsen og utvide rettshjelpsordningen til flere områder, samtidig som vi øker inntektsgrensen for fri rettshjelp

KrF: Vi støtter en utvidelse av rettshjelpsordningene. Vi mener at disse særlig må målrettes mot mennesker med dårlig råd og mot særlige sårbare grupper.

Arbeidstakerorganisasjonen Akademikerne ønsker at lønnsutvikling for deres medlemmer skjer på den enkelte arbeidsplass gjennom «lokale kollektive forhandlinger» og mener at offentlige virksomheter da bedre skal kunne bruke lønn som et personalpolitisk virkemiddel. Hva er ditt partis syn på desentraliserte lønnsforhandlinger i offentlig sektor? Skal man videreutvikle lokale forhandlinger i stat og kommune?

H: Vi støtter desentraliserte lønnsforhandlinger der det ønskes. Det er viktig for å kunne bruke lønn som et personalpolitisk virkemiddel.

Ap: Arbeiderpartiet er klar på at sentrale oppgjør er en grunnleggende viktig del av den norske modellen og at størstedelen av forhandlingene derfor skal forhandles sentralt.

Sp: Vi er imot at det er ulike tariffavtaler for ulike fagorganisasjoner for samme arbeid. Senterpartiet er for sentrale forhandlinger som gir landsomfattende like tariffavtaler samtidig som vi opprettholder det historiske systemet med lokale forhandlinger.

Frp: Vi er på generelt grunnlag tilhenger av lokale forhandlinger i arbeidslivet.

SV: Det er et grunnleggende prinsipp i organiseringen i arbeidslivet at spørsmål om forhandlinger hører til partene i arbeidslivet og det er viktig at det forblir sånn. Men på generelt grunnlag tenker SV at det er positivt med kollektive sentrale forhandlinger, med gode og gjennomtenkte systemer for lokale tilpasninger, ansiennitet og utvikling i stillingene.

V: Venstre er for at lønnsforhandlingene foregår både lokalt og sentralt.

KrF: Vi har ennå ikke konkludert i det spørsmålet, men er åpne for at det kan settes av en egen pott til lokale forhandlinger, som kommer i tillegg til de sentrale forhandlingene, hvis partene ønsker dette og blir enige om det.

Petter Eide er justispolitisk talsperson for Sosialistisk Venstreparti

Organisasjonsgraden i arbeidslivet har falt. Er det viktig med organisert arbeidsliv?

H: Ja, det er viktig. Det har tjent Norge godt. Om noen av fri vilje ønsker å stå utenfor må det selvsagt respekteres.

Ap: Ja, det er helt grunnleggende. Derfor går vi til valg på å doble fradrag på fagforeningskontingenten. En av våre viktigste saker er et trygt og seriøst arbeidsliv. Under korona-pandemien har vi sett at den norske modellen har vært grunnleggende viktig og et trepartssamarbeid som fungerer er avhengig av sterke arbeidstakerorganisasjoner med god dialog med arbeidsgiverorganisasjonene og myndigheter.

Sp: Det er viktig med et organisert næringsliv både med tanke på arbeidstakernes rettigheter og ikke minst for å få innspill til Storting og regjering fra flere ulike aktører. Fagforeninger gir som regel kritiske høringssvar og innspill i den offentlige debatten som ikke kommer fra for eksempel etatene selv. Det er svært verdifullt og noe demokratiet behøver.

Frp: Fremskrittspartiet går inn for full organisasjons- og avtalefrihet og forholder seg til inngåtte avtaler i arbeidslivet. Den enkelte skal selv kunne velge å være organisert eller uorganisert.

SV: Ja. En sterk fagbevegelse er viktig for et samfunn med små forskjeller. SV vil blant annet arbeide for å gi fullt skattefradrag for fagforeningskontingent og legge til rette for økt fagorganisering i alle deler av arbeidslivet.

V: Ja. Et organisert arbeidsliv er svært viktig. Fagbevegelsen er viktig for å oppnå dette. Venstre er for organisasjonsfrihet, men det er helt klart en fordel om organisasjonsgraden går opp.

KrF: Absolutt. Et organisert arbeidsliv er en forutsetning for den norske modellen og for at trepartssamarbeidet fungerer. Ikke minst er dette viktig på arbeidsplasser og i bransjer hvor unge nyutdannede kan bli motivert av bonuser og partnerambisjoner til å jobbe usunt mye og akseptere arbeidsbetingelser som vi som samfunn ikke ønsker å ha.

Hva er viktigst på justisområdet for ditt parti de kommende årene?

H: 1) At reformene våre får stå, og får virke over tid. Det vil gi et moderne politi og moderne domstoler. 2) At politi og påtalemyndighet fortsatt styrkes markant. Vi frykter en utflating av justisbudsjettene med et rødgrønt styre. 3) Sikre domstolenes uavhengighet og økonomi.

Ap: Det er totalt sett å styrke vanlige folks rettsikkerhet, trygghet i hverdagen og kontinuerlig jobbe for en bedre samfunnssikkerhet og totalberedskap. Det betyr at vi trenger å styrke hele straffesakskjeden med et styrket nærpoliti,

etterforsking og et påtaleløft. Vi skal hegne om våre uavhengige domstoler og sette en stopper for de flate kuttene i staten (ABE-reformen). Vi må videre i digitaliseringen av domstolene og vi ønsker en mer desentralisert struktur. Vi vil gjenreise norsk kriminalomsorg hvor fokuset og ressursene skal gå til et godt et styrket innhold med fokus på tilbakeføring og rehabilitering i straffegjennomføringen. Vi ønsker også å utvikle rettstatspolitikken og er positive til forslaget om en egen rettstatsmelding. Vi ønsker også en ny rettshjelpsmodell og vil følge opp rettshjelpsutvalget.

Sp: Vi ønsker mer tillit til både politiet, domstolene, kriminalomsorgen og påtalemyndigheten fremfor mål og krav som fører til feil prioritering og økt byråkrati. Mange straffesaker har enkelte knappe tidsfrister som fører til at mye ressurser brukes for å nå en saksbehandlingstid innen et visst antall dager. Dette fører til både skjev fordeling av ressurser og incentiv for å trikse med tallene. For eksempel er det uheldig at en straffesak har ulike tidsfrister i hhv. politiet og domstolene som gjør at både politi- og påtalemyndighet samt domstolene kan innfri sine respektive frister, men at en sak allikevel kan bli liggende i måneder og i verste fall år fra anmeldelse til rettsbehandling. Det er også paradoksalt at svært mange av sakene politiet tar til retten er små, enkle saker for å pynte på statistikken, mens store, komplekse samfunnsskadelige innenfor organisert kriminalitet ikke prioriteres.

Viktige saker: 1) Påtalemyndigheten i politiet må styrkes. 2) Vi vil gjenopprette alle de 60 tingrettene og jordskifterettene som eksisterte inntil nylig. Domstolene må få tilbake stedlig ledelse og de minste domstolene må ha flere fast ansatte dommere fremfor dommerfullmektiger. 3) Flere politiposter i de største byene og politistasjoner i mindre byer, tettsteder og i bygdene. 4) Kriminalomsorgen må styrkes. 5) Det behøves mer fagfolk i politiet både med politiutdanning og med andre fagbakgrunner.

Solveig Schytz, Venstre

Frp: Avvikle alle restanser som har oppstått som følge av korona, fortsette styringen av politiet over hele landet, følge opp domstolreformen og forsterke kampen mot pedofile.

SV: Det er et alvorlig samfunnsproblem at mange mennesker lever med vold, overgrep og trusler. SV ønsker et taktskifte i justissektoren når det gjelder kampen mot vold og overgrep. Vi vil blant annet styrke etterforskningen av slike saker, gjennom øremerkede ressurser og økt kapasitet i alle politidistrikt. Vi vil styrke rettshjelpen og vi vil stoppe regjeringens ABE-kutt som har svekket domstolene, skadet kriminalomsorgen og forverret arbeidsforholdene for de ansatte.

Geir Sigbjørn Toskedal, Kristelig Folkeparti

V: Venstre jobber for en mer human strafferettspleie med et sterkere fokus på rehabilitering og mindre bruk av isolasjon. Alle skal ha likhet for loven, men det fordrer at man kan gjøre sin rett gjeldende. Derfor vil vi utvide rettshjelpsordningen til flere områder og øke inntektsgrensen for fri rettshjelp.

Venstre vil videreutvikle reformene av politi og domstoler, og generelt sett styrke sektoren både når det gjelder personell og utstyr. Kompetanse må bygges til å håndtere framtidas utfordringer, som stiller andre krav til politi og rettsvesen.

KrF: For KrF vil alltid hensynet til de mest sårbare og til barna være prioritert. Gjennom Korona-pandemien har antallet bekymringsmeldinger til barnevernet økt dramatisk, og det er viktig at politiets og barnevernets kapasitet til å etterforske vold og overgrep mot barn styrkes og at straffenivået reflekterer alvoret av slike handlinger i størst mulig grad. Politiets kapasitet og kompetanse til å etterforske overgrep begått på eller via nett må bli bedre enn i dag. Det er også behov for en glattcelle-reform; glattcellene bør forbeholdes de som kan skade inventar eller seg selv, og andre pågrepne bør kunne tilbys andre typer celler da det å være pågrepet er traumatisk nok i seg selv.

Rødt og Miljøpartiet de Grønne har ikke besvart henvendelsen fra Juristen.

Her finner du både de juridiske fagartiklene og meningsytringer / debatt om jus, politikk og samfunn. Juristen oppfordrer alle lesere til å delta. Enten du ønsker å dele en fagartikkel med andre eller du har en mening å ytre. Både små og store temaer er interessante. Send gjerne med et foto av deg selv. Juristen tar forbehold om at svært lange innlegg må forkortes. **omg@juristen.no**

Lønn

Farer ved å benytte Juristforbundets lønnsundersøkelse ukritisk

Av Gisle Stødle, tilltsvalgt

Juristen 2/21 bruker mye plass på lønn og lønnsforhandlinger. I denne sammenheng henvises også til Juristforbundets lønnsundersøkelse. I denne sammenheng kan det være av verdi å se på undersøkelsen med et kritisk blikk.

Jeg jobber i kommunal sektor og er lokal tillitsvalgt her. De siste årene har jeg oppdaget andre måter å undersøke kommunale lønninger på enn Juristforbundets lønnsundersøkelse, som jeg mener er svært viktig å formidle også til andre kommunalt ansatte jurister, bl.a fordi at dersom man benytter JF sin lønnsundersøkelse som utgangspunkt risikerer man å tape penger/få dårligere lønnsvekst.

Eksempelvis oppgir lønnsundersøkelsen at lønnssnittet for en kommunalt ansatt jurist er på NOK 707.000 (s. 8 i Juristen 2/21). KS rapporterer imidlertid at snittlønnen er på NOK 731.000,-.

Lønnsundersøkelsen er som et utgangspunkt et godt verktøy og

hjelpemiddel. Den har imidlertid enkelte mangler. Her er de viktigste er at mengden respondenter er omtrent på 50% av arbeidsstyrken for kommunalt ansatte jurister totalt, og for enkelte grupper betydelig lavere. Jeg har ikke undersøkt tall for statlig eller privat sektor. Videre referer ikke undersøkelsen til åpne, nøyaktige og relevante kilder som gir ganske eksakte tall for f.eks. KS-sektoren.

Jeg vil i denne sammenheng oppfordre til et googlesøk på «lønnsstatistikk» og «KS», som vil peke til KS sine tabeller for lønn, herunder blant annet for stillingskoder og utdanningskoder. Av disse kan man lese en rekke ulike forhold. Eksempelvis antall stillinger med juridisk utdanningskode (tabell 10 – utdanningskode juridisk – 1.539 stillinger), hvor JF sin lønnsundersøkelse altså har 762 respondenter i KS-området dersom man ser på f.eks tabellene 11 og 13.

Videre er det slik at dersom man ser på snittlønn i KS sine tabeller gir dette et avvik på ca NOK 45.000,- for advokater (Tabell 7a, stillingskode 8001 – snittlønn 862', 239 stillinger) sett opp mot JF undersøkelsen (stilling advokat – snittlønn 817', 66 respondenter). Det er slik jeg ser det lite tvilsomt at en vil ha et bedre utgangspunkt for forhandlingene for f.eks kommunalt ansatte advokater om man benytter KS sine tall fremfor lønnsundersøkelsen.

Det er også skuffende at Juristforbundets lønnsundersøkelse ikke komplementerer med åpne kilder som gir et bedre faktisk bilde av situ-

asjonen rundt lønn. For advokater ligger JF undersøkelsens respons på ca 28%, sett opp mot antall advokatstillinger i KS-området. Resultatet blir deretter, ettersom risikoen for avvik øker ut fra respondentandelen.

Tilsvarende gir KS sin snittlønn for utdanningskode juridisk (tabell 10) en snittlønn på ca 731', men dersom man trekket ut antallet stillinger med stillingskode advokat (239 stillinger x snittlønn for disse) vil gjenværende snittlønnen være ca 641'. I dette snittet vil det fortsatt ligge ulike stillingskoder, men hovedtyngden vil være rådgiverstillinger.

Både medlemmer og tillitsvalgte vil etter dette være tjent med å bruke flere kilder ved lønnsforhandlingene. Det at JF sin lønnsundersøkelse ikke sammenligner med, viser til eller opplyser om andre og mer etterrettelige kilder kan være å gjøre medlemmene en bjørnetjeneste. Juristforbundet burde både vært kjent med, og informert om, andre relevante kilder. Her er det et forbedringspotensial.

Juristen ba Juristforbundet kommentere og forbundet svarer slik:

Juristforbundet takker for innspill og refleksjoner rundt bruk av lønnsstatistikk. Det er alltid god praksis å se på flere kilder for lønn; både vår egen lønnsstatistikk for medlemmer og annen offentlig statistikk dersom den er tilgjengelig for den enkeltes sektor, stillingsnivå, ansvarsområde og utdanningsnivå. Vi skal bli enda flinkere til å minne om dette! Basert på dette innspillet, vil vi legge ut lenker til SSBs lønnsstatistikk på våre hjemmesider.

Utfordringen ved bruk av offentlig statistikk er imidlertid flere, og vi skal kort kommentere på de to viktigste:

Statistikken inneholder yrkesgrupper som ikke er representative for våre medlemmer

Når man sammenlikner ulike typer av statistikk, står man i fare for å sammenlikne epler og pærer og ikke epler og epler: Et eksempel: I SSBs statistikk vises lønn for jurister med Master i rettsvitenskap. Dette inkluderer lønn for både jurister og advokater, uorganiserte og organiserte. Mange advokater, særlig i privat næringsliv, er medlem i Advokatforeningen og ikke i Juristforbundet. Mange av dem har svært høy lønn og trekker gjennomsnittet opp. De er med i SSBs statistikk, men er i fåtall i vår lønnsstatistikk, slik at SSBs tall og våre tall ikke er direkte sammenliknbare på totalnivå.

Man finner ikke grupper som kan sammenliknes

Det refereres til KS-tabeller for advokater med stillingskode 8001, som har en snittlønn på 862'. Vi har ikke denne stillingskoden i vår lønnsundersøkelse, men slår vi sammen «advokat» og «kommuneadvokat» for medlemmer i Kommunal sektor, er snittlønnen på 863'. Beløpene er altså temmelig like. Vi vil også minne om at KS-tabellene er basert på PAI-registeret som inneholder sammenslåtte tall for Kommune og Oslo kommune. I vår statistikk holdes disse områdene separat.

Man skal derfor holde tunga rett i munnen når man bruker offentlig statistikk. Man skal finne den rette gruppen å sammenlikne seg med. Vår lønnsundersøkelse gir god oversikt over lønnsnivået for de fleste av våre medlemsgrupper. Vi oppfordrer derfor alle medlemmer om å besvare lønnsundersøkelsen når den sendes ut i januar. Statistikken er viktig og brukes aktivt i lønnsforhandlinger av svært mange medlemmer.

Forhandlingskonkurranse

Veien frem til den internasjonale Forhandlingskonkurransen 2021

Av Juristforbundet

Etter å ha forhandlet mot andre jusstudenter fra Universitetet i Oslo og en seier i den nasjonale konkurransen mot vinnerlagene fra Bergen og Tromsø kvalifiserte Ole Forfang (26) og Sigve Nærø Innselset (24) seg til the International Negotiation Competition 2021 (INC).

F.v. Vinnerne nasjonalt 2020: Peder Grennes Hallin og Adrian Martin. Vinnerne nasjonalt 2021: Ole Forfang og Sigve Nærø Innselset.

INC fant sted digitalt i juli med deltakere fra rundt 30 nasjoner. Deltakerne blir tildelt konfidensiell informasjon fra hver deres klient og forhandlingene blir bedømt av et internasjonalt og fagtungt dommerpanel som vektlegger både prosess og resultat. Etter gjennomføring får deltakerne tilbakemeldinger som skal utvikle dem som forhandlere.

Både Ole og Sigve har tatt en utradisjonell vei til jussen. Ole har vært toppsyklist for Team Joker, samt landslaget og Sigve har befalsutdanning og mye operativ ledererfaring fra Forsvaret. «I et nedstengt Oslo betød det mye å finne en ekstra utfordring, og på veien har vi fått nyttiggjøre oss av tidligere erfaringer og samtidig blitt godt kjent med hverandre», sier Sigve.

Etter å ha vunnet den nasjonale forhandlingkonkurransen ble Ole og Sigve tilbudt veiledning fra Juristforbundets Michael Rummelhoff. Gjennom en måned med flere lek-

sjoner og øvingsforhandlinger mot vinnerlaget fra 2020 skjøt utviklingen fart.

Begge beskriver det som motiverende å få veiledning fra en med omfattende forhandlingskompetanse fra arbeidslivet. For to jusstudenter som bare har forhandlet i simulerte situasjoner gav det forhandlingsfaget en ny dimensjon.

«Spesielt har Michael lært oss å etablere en god relasjon med motparten tidlig i forhandlingene. Det har gjort det lettere for begge parter å fokusere på problem, ikke person rundt forhandlingsbordet,» sier Ole.

«Støtten fra Juristforbundet har gjort det mulig for oss å få en unik, multinasjonal forhandlingserfaring som er få jusstudenter forunt», legger Sigve til. Begge er samstemte om at grundige forberedelser står sentralt for å lykkes, særlig i møte med utenlandske studenter.

Til tross for at konkurransen ble gjennomført digitalt. «En digital gjennomføring medfører helt nye utfordringer for oss som forhandlere. «Kommunikasjonene må være klarere, og relasjonsbyggingen blir mer krevende», mener Sigve.

Laget har bestemt seg for å fortsette med internasjonale forhandlingskonkurranser de neste fire årene på jusstudiet. Videre ønsker de å etablere et forhandlingslag ved juridisk fakultet i løpet av det kommende året hvor vi håper det er en mulighet for å fortsette det gode samarbeidet med Juristforbundet slik at flere jusstudenter får øynene opp for forhandlingsfaget.

Forhandlinger med internasjonal tilpasning

Av Peder Grennes Hallin og Adrian Martin

Etter å ha vunnet den nasjonale forhandlingskonkurransen for jusstudenter i mars 2020, var vi klare for å reise til USA sammen med Juristforbundet. Vi skulle representere Norge i «the Internatitonal Negotiation Competition» (INC). På grunn av pandemien skjedde ingenting som planlagt, og konkurransen ble utsatt til sommeren 2021.

Overgangen fra fysisk oppmøte til digital hverdag førte til at flere forhandlingskurranser ble flyttet til det digitale rom. Dette ga oss paradoksalt nok en enorm mulighet til å bryne forhandlingsferdighetene våre på internasjonal motstand. I året som fulgte deltok vi i flere internasjonale konkurranser og utallige «mock negotiations» mot lag fra hele verden, alt muliggjort ved at alle arrangementene skjedde digitalt og ikke fysisk. Dette skulle vise seg å ikke bare være ekstremt lærerikt, men også overraskende gøy. Vi lærte fort at det oppstår en helt ny dimensjon i forhandlingene når den tar plass over landegrensene.

Forhandlinger over landegrensene

I slike studentkonkurranser møtes høyt motiverte og dyktige studenter, alle med et utgangspunkt i Harvard-metoden. Til tross for dette felles utgangspunktet er det stor variasjon i hvordan disse prinsippene blir anvendt. Det kulturelle aspektet er alltid en x-faktor.

For å bruke oss selv som eksempel: Vi har alltid jobbet for å være hard på problemet, men myk på personen. Derimot var tilbakemeldinger fra våre internasjonale sparringspartnere at vi ble opplevd som strenge og sure. Vi klarte ikke helt å slå oss til ro med dette. Vi hadde jo aldri prøvd hardere på å være hyggelige før. Det hele toppet seg i en konkurranse i Singapore, hvor våre motstandere var tydelig frustrerte. Kort oppsummert ga de uttrykk for at de aldri til ordet, og at vi bare stilte en haug med direkte spørsmål som de følte seg forpliktet til å svare på. Dette ga oss virkelig noe å jobbe med, og vi begynte straks å tilpasse oss internasjonal motstand på en helt ny måte.

Åpen om kulturen

Åpenhet og interessebasert forhandlinger er kjente termer for den erfarne forhandler. For å klare å komme i en posisjon hvor man kan være åpen og forhandle om interesser er det viktig å bygge tillit. Vi ønsket ikke å legge bak oss den forhandlingskulturen vi kom fra, men vi forstod at vi måtte opplyse motparten tidlig om hva som kjennetegner vår kultur. Ved å være åpen om at vi kunne bli ►

oppfattet som direkte, og at det var rom for å si ifra dersom de følte at vi braste frem uten hensyn, kunne vi skape en trygg arena. Og ikke minst, vi hadde gjort det umulig for vår motpart å oppleve det som en fornærmelse dersom vi faktisk stilte i overkant mange spørsmål.

Vi forstod også at det er enklere å bygge tillit når motparten føler seg komfortabel. Det var her vi skjønte potensialet av det kulturelle aspektet ved forhandlinger. Vi tenkte at hvis vi klarte å mestre de andre forhandlingskulturene, og få motpartene til å føle seg hjemme, ville vi alltid ha en fordel med tanke på å bygge tillit. Dette stilte store krav til oss og vår evne til å vise forståelse, men denne øvelsen har gitt oss mye tilbake.

Det neste steget

Etter å ha testet ut forskjellige teknikker, og prøvet og feilet en del, følte vi oss modne for å ta det neste steget. Etter mye coaching og en stadig voksende erfaringsbank hadde vi fått et stort nok kunnskapsgrunnlag til å virkelig begynne å få forståelse for hvordan forhandlinger fungerer. Nå var det på tide å smelte sammen alle teknikkene og teoriene vi hadde lært og trent på for seg selv, og gjøre det til vårt eget. Samtidig følte vi oss modne for å bruke alle teknikkene og kunnskapen vi hadde tilegnet oss inn i en mer resultatorientert stil. Der vi før hadde trent på teknikkene hver for seg, prøvde vi nå å bruke disse strategisk som verktøy inn i ulike forhandlingssituasjoner.

Det var her vi følte det løsnet. Etter å ha holdt på i godt over et år med et intensivt trenings- og konkurranseregime følte vi at vi endelig "kom over kneika". Selv om vi følte at vi hadde en utvikling gjennom hele perioden, følte vi nå at vi virkelig begynte å dra nytte av synergieffekten av de ulike erfaringene. Det var en utrolig deilig følelse. Nå begynte ting for alvor å gå automatisk, og vi følte at vi i større grad klarte å se oss selv fra et eksternt perspektiv.

Tilpasning til norske forhandlinger

I innspurten mot INC jobbet vi den siste måneden tett med Juristforbundet og våre coacher fra Wægger Negotiation Institute (WNI). De siste forberedelsene gikk på å forberede oss spesifikt inn mot konkurransen. Vi gjentok en del av teorien, øvde på konkrete teknikker og det ble utvekslet mange erfaringer. Vi slo oss sammen med vinnerne fra 2021 og kjørte ukentlige prøverunder.

I dette arbeidet gikk det også opp for oss at det ligger et stort potensial i å forstå de kulturelle forskjellene innad i samme land også. Vår erfaring er primært med forhandlinger på tvers av landegrenser, men det er viktig å huske at innad i samme kultur eksisterer det også subkulturer. Det kan være ulike bransjer, yrkesgrupper og kanskje til og med geografisk opphav. Ved å være mer åpen og søkende etter hvilke kulturelle og individuelle forskjeller og likheter det er mellom seg selv og motparten, kan man komme en lang vei mot å danne et enda bedre forhandlingsklima. Og det er i slike klimaer at gode avtaler kommer i stand.

Sjekk våre nettsider
www.juristen.no
Enten du foretrekker mobil, nettbrett eller desktop

- siste nytt
- debatt
- stillingsannonser
- fagstoff

Vil du stå på stand?

Send en e-post til: juristdagen@juristforbundet.no

Bli med på Juristdagen – innsats for fellesskapet

Lørdag 18. september 2021 fra klokken 11 til 14 står engasjerte jurister og advokater på stands i mange byer for å svare på juridiske spørsmål.

Følgende byer deltar hittil på Juristdagen 2021:

Alta	Gjøvik	Kautokeino	Overhalla	Trondheim
Arendal	Hamar	Kongsberg	Sandefjord	Tønsberg
Asker	Halden	Lillestrøm	Sogndal	Verdal
Bergen	Harstad	Molde	Sortland	
Bodø	Hol	Nesodden	Stjørdal	
Fredrikstad	Karmøy	Oslo (fullt)	Tromsø	

JURIST FORBUNDET

Juristdagen

Les mer på www.juristforbundet.no/kurs/juristdagen

Jussbuss

Vi trenger en frist for tilbakekall av norsk statsborgerskap

Dagens regler om tilbakekall av norsk statsborgerskap skaper uakseptabel usikkerhet, og gjør at mange aldri føler seg trygge på at de *er* norske.[1] Det er på høy tid at politikerne innfører en frist for tilbakekall.

Mahad-saken er igjen aktuell. Mahad Mahamud hadde bodd i Norge i 17 år og jobbet som bioingeniør ved Ullevål sykehus. Livet hans var her. Så, i 2018, konkluderte lagmannsretten med at Mahad ikke var fra Somalia, men en annen person fra Djibouti. Derfor ble statsborgerskapet tilbakekalt og Mahad utvist etter 17 år i Norge. Advokaten hans har uttalt at ny dokumentasjon viser at mannen som utlendingsmyndighetene og domstolene identifiserte som Mahad, er død. Saken viser at det er en alvorlig risiko for feilvurdering i tilbakekallssaker.

Den illustrerer også et annet overordnet problem med tilbakekallsinstituttet: Det er ingen tidsfrist for hvor lang tid det kan gå før statsborgerskap tilbakekalles. Mange stiller seg uforstående til at de kan miste statsborgerskapet sitt etter å ha bodd her hele eller store deler av livet sitt. Dette påvirker mennesker som har bodd lenge i og har utviklet identiteten sin i Norge. Det er som om regjeringen bevisst legger kjepper i eget integreringsarbeid.

Motstandernes kronargument er at man ikke skal kunne lyge til seg norsk statsborgerskap. Det er flere problemer med dette argumentet, og jeg skal peke på et par.

Sveinung Liland Hartveit

For det første er foreldelsesfrister vanlig i norsk rett. Det er eksempelvis foreldelsesfrister for straffansvar, også for alvorlige straffbare handlinger. Et bærende hensyn er innrettelseshensynet: At man ikke for alltid skal bli hjemsøkt av tidligere feilsteg. Det samme hensynet tilsier at det åpenbart må innføres en frist for når tilbakekallssaker kan opprettes. På et tidspunkt må det settes strek.

Et annet poeng er at dagens regelverk er arvesynden i lovs form. Barn og barnebarn av borgere som har gitt uriktige eller tilbakeholdt vesentlige opplysninger, kan, under gitte betingelser, bli fratatt statsborgerskap. Dette harmonerer dårlig med norsk rettstradisjon. Hvem i all verden hadde vel akseptert at barn ble straffet i foreldres sted?

Videre er det utrolig nok tilstrekkelig med alminnelig sannsynlighetsovervekt for at søkeren har gitt uriktige eller tilbakeholdt vesentlige opplysninger. Det er rettssikkerhetsmessig hårreisende at det ikke som et minimum kreves kvalifisert sannsynlighetsovervekt. NOU 2015:4 fastslår at tap av statsborgerskap «generelt [må] anses som en alvorlig straffereaksjon».[2] Det er også åpenbart at risikoen for feilvurderinger er stor når det dreier seg om saker med faktum som strekker seg over tiår. Dette er Mahad-saken et kroneksempel på. Rettssikkerhetsutfordringene gjøres betydelig verre av at man har krav på svært lite gratis rettshjelp i tilbakekallssaker.

I bunn og grunn er det et verdispørsmål om en frist skal innføres eller ikke. Kan folk slå seg til ro når de har fått vedtak om innvilget statsborgerskap i posten, eller er de dømt til å leve i evig usikkerhet om at det blir tilbakekalt?

Det er mangelen på politisk vilje som er grunnen til at vi ikke har frist for tilbakekall i dag. I 2019 ble et forslag fremmet av SV, MDG og Rødt nedstemt på Stortinget.

Nå går både SV, MDG, Rødt og SP inn for å innføre en tilbakekallsfrist i sine partiprogrammer. AP har ikke tatt stilling til det, men de bør ta dette inn over seg ved et eventuelt maktskifte etter valget. Det er tid for å sikre et minimum av sikkerhet, trygghet og likeverdighet for *alle* norske borgere.

Sveinung Liland Hartveit

1 Lov om norsk statsborgerskap § 26.

2 NOU 2015:4 *Tap av norsk statsborgerskap* kapittel 10.4.1.

Foto: istock.com/Tom Merton

Trenger du henvisning, resepter eller en kort sykemelding?

Med Tryg Legehjelp inkludert i medlemskapet sparer du både tid og penger. Et legebesøk tar i gjennomsnitt 3 timer. Med vår online legehjelp kan du få løst en stor del av legebehovet gjennom en telefonsamtale. Spar tid og penger ved å unngå unødvendige legebesøk.

Tjenesten er åpen hele døgnet hele året og det er ingen ventetid. Tjenesten kan også benyttes av ektefelle/samboer og barn.

JURIST FORBUNDET
Forsikring

Telefon: 23 11 33 11 | forsikring@juristforbundetforsikring.no | juristforbundetforsikring.no

Nytt om navn

Ansettelser og utnevnelser

Alexander Weidemann, Senior Legal Counsel, Aker Solutions AS – Lysaker

Amanda Einstabland, Juridisk rådgiver, Forbrukertilsynet – Porsgrunn

Amanda Gamst, Juridisk rådgiver, Troms politidistrikt

Anders Lien, Advokat, Advokatfirmaet Grette AS

Anders Myklebust Riste, Rettleiar, NAV Bjørnafjorden

Andreas Bjørklund, Head of Compliance and Risk Control, Kron AS

Andreas Foxen Haldorsen, Politiadvokat, Vest politidistrikt – Bergen

Ane Skuggevik Slotnes, Førstekonsulent, Justis- og beredskapsdepartementet

Anett Beatrix Osnes Fause, Advokat/Partner, Elden Advokatfirma AS, Avdeling Tromsø

Anne Thea S. Hennestad, Advokatfullmektig, Nordea Bank ABP Filial i Norge

Anne-Marie Østgård, Personvernombud, Viken fylkeskommune – Oslo

Arild Hølland, Juridisk direktør, Sluttvederlagsordningen – Fellesordningen for AFP

Arne Torsten Andersen, Partner, Advokatfirmaet BAHR AS

August Bergum, Førstekonsulent, Skatteetaten Skattedirektoratet Oslo

Bendik Hulbak Hesthag, Førstekonsulent, Samferdselsdepartementet

Besart Rushiti, Rådgiver, Statens vegvesen

Bjørge Vevik, Advokatfullmektig, Ernst & Young Advokatfirma AS, Tromsø

Britha Johanne Rasmussen Røkenes, Direktør, Oslo kommune – Næringsetaten

Camilla Opaker, Advokat, Advokatfirmaet BAX AS

Cecilie Drechsler, Advokat/Partner, Elden Advokatfirma AS, Avdeling Tromsø

Christoffer D. Selfors, Advokat, KPMG Law Advokatfirma AS – Tromsø

Elin Sund, Seniorskattejurist, Skatteetaten Sekretariatet for skatteklagenemnda Stavanger

Elisabeth Ranum, Nemndsleder, Fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker i Troms og Finnmark

Erik Eriksen, Advokat, Sparebanken Sør, Kristiansand

Fredrik Almaas, Advokatfullmektig, Onsagers AS

Hanne Kofstadmoen, Avdelingsdirektør, Direktoratet for byggkvalitet – Oslo

Hanne Marthe Breivik, Teknisk sjef, Overhalla kommune

Helene Braanen, Leder, Kontrollkommisjonen – Lovisenberg diakonale sykehus (LDS)

Helle Mai Hagen, Advokatfullmektig, HELP Forsikring AS

Henrik Holen, Advokatfullmektig, Advokatfirmaet Ræder AS

Henrik Midtsæter, Advokat, Advokatfirmaet Økland & Co DA

Hilde Eck-Olsen, Advokat, Viken fylkeskommune – Oslo

Hilde Goflebakke, Advokat, Den Norske Advokatforening

Hilde Weik Kortner, Advokat, Thomassen Advokatfellesskap Drift AS

Ida Victoria Rullestad Odland, Prosjektkoordinator, Norges Røde Kors

Inger Pedersen, Seniorrådgiver, Statsforvalteren i Innlandet – Lillehammer

Ingrid Fladberg Brucker, Advokat/Direktør, Advokatfirmaet PricewaterhouseCoopers AS, Oslo

Ingunn Hestnes, Commercial Manager, Kongsberg Maritime AS Avd Ulsteinvik

Ingunn Martinsen, Advokatfullmektig, Advokatfirma DLA Piper Norway DA

Irlin Renate Engebø, Advokat, If Skadeforsikring NUF

Iselin Unhjem, Sourcing Network Manager & Legal Advisor, Telenor Norge AS

Iver Anton Aune, Universitetslektor, Universitetet i Tromsø – Norges Arktiske Universitet – Det juridiske fakultet

Johannes Pederstad Notaker-Velde, Advokat, Langseth Advokatfirma DA

Jon Håvard Andersen, Jurist/Rådgiver, Nova Nix Consulting AS

Jon William Rike, Group Compliance Officer/Advokat, TietoEVRY Norway AS

Jostein Jenssen, Fast advokat, Advokatfirmaet Thommessen AS, Oslo

Julie Olsen, Advokat, Advokatfirmaet Finn AS, Harstad

Kaja Sæland Sandvig, Advokat, Orkla ASA

Kaja von Hedenberg, Seniorrådgiver, Norske Dramatikeres Forbund (NDF)

Kari-Elisabeth Skotnes, Juridisk leder, Novaform Oslo AS

Karoline Lorentzen, Rådgiver/Jurist, Konsek Trøndelag IKS

Kay André Brudvik Haugen, Advokat/Avdelingsleder, Bergen kommune – Byrådsavdeling for finans, næring og eiendom

Kevin Brandsrød, Dommerfullmektig, Ringerike, Asker og Bærum tingrett, rettssted Sandvika

Kine Bjørnerud Bergan, Advokat, Advokatfirmaet Føyen AS

Kristian Fosaas, Rådgiver, Statsforvalteren i Oslo og Viken – Moss

Kristina Jørgensen, Advokatfullmektig, Advokatene Christian Wiig & Co AS

Laila Falck, Advokatfullmektig, Linnet & Co Advokatfirma DA

Lasse Svenstrup Andersen, Seniorrådgiver, Helse Sør-Øst – Sørlandet sykehus HF, Arendal

Lillian Håheim Andersen, Advokatfullmektig, Newsec Basale AS – Trondheim

Linda Marie Wright Øyen, Juridisk rådgiver, Datatilsynet

Line Pettersen, Spesialrådgiver, Fredrikstad kommune

Linn Engen, Rådgiver, Drammen kommune

Lisa Fyrileiv, Rådgiver, Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse (HK-dir), Avd Trondheim

Lise Berge Brattvåg, Fund Manager, DEAS Fund Management AS

Liv Sørevik, Avdelingsdirektør, Nasjonalt klageorgan for helsetjenesten (Helseklage), Bergen

Malin Strandli Prytz, Jurist/Rådgiver, Kriminalomsorgen Region Øst – Indre Østfold fengsel, Eidsberg avdeling

Mari Holst Langseth, Advokatfullmektig/Rådgiver, Helsedirektoratet – Oslo

Mari Kristina Bang, Politifullmektig, Innlandet politidistrikt

Maria Halvorsen Kanstad, Advokatfullmektig, Advokatfirmaet Salomon Johansen AS

Mariell Celina Larsen Nordvik, Jurist/ Rådgiver, Forbrukertilsynet – Tromsø
Maritha Hågensen, Advokat, Sentrumsadvokaten DA
Marte Bjørneng, Advokatfullmektig, Advokatfirmaet Selmer AS – Oslo
Marte Brathovde, Trainee, EFTA Surveillance Authority (ESA)
May-Britt Erstad, Statsadvokat, Hordaland, Sogn og Fjordane statsadvokatembeter
Morten Svarstad, Advokat/ Seniorrådgiver, Advansia AS – Avd Trondheim
Nina Marie Haugen Holmefjord, Seniorrådgiver, NAV Vestland
Nina Sofie Lem Samuelsen, Studentombud, Høgskulen på Vestlandet – Bergen og Høgskulen i Volda
Oda Loe, Rådgiver, Forsvarsmateriell – IKT-kapasiteter
Olve Klepp, Førstekonsulent, Klima- og miljødepartementet
Pernille Gjerde Lia, Dommerfullmektig, Møre og Romsdal tingrett, rettssted Ålesund
Pia Skjørshammer Klafstad, Politiadvokat, Sør – Øst politidistrikt
Samirs Alexander Askerovs, Advokatfullmektig, Advokatfirmaet Tveter og Kløvfjell AS
Sara Bergfjord Fjellvikås, Dommerfullmektig, Salten og Lofoten tingrett, rettssted Bodø
Silje Nestavoll, Jurist, Nasjonalt klageorgan for helsetjenesten (Helseklage), Bergen
Sindre Olsen Forbergskog, Dommerfullmektig, Helgeland tingrett, rettssted Mo i Rana
Siri Agnethe Kristiansen, Juridisk rådgiver / arbeidsrett, Universitetet i Stavanger
Sissil Jensen Brøndbo, Rådgiver, Statsforvalteren i Agder – Arendal
Sondre Liltved, Politifullmektig, Oslo politidistrikt – FKE – Felles Kriminalenhet
Stine Elde, Seniorrådgiver, Justis- og beredskapsdepartementet, Avdeling for kriminalitetsforebygging
Susanne Joo Haugen, Seniorrådgiver, NAV Arbeids- og velferdsdirektoratet
Sølve Myrland Rønningen, Lagdommer, Agder lagmannsrett
Tanja Ivana Juricev Holten, Rådgiver/ Byggesaksbehandler, Ullensaker kommune
Thea Willas Bure, Advokat, Norges Juristforbund
Therese Marie Aakre Olsen, Advokatfullmektig, KPMG Law Advokatfirma AS – Oslo
Thomas Flo Haugaard, Assosiert partner, Bryn Aarflot AS
Thomas Furunes, Forvaltningsrevisor, Revisjon Midt-Norge IKS
Thomas Ottosen, Advokat, Advokatfirmaet Ottosen AS
Thomas Tverbakk Bjørgve, Innkjøpsrådgiver, Kristiansand kommune
Tine M. Coward, Advokatfullmektig, Utleiemegleren Forvaltning AS
Tone Steinnes, Seniorrådgiver, Direktoratet for byggkvalitet – Oslo
Tora Ellingsen, Advokat, Dæhlin Sand Advokatfirma
Trine Billehaug, Juridisk seniorrådgiver, NTNU Trondheim
Trude Kvanli, Konstituert statsadvokat, Troms og Finnmark statsadvokatembeter
Trygve Sørensen, Seniorrådgiver, Rambøll Norge AS – Avd Oslo
Victor Vargum, Rådgiver, NAV Klageinstans Oslo og Akershus
Yasmine Halnes, Rådgiver, Norges Juristforbund
Åse Margrete Kjustad Eriksson, Avdelingsleder kontroll og påtale, Stiftelsen Antidoping Norge

Nye medlemmer i Juristforbundet

Helene Aasen, Advokatfullmektig, Advokatfirmaet Wiersholm AS
Magnus Dybendal Foldvik, Advokatfullmektig, Norsk Industri
Marie Skjervold, Advokatfullmektig, HELP Forsikring AS
Nikolaos Kratimenos, Seniorrådgiver, Tolldirektoratet
Patrice Quinlan, GBViE Coordinator, Kirkens Nødhjelp
Pooja Sharma
Sivert Nybakk Søberg, Jurist, Helse Sør-Øst – Akershus universitetssykehus HF
Usama Ismael
Victoria Palm, Politiadvokat, Øst politidistrikt – Follo
Zeynep Gøcmen, Førstekonsulent, NAV Drammen

Nye studentmedlemmer i Juristforbundet

Aleksander Sandsbakk Nordang, Universitetet i Oslo
Alma Heggland, Universitetet i Oslo
Annett Lundberg, Universitetet i Oslo
Ayeh Al Ani, Universitetet i Oslo
Camilla Sandven Taule, Høgskolen i Innlandet – Lillehammer
Cecilie Jerstad Grunnvåg, Høgskolen i Innlandet – Lillehammer
Christiane Devika De Soysa, Universitetet i Oslo
Dina Boehlke Sorkmo, Universitetet i Oslo
Gabrielle Lie, Universitetet i Tromsø – Norges Arktiske Universitet
Hannah Hardeland Skancke, Universitetet i Bergen
Hege Kristine N. Dahlen, Høgskolen i Innlandet – Lillehammer
Hilda Ayuma Alulu, Høgskolen i Innlandet – Lillehammer
Iselin Johannesen, Universitetet i Bergen
Johan Aatlo Holmesland, Universitetet i Oslo
Johanne Storfjord, Høgskolen i Innlandet – Lillehammer
Karoline Løvstad, Universitetet i Oslo
Mary Angela Brenden, Høgskolen i Innlandet – Lillehammer
Nora Elverum Holm, Universitetet i Bergen
Ronja Larsen Linjordet, Universitetet i Agder
Ruben Hoff, Universitetet i Tromsø – Norges Arktiske Universitet
Sol Marie Ronæs, Universitetet i Oslo
Tensae Adam Mulugeta, Universitetet i Sørøst-Norge – Campus Ringerike
Tereza Jaskova,Universitetet i Bergen
Tobias Rade Evensen, Universitetet i Oslo
Tuva Lugg Heggøy, Universitetet i Oslo
Victoria Lolland, Universitetet i Oslo
Vilde Longva Reiersen, Universitetet i Oslo
Vilde Snustad, Universitetet i Oslo
William Rohr-Torp Fluck, Universitetet i Oslo

Har du forsikret det mest verdifulle i din familie?

Juristforbundets barne- og ungdomsforsikring gir økonomisk trygghet for fremtiden dersom noe skulle skje.

- Ulykke
- Dagpenger ved sykehusopphold
- Utbetaling ved alvorlig sykdom
- Engangsutbetaling ved uførhet
- Månedlig utbetaling ved uførhet

Alder	Pris per år
t.o.m. 21 år	kr 1 893
21 - 22 år	kr 2 401
23 - 24 år	kr 2 903
25 - 26 år	kr 3 408

JURIST FORBUNDET
Forsikring

Telefon: 23 11 33 11 | forsikring@juristforbundetforsikring.no | juristforbundetforsikring.no

Hovedstyret

President
Håvard Holm
hho@juristforbundet.no

Visepresident
Katrine Bratteberg
kb@juristforbundet.no

Styremedlemmer valgt av Landsmøtet
Tone Helén Brodal
tone-helen.brodal@gjensidige.no
Lars Marius Heggberget
larsmhe@online.no
Karoline Dystebakken (møtende varamedlem)
karoline.dystebakken@arbeidstilsynet.no

Styremedlemmer valgt av seksjonene
Sverre Joachim Wiese Bromander (Juristforbundet – Stat)
sverre.bromander@gmail.com
Benedicte Gram-Knutsen (Juristforbundet – Kommune)
benedicte.gram-knutsen@bergen.kommune.no
Kirsten Aase Bleskestad (Juristforbundet – Dommerforeningen)
kirsten.bleskestad@domstol.no
Nasjida Noorestany (Juristforbundet – Student)
nasjida.noorestany@gmail.com
Anders Schrøder Amundsen (Juristforbundet – Privat)
a.s.amundsen@gmail.com

Ansattes representant
Hanne Eie Sudland
hes@juristforbundet.no

Generalsekretær
Magne Skram Hegerberg
msh@juristforbundet.no

Medlemsguide

Har du flyttet eller byttet jobb?
juristforbundet.no/minside
medlem@juristforbundet.no | 40 00 24 25

Forsikring – medlemstilbud
Juristforbundet Forsikring
juristforbundet.no/forsikring
forsikring@juristforbundetforsikring.no | 23 11 33 11

Bank – medlemstilbud
Handelsbanken
handelsbanken.no/juristforbundet
Finn ditt nærmeste bankkontor for kontaktinformasjon

Juristforbundets advokatkontor
juristforbundet.no/advokatkontoret
advokat@juristforbundet.no | 40 00 24 25

Lønnsstatistikk/lønnskalkulator
juristforbundet.no/lonnskalkulator

Juristen
juristen.no
Redaksjonen:
redaksjonen@juristen.no | 482 48 352
Annonser:
randi@storybold.no | 995 20 500

Jobbmarkedet
juristen.no/stilling

Juristenes Utdanningssenter
jus.no | 40 00 26 62

Juristforbundet | 40 00 24 25 | www.juristforbundet.no | post@juristforbundet.no
Kristian Augusts gate 9, 0164 Oslo

JURIST
FORBUNDET

KLIMANØYTRAL DISTRIBUSJON
Levert av Posten

NORGE P. P.
posten

Returadresse:
Juristforbundet
Kristian Augusts gt 9
0164 Oslo

Karnov Lovkommentater, sømløst integrert i Lovdata Pro.

Skrevet av landets fremste jurister og kvalitetssikret av våre 25 fagredaktører.

KOMMENTARENE

Kommentarene er utstyrt med interne og eksterne henvisninger og med tilrettelegging for rask navigering i loven og til andre rettskilder – herunder internasjonale, og spesielt EU/EØS-relevante, kilder.

Du får også tilgang til den danske EU-Karnoven som inneholder kommentarer til TEU, TEUF i tillegg til noter til utvalgte direktiver og forordninger. Du finner også domsanalyser og utvalgte EU-dommer i EU-Karnoven.

MER INFORMASJON

Har du spørsmål eller ønsker å vite mer, vennligst ta kontakt med oss.

www.karnovgroup.no

KARNOV GROUP

BESTILL I DAG

Er du Lovdatakunde kan du bestille direkte gjennom Lovdata Pro.

https://pro.lovdata.no

LOVDATA PRO